

EVROPSKA
KOMISIJA

Nezvanični prevod

Brisel, 9.11.2016.

RADNI DOKUMENT OSOBLJA KOMISIJE

Izvještaj o Bosni i Hercegovini za 2016. godinu

uz dokument

**Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Savjetu,
Evropskom ekonomskom i socijalnom odboru i Odboru regija**

Saopštenje o politici proširenja EU za 2016. godinu

Sadržaj

1.	UVOD	3
1.1.	Kontekst	3
1.2.	Sažetak izvještaja	3
2.	POLITIČKI KRITERIJI.....	5
2.1.	Demokratija	5
2.2.	Reforma javne uprave	8
2.3.	Vladavina prava.....	12
2.4.	Ljudska prava i zaštita manjina	20
2.5.	Regionalna pitanja i međunarodne obaveze.....	26
3.	EKONOMSKI KRITERIJI	29
3.1.	Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije.....	29
3.2.	Sposobnost suočavanja sa konkurentskim pritiskom i tržišnim silama unutar Unije.....	35
4.	EUROPSKI STANDARDI	37
4.1.	Unutrašnje tržište.....	37
4.1.1.	Slobodno kretanje robe.....	37
4.1.2.	Kretanje osoba, usluga i pravo poslovnog nastana.....	39
4.1.3.	Sloboda kretanja kapitala	40
4.1.4.	Carine i oporezivanje.....	41
4.1.5.	Konkurencija	42
4.1.6.	Javne nabavke.....	44
4.1.7.	Pravo intelektualnog vlasništva.....	45
4.1.8.	Zapošljavanje i socijalne politike, politika javnog zdravstva.....	46
4.1.9.	Obrazovanje i istraživanje	48
4.1.10.	Pitanja vezana za Svjetsku trgovinsku organizaciju (STO)	48
4.2.	Sektorske politike	49
4.2.1.	Industrija i MSP.....	49
4.2.2.	Poljoprivreda i ribarstvo	50
4.2.3.	Okoliš i klimatske promjene.....	52
4.2.4.	Politika u oblasti transporta.....	54
4.2.5.	Energija	56
4.2.6.	Informaciono društvo i mediji.....	59
4.2.7.	Finansijska kontrola	60
4.2.8.	Statistika	62
4.3.	Pravda, sloboda i sigurnost.....	63
4.3.1.	Vize, upravljanje granicama, azil i migracije.....	64
4.3.2.	Borba protiv pranja novca	67
4.3.3.	Droge	67
4.3.4.	Policija.....	67
4.3.5.	Borba protiv organizovanog kriminala.....	68
4.3.6.	Borba protiv terorizma	69

4.3.7. Pravosudna saradnja u građanskim i krivičnim predmetima.....	70
Aneks I – Odnosi između EU i Bosne i Hercegovine	71
Aneks II – Statistički aneks	73

RADNI PREVOD

1. UVOD¹

1.1. Kontekst

Evropska unija je u decembru 2014. zauzela novi pristup prema Bosni i Hercegovini (BiH) kojim se mijenja redosljed uvjeta kako bi zemlja postigla napredak u evropskim integracijama i rješavala zahtjevna socio-ekonomska pitanja. Nakon što su institucije Bosne i Hercegovine i lideri usvojili dokument kojim se potvrđuje opredijeljenost reformama, obnovljeni pristup doveo je do stupanja na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) između Bosne i Hercegovine i EU 1. juna 2015., koji je zamijenio Privremeni sporazum (PS) koji je bio na snazi od 2008. godine. U julu 2015. je usvojena Reformska agenda čiji je cilj rješavanje teške socio-ekonomske situacije i unapređenje vladavine prava i reforme javne uprave. Reformska agenda se i dalje provodi uz značajan napredak. Vijeće EU je u septembru 2016. pozvalo Evropsku komisiju da dostavi mišljenje o zahtjevu za članstvo Bosne i Hercegovine u EU koji je podnesen u februaru.

Između EU i Bosne i Hercegovine se odvija redovan politički i ekonomski dijalog u okviru struktura SPP-a/PS-a. Bosna i Hercegovina je u julu 2016. parafirala protokol za tehničko prilagođavanje PS/SSP-a kako bi se uzela u obzir njena tradicionalna bilateralna trgovina s Hrvatskom. Očekuje se potpisivanje protokola. Suspenzija autonomnih trgovinskih mjera bit će ukinuta nakon privremene primjene protokola o prilagođavanju SSP-a. Nastavljaju se razgovori o nedostacima u pravosuđu u okviru Strukturiranog dijaloga o pravosuđu.

1.2. Sažetak izvještaja

Što se tiče **političkih kriterija**, izborna zakonodavstva je unaprijeđeno. Poštuju se brojne preporuke OSCE-a/ODIHR-a, a općinski izbori su, generalno gledano, uredno provedeni, bez obzira na incidente u nekim općinama koje treba istražiti. Unatoč naporima da se riješi pitanje Mostara, ovogodišnji izbori se nisu mogli održati u ovom gradu. Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine i entitetski parlamenti ostvarili su napredak i usvojili reformske prioritete, posebno one koje proizilaze iz Reformske agende. Poboļšana je saradnja između parlamentarnih skupština državnog nivoa, entiteta i Brčko distrikta. Međutim, potrebno je dalje jačati njihovu ulogu i kapacitete u procesu evropskih integracija. Saradnja između Vijeća ministara BiH i vlada entiteta bila je djelotvorna u pogledu Reformske agende, čiju realizaciju treba nastaviti. Vijeće ministara je u avgustu usvojilo mehanizam koordinacije procesa evropskih integracija. Potrebno je usvojiti strateški program za usklađivanje pravnih propisa sa *acquis-em* Evropske unije.

Ustav Bosne i Hercegovine je i dalje u suprotnosti sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, što je potvrđeno u predmetu Sejdić-Finci. Odluke Ustavnog suda treba u potpunosti provesti u cijeloj zemlji.

Iako je postignut određeni napredak u uspostavljanju institucionalnih mehanizama za saradnju između vlada i organizacija civilnog društva (OCD), potrebno je izraditi strateški okvir za saradnju sa civilnim društvom.

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi reforme javne uprave. Nazadovanje je konstantirano kada su u pitanju izmjene entitetskog zakonskog okvira za državnu službu u FBiH, kojima se povećava rizik od politizacije. I dalje nije usaglašen pristup u kreiranju politika i koordinaciji između različitih dijelova uprave. Potrebno je usvojiti novi strateški okvir za javnu upravu kao i strategiju upravljanja javnim finansijama.

¹ Ovaj izvještaj obuhvata period od oktobra 2015. do septembra 2016. godine. Korišteni su razni izvori, uključujući i priloge vlasti Bosne i Hercegovine, država članica EU, izvještaje Evropskog parlamenta i informacije dobijene od raznih međunarodnih i nevladinih organizacija. U pravilu, ne uzimaju se u obzir pravni propisi ili mjere koji su u pripremi ili koji čekaju usvajanje u Parlamentu.

Pravosudni sistem Bosne i Hercegovine je dostigao određeni nivo pripremljenosti. Postignut je određeni napredak u pogledu odgovornosti i integritetu. Akcioni plan za provedbu strategije reforme sektora pravde za period 2014-2018. tek treba usvojiti. Pojedini političari u zemlji i dalje upućuju politički motivirane prijetnje pravosudnim organima. Potrebno je jačati nezavisnost sudstva.

Bosna i Hercegovina je dostigla određeni nivo pripremljenosti za borbu protiv korupcije. Određeni napredak je postignut usvajanjem akcionih planova na različitim nivoima vlasti, ali rascjepkanost negativno utječe na njihovu učinkovitu provedbu. Korupcija ostaje rasprostranjena u mnogim oblastima te i dalje predstavlja ozbiljan problem. Iako je iskazano političko opredjeljenje rješavanju ovog pitanja, nisu uslijedili konkretni rezultati.

U pogledu borbe protiv organiziranog kriminala, Bosna i Hercegovina je dostigla određen nivo pripremljenosti. Određeni napredak je postignut, posebno u cilju bolje saradnje između agencija. Međutim, potrebno je ubrzati finansijske istrage. Borba protiv organiziranog kriminala ostaje od temeljne važnosti za borbu protiv infiltracije kriminala u političke, pravosudne i privredne sisteme u zemlji. Bosna i Hercegovina još uvijek treba da ispuni međunarodne standarde u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma. U Bosni i Hercegovini je vrlo izražena pojava stranih terorističkih boraca i radikalizacije. Bosna i Hercegovina je već poduzela važne mjere za rješavanje ovog problema koje treba popratiti daljnjim koracima na utvrđivanju, sprečavanju i onemogućavanju kretanja stranih terorističkih boraca koji putuju u područja sukoba kao što su Irak i Sirija.

Treba više raditi na rješavanju pitanja ljudskih prava i manjina. Određeni napredak je postignut, posebno sa usvajanjem izmjena i dopuna Zakona o zabrani diskriminacije. Treba značajno unaprijediti strateški, pravni i institucionalni okvir kao i okvir za strateške politike po pitanju poštivanja ljudskih prava. Postignut je određeni nivo pripremljenosti u pogledu prava na slobodu izražavanja. Međutim, nije bilo napretka u ovoj oblasti. Potrebno je poduzeti odgovarajuće zakonske mjere u slučajevima političkog pritiska i zastrašivanja novinara. Potrebno je rješavati pitanje finansijske stabilnosti javnog RTV sistema kao i pitanje nedostatka transparentnosti vlasništva nad medijima.

Što se tiče regionalne saradnje, Bosna i Hercegovina je nastavila aktivno sudjelovati u regionalnim inicijativama. Preuzela je predsjedavanje Centralnoevropskom inicijativom u januaru.

Kada je riječ o **ekonomskim kriterijima**, Bosna i Hercegovina je još uvijek u ranoj fazi razvoja funkcionalne tržišne ekonomije. Određeni napredak je postignut u modernizaciji radnog zakonodavstva, poboljšanja poslovnog okruženja i rješavanja nedostataka u finansijskom sektoru u okviru dogovorene Reformske agende. Međutim, javni sektor je neefikasan, a privatni sektor se sporo razvija. Ono što će biti ključno je snažna i kontinuirana politička podrška brzom provedbi prijeko potrebnih strukturnih reformi u skladu sa dogovorenim Reformskom agendom.

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi izgradnje kapaciteta da bi se nosila s konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama unutar Unije. Nije bilo napretka u pogledu konkurentnosti, ali je provedba Reformske agende u toku.

Što se tiče približavanja **evropskim standardima**, postignut je određeni nivo pripremljenosti u oblastima javnih nabavki i unutrašnjeg tržišta. Bosna i Hercegovina je postigla određeni nivo pripremljenosti i u oblasti transporta. Usvajanje Okvirne strategije transporta na državnom nivou u julu predstavlja korak naprijed ka planu povezivanja koji će donijeti određene koristi za BiH. Tek treba usvojiti cjelodržavne strategije u oblastima poljoprivrede, energetike i životne sredine. Takođe su potrebni dalji kontinuirani napor u oblasti pravde, slobode i sigurnosti, konkurencije, industrije i malih i srednjih preduzeća, poljoprivrede, životne sredine i politika

koje se odnose na klimatske promjene, energetike, informacionog društva i medija. Rezultati popisa stanovništva i domaćinstava koji je proveden u oktobru 2013. objavljeni su 30. juna 2016. u skladu sa međunarodnim standardima i preporukama.

2. POLITIČKI KRITERIJI

2.1. Demokratija

Izbori

Unaprijeđeni su izborni propisi i ispoštovano nekoliko preporuka OSCE-a/ODIHR-a. Općinski izbori su organizirani u oktobru 2016. i uglavnom uredno provedeni. Međutim, evidentirani su incidenti koji će se morati rješavati na odgovarajući način. Zbog nedostatka političkog dogovora, odluka Ustavnog suda iz 2010. koja se odnosi na poštivanje osnovnih demokratskih prava građana Mostara da glasaju na lokalnim izborima još nije provedena

Općinski izbori su organizirani u oktobru 2016. i uglavnom uredno provedeni. Međutim, dogodio se niz incidenata u pojedinim općinama zbog kojih su biračka mjesta u jednoj općini zatvorena, a u nekoliko općina privremeno zatvorena. Vlasti Bosne i Hercegovine trebaju istražiti ove incidente i osigurati odgovarajuće sudske mjere. Izborni propisi su izmijenjeni i dopunjeni u maju i junu 2016. kako bi se uklonili nedostaci na koje su ukazali OSCE/ODIHR i GRECO o finansiranju kampanja, procesu deregistracije stranke i nezavisnih kandidata, povećanju praga za raspodjelu mandata na kandidatskim listama i većim novčanim kaznama za kršenja izbornog procesa. Mnoge općine su imale poteškoće u prikupljanju potrebnih sredstava za održavanje izbora. Unatoč obnovljenim naporima, još uvijek nije postignut dogovor o provedbi odluke Ustavnog suda iz 2010. o izborima u Mostaru i nakon šest godina građani Mostara i dalje ne mogu da ostvare svoja demokratska prava. Provedba odluke Ustavnog suda je prioritet.

Parlament

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine i entitetski parlamenti su ostvarili napredak i usvojili reformske prioritete, posebno one koje proizlaze iz Reformske agende. Iako je saradnja između parlamenata na državnom nivou, na nivou entiteta i Brčko Distrikta bolja, njihovu ulogu i kapacitete u procesu evropskih integracija treba dodatno poboljšati.

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine je postigla daljnji napredak na zakonodavnom planu, s naglaskom na propise koji proizilaze iz Reformske agende. Nadzorna uloga skupštine je unaprijeđena imajući u vidu da su skupštinske komisije u više navrata organizirale posebne sjednice kako bi se analizirao rad izvršne vlasti. Tokom izvještajnog perioda, skupština je usvojila i nekoliko višegodišnjih strateških dokumenata u cilju efikasnijih zakonodavnih aktivnosti, veće transparentnosti, informiranja javnosti, dijaloga i saradnje. Sekretarijat Parlamentarne skupštine je također počeo dijeliti svoje kapacitete sa entitetskim parlamentima i parlamentom Brčko Distrikta.

Parlamentarni odbor za stabilizaciju i pridruživanje (POSP) uspostavljen je u novembru 2015. u okviru Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP). Međutim, nije usvojen Poslovnik zbog insistiranja pojedinih delegata iz Bosne i Hercegovine da se uključi odredba o mehanizmu glasanja koja nije u skladu s evropskim standardima.

Narodna skupština Republike Srpske je nastavila usvajati propise za provedbu Reformske agende. Skupštinski Odbor za evropske integracije je bio aktivan i podsticao saradnju s drugim parlamentarnim institucijama u Bosni i Hercegovini i inozemstvu. Međutim, često su se koristile

ubrzane procedure za donošenja zakona, što dovodi u pitanje kvalitetu usvojenih zakona. U oktobru 2015, Skupština je usvojila zaključke koji uključuju mogućnost da predstavnici budu sankcionirani putem entitetskih sudova Republike Srpske zbog svoje političke aktivnosti na državnom nivou. Ova odredba nije u skladu s evropskim standardima.

Parlament Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) je nastavio sa radom nakon što je uspostavljena nova parlamentarna većina u oktobru 2015. Ostvarena je bolja saradnja sa kantonalnim skupštinama, posebno kad su u pitanju podijeljene nadležnosti. Iako je parlament usvojio niz propisa u vezi sa Reformskom agendom, cjelokupni proces donošenja odluka bio je spor zbog neslaganja u koaliciji. U Domu naroda Federacije BiH nisu popunjena tri mjesta za predstavnike iz reda srpskog naroda, uključujući zamjenika predsjedavajućeg, što je imalo negativan utjecaj na zakonodavni proces. Parlament je i dalje radio u otežanim uvjetima zbog nedostatka prostora u iznajmljenom objektu i nedovoljnog kapaciteta za poslove evropskih integracija.

Komisije u Skupštini **Brčko distrikta**, uključujući i Komisiju za evropske integracije, i dalje su imale problema u radu zbog učestalog nedostatka kvoruma na sastancima i ograničenog kapaciteta skupštinskih službi. Komisija za evropske integracije održala je samo dva sastanka.

Četiri parlamentarne skupštine usvojile su zajednički koncept saradnje u pitanjima evropskih integracija. Time je unaprijeđena saradnja između parlamentarnih skupština, kao i kroz rad parlamentarnog foruma o evropskim integracijama koji je imao tromjesečne sastanke posvećene pitanjima evropskih integracija. Članovi sektorskih komisija četiri parlamentarne skupštine bili su aktivni u zajedničkim aktivnostima evropskih integracija Bosne i Hercegovine.

Vlasti

Institucije Bosne i Hercegovine su se nastavile baviti reformskim prioritetima. Saradnja između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i entitetskih vlada bila je učinkovita kada je u pitanju realizacija Reformske agende. Vijeće ministara BiH je u avgustu usvojilo mehanizam koordinacije procesa evropskih integracija. Strateški cjelodržavni program za usklađivanje propisa sa *acquis-om* EU tek treba usvojiti. Ustav Bosne i Hercegovine je i dalje u suprotnosti sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, kako je potvrđeno u presudi u predmetu *Sejdić-Finci* i presudama koje su uslijedile. Odluke Ustavnog suda treba u potpunosti provesti u cijeloj zemlji.

Dejtonski/Pariški mirovni sporazum je okončao rat koji je trajao od 1992. do 1995. Ustavom Bosne i Hercegovine, sadržanom u Aneksu IV Sporazuma, uspostavljena je složena institucionalna struktura koja je još uvijek neučinkovita i različito se tumači. Ustav Bosne i Hercegovine sprečava građane koji se ne izjašnjavaju kao Bošnjaci, Srbi ili Hrvati da se kandiduju za Predsjedništvo i Dom naroda Parlamentarne skupštine. Odluke Evropskog suda za ljudska prava u predmetima *Sejdić-Finci*, *Zornić* i *Pilav* potvrđuju da ovo predstavlja kršenje Evropske konvencije o ljudskim pravima. Veliki broj odluka Ustavnog suda tek treba provesti na različitim nivoima širom zemlje.

Predsjedništvo Bosne i Hercegovine je ispunjavalo svoju ulogu u procesu evropskih integracija, uključujući i podnošenje zahtjeva za članstvo u EU u februaru. U julu je parafiran Protokol o adaptaciji SSP kako bi se uzelo u obzir pristupanje Hrvatske Evropskoj uniji.

Vijeće ministara BiH je i dalje proaktivno djelovalo kako bi se ostvario napredak u evropskim integracijama. U oktobru 2015. usvojilo je akcioni plan za provedbu Reformske agende na državnom nivou, što je dovelo do usvajanja reformi u oblastima kao što su upravljanje dugom, sprečavanje pranja novca, carinska politika i borba protiv organiziranog kriminala. U avgustu je Vijeće ministara BiH usvojilo Odluku o mehanizmu koordinacije procesa evropskih integracija.

Cjelodržavne strategije u oblastima kao što su poljoprivreda, energetika i okoliš tek treba usvojiti, nakon čega će Bosna i Hercegovina moći u potpunosti koristiti pretpristupnu pomoć EU. Potrebno je dodatno ojačati ulogu i kapacitete Direkcije za evropske integracije. Novi direktor Direkcije imenovan je u novembru 2015, ali zbog političkih nesuglasica Direkcija nije mogla u potpunosti preuzeti svoju koordinacijsku ulogu u okviru SSP-a. U očekivanju dogovora o mehanizmu koordinacije i uspostavljanja relevantnih struktura, održana su samo dva sastanka pododbora u okviru SSP-a. Program usklađivanja domaćih propisa sa *acquis-om* EU tek treba usvojiti; ovaj program je pravna obaveza koja proističe iz SSP-a.

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine je nastavila ispunjavati reformske prioritete kako je definirano u Reformskoj agendi. Ti prioriteti su uključivali usvajanje zakona u oblastima kao što su tržište rada, fiskalna odgovornost i poslovno okruženje. Imenovanja u nadzorne odbore javnih preduzeća, koja su u početku dovela do raspada vladajuće koalicije nakon izbora, neometano su nastavljena. Ured Vlade Federacije BiH za evropske integracije i dalje nema administrativnih kapaciteta za koordinaciju evropskih poslova između različitih nivoa vlasti u Federaciji BiH i sa ostatkom zemlje. Vlada Federacije BiH i kantoni su samo sporadično saradivali po pitanjima evropskih integracija.

Vlada Republike Srpske usvojila je niz zakona u okviru Reformske agende, posebno u oblastima tržišta rada, fiskalne odgovornosti, stečaja i suzbijanja sive ekonomije. Međutim, Vlada je usvojila i zaključke, uključujući odredbe o direktnom izvještavanju Evropske komisije, što je praksa koja direktno dovodi u pitanje potrebu da zemlja osigura jedan kanal komunikacije sa EU. U isto vrijeme, entitetska vlada nije sudjelovala u izradi cjelodržavnih strategija dok se ne uspostavi mehanizam koordinacije procesa evropskih integracija, što je u velikoj mjeri negativno utjecalo na programiranje i provedbu finansijske pomoći EU u ključnim sektorima. Vlada Republike Srpske je septembru 2016. organizirala referendum i ignorisala odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine da se referendum odgodi dok sud ne odluči o njegovoj ustavnosti.

Vlada Brčko distrikta je održala tri sjednice posvećene evropskim integracijama. U novembru je vlada usvojila akcioni plan o provedbi mjera koje proizlaze iz Reformske agende, te usvojila reforme u oblastima kao što su javne interne finansijske kontrole i oduzimanje imovine.

Entitetski propisi su u velikoj mjeri usklađeni sa Evropskom poveljom o lokalnoj samoupravi. Međutim, nije u potpunosti jasna podjela ovlasti između entiteta, kantona i općina, i relativno je nizak nivo finansijske autonomije na općinskom nivou.

Ured ombudsmana i dalje nema adekvatne kadrovske kapacitete i suočava se sa ozbiljnim finansijskim ograničenjima, koja negativno utječu na rezultate rada u cjelini. Ovo otežava obavljanje funkcija, uključujući provedbu propisa o zabrani diskriminacije. Sistematska saradnja između Ureda ombudsmana i civilnog sektora i dalje je ograničena. U novembru su imenovani novi ombudsmeni nakon transparentnog i pravičnog procesa parlamentarnog izbora u koji se bili uključeni predstavnici civilnog društva i koji je bio u skladu sa evropskim standardima i Pariškim principima.

Civilno društvo

Postignut je **određeni napredak** u uspostavljanju institucionalnih mehanizama za saradnju između vlada i organizacija civilnog društva (OCD), kao i za javno finansiranje OCD. Međutim, strateški okvir za saradnju sa civilnim društvom treba razvijati i u potpunosti koristiti web platformu za e-konsultacije. Potrebne su transparentne procedure za raspodjelu javnih sredstava za OCD na svim nivoima vlasti.

Oснаženo civilno društvo je ključna komponenta svakog demokratskog sistema i institucije to

trebaju prihvatiti i tretirati ga kao takvo. Institucionalni mehanizam za konsultacije, web platforma za elektronske konsultacije, uspostavljen je u aprilu. Bilo je uključeno 9 ministarstava i 14 agencija na državnom nivou. Dvadeset tri institucije na svim nivoima vlasti odredile su posebne organe ili kontakt osobe zadužene za dijalog i saradnju sa organizacijama civilnog društva. Povremeno su organizirane sektorske konsultacije sa OCD putem određenih radnih grupa. Međutim, da bi pravni okvir bio učinkovit, predstavnici vlade i civilnog društva trebaju imati šire uloge i potrebna je veća politička opredijeljenost ovom procesu. Strateški okvir za saradnju sa civilnim društvom tek treba uspostaviti na svim nivoima vlasti. Određeni napredak evidentiran je na lokalnom nivou, gdje je još sedam općina usvojilo zakonski okvir za transparentno finansiranje OCD na osnovu jasno definiranih kriterija i alata za praćenje i evaluaciju. Međutim, raspodjela javnih sredstava za OCD nije u potpunosti transparentna i sistematska.

Kada je u pitanju **civilni nadzor nad sigurnosnim snagama**, Zajednička komisija za sigurnost i odbranu u parlamentu imala je aktivnu ulogu u osiguravanju demokratske kontrole nad oružanim snagama Bosne i Hercegovine. Parlamentarni vojni povjerenik nastavio je nadgledati zaštitu ljudskih prava i sloboda u oružanim snagama i Ministarstvu odbrane BiH. Oružane snage su nastavile s uništavanjem nestabilne municije i istovremeno jačale održive kapacitete za rješavanje preostalih zaliha. Veliki zalihe oružja i municije u nadležnosti oružanih snaga i široka rasprostranjenost ilegalnog oružja u posjedu stanovnika i dalje je zabrinjavajuće.

2.2. Reforma javne uprave

Bosna i Hercegovina je u **ranofazi** reforme javne uprave. **Nije ostvaren napredak** u proteklih godinu dana i uočeno je nazadovanje kada su u pitanju izmjene i dopune pravnog okvira za državnu službu u Federaciji BiH, kojima je povećan rizik od politizacije. Nedovoljna politička podrška za cjelodržavne reforme i fragmentacija javne službe ometaju napore u pravcu institucionalnih i zakonodavnih reformi. Prijeko je potreban usaglašen pristup izradi politika i koordinacija.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba se posebno baviti ispunjavanjem preporuka Komisije od prošle godine:

- izraditi, usvojiti i početi provoditi novi cjelodržavni strateški okvir za reformu javne uprave uz snažno političko vodstvo i smjernice;
- osigurati provedbu efikasnog sistema upravljanja ljudskim potencijalima, posebno u zapošljavanju, i izmijeniti i dopuniti propise o državnoj službi na inkluzivan način i na temelju pouzdanih podataka kako bi se smanjio rizik od politizacije državne službe na svim nivoima vlasti;
- usvojiti cjelodržavni program reforme upravljanja javnim finansijama koji je usklađen sa novim strateškim okvirom za reformu javne uprave.

Izrada politika i koordinacija

Sistem kreiranja politika u Bosni i Hercegovini je veoma fragmentiran. Propisi predviđaju pristup "cjelovite vlade", ali ostaje pitanje kako to primijeniti u praksi. Ostvaren je određen napredak ka izradi cjelodržavne strategije, uključujući i sporazum između vlada na državnom i entitetskim nivoima o uspostavi međuinstitucionalne strukture za izradu strategije za reformu javne uprave. Istovremeno, potrebno je u velikoj mjeri poboljšati koordinaciju između državnih i entitetskih institucija.

Na državnom nivou je u januaru usvojen prvi srednjoročni program rada i akcioni plan Vijeća ministara BiH za period 2016-2018. u skladu sa odlukom iz 2014. godine o postupku srednjoročnog planiranja, praćenja i izvještavanja. Entitetske vlade imaju slične propise kojim se osigurava finansijska održivost vladinih programa. Međutim, nepostojanje cjelodržavnog srednjoročnog planiranja i dalje predstavlja veliki nedostatak. Usvojen je mehanizam

koordinacije procesa evropskih integracija i neophodna je njegova učinkovita provedba kako bi se osiguralo bolje planiranje i praćenje procesa evropskih integracija. U julu je Vijeće ministara BiH usvojilo odluku o postupku usklađivanja zakonodavstva sa *acquis-om EU*. Sljedeći koraci uključuju usvajanje državnog plana za usklađivanje sa *acquis-om*.

Uvedeni su određeni elementi **kreiranja politika i izrade propisa na inkluzivan način i na temelju dokaza**, ali je potrebno dodatno poboljšati kvalitet politika i zakonodavnih prijedloga. **Javne konsultacije** su uređene zakonom, ali se još uvijek ne provode u potpunosti. U aprilu je na državnom nivou pokrenuta web platforma za javne konsultacije o prijedlozima zakona, ali poboljšanja tek treba procijeniti. Procjene utjecaja propisa su zakonski uređene, ali se ne rade sistematski zbog nedostatka kadrovskih kapaciteta. Procjene finansijskog utjecaja se rade za prijedloge zakona, ali ne i za strateške dokumente.

Nedostatak cjelodržavnog srednjoročnog planiranja politika je ozbiljna prepreka **javnom nadzoru nad radom vlade**. Na državnom i entitetskim nivoima osiguran je određeni nivo transparentnosti putem javno dostupnih izvještaja i objavljivanjem vladinih planova i sažetaka odluka. Međutim, javno dostupni izvještaji ne omogućuju uporednu analizu dostignuća sa konkretnim ciljevima politike.

Upravljanje javnim finansijama

Bosna i Hercegovina i dalje rješava pitanje javnih finansija na temelju podsistema usvajanjem odvojenih strategija upravljanja dugom ili interne finansijske kontrole u odsustvu sveobuhvatnog **programa reforme upravljanja javnim finansijama** (UJF). Međutim, ministarstva finansija na svim nivoima izrazila su opredjeljenje za pripremu sveobuhvatne strategije upravljanja javnim finansijama. U junu je Republika Srpska usvojila informaciju o izradi strategije upravljanja javnim finansijama za period 2016-2020. za Republiku Srpsku i zadužila svoje Ministarstvo finansija da sudjeluje u izradi cjelodržavne strategije upravljanja javnim finansijama nakon što se usvoji entitetska strategija. U julu je Vijeće ministara BiH usvojilo odluku o osnivanju radne grupe za izradu cjelodržavne strategije reforme upravljanja javnim finansijama.

Na različitim nivoima uprave koristi se sistem izrade budžeta i upravljanja informacijama za planiranje budžeta i za srednjoročni budžetski okvir, dok je informacioni sistem za upravljanje javnim investicijama u punom kapacitetu. Rokovi za izradu i usvajanje budžeta su se bolje poštovali u 2016. godini, osim u Brčko distriktu gdje je budžet za 2016. usvojen nakon zakonskog roka.

Institucije na svim nivoima imaju značajne nedostatke u pogledu interne kontrole i javnih nabavki, što čini sisteme neučinkovitim i podložnim gubicima. Socijalni doprinosi i penzije, koji čine značajan dio javnih sredstava, pokrivaju se iz vanbudžetskih sredstava koja nisu uključena u budžetski proces niti u budžetske dokumente kao što su srednjoročne ili godišnje budžetske prognoze. Uključivanje penzionog fonda u trezorski sistem Republike Srpske od januara 2016. kako bi se stabilizirala njegova likvidnost tek treba proizvesti očekivane rezultate.

Bosna i Hercegovina još uvijek nije postigla dovoljnu **transparentnost budžeta**. Godišnji budžeti se objavljuju i godišnje izvještaje o izvršenju budžeta priprema Ministarstvo finansija i trezora. Reviziju radi Vrhovna revizijska institucija. Slične odredbe se primjenjuju u entitetima i u Brčko distriktu. Nedostatak usklađenosti kontnih planova na državnom nivou i u entitetima otežava pristup konsolidovanim podacima.

Kada je u pitanju nadzor nad budžetom, potrebno je bolje pratiti da li se poduzimaju aktivnosti u skladu sa nalazima i preporukama vanjske revizije. Izvještavanje tokom godine je nedovoljno, kao i učešće građana u budžetskom procesu. Nije bilo pokušaja da se pripremi budžet za građane ni na jednom nivou vlasti.

Javna služba i upravljanje ljudskim resursima

Pravni okvir za javnu službu u Bosni i Hercegovini je veoma fragmentiran i različiti zakoni se primjenjuju za državnu službu na različitim nivoima vlasti. U decembru 2015. Federacija BiH je usvojila izmjene i dopune zakona o državnim službenicima i uklonila više i srednje rukovodeće pozicije iz nadležnosti državne službe. Ovo je veliki korak unazad kada je u pitanju osiguravanje političke neutralnosti državne službe, jer omogućava Federaciji BiH politička imenovanja i razrješenja na višim i srednjim rukovodećim pozicijama. Slične odredbe su usvojene u Kantonu Sarajevo u avgustu, iako u manjoj mjeri. Trenutno, primjena dva člana o zapošljavanju u zakonu Federacije BiH je privremeno obustavljena do donošenja odluke Ustavnog suda o meritumu predmeta i osporavanju zakona na procesnim i materijalnim osnovama.

Princip **zapošljavanja i napredovanja na osnovu zasluga** za državne službenike je općenito sadržan u zakonima, ali je njegova primjena otežana zbog nejasnih zakonskih odredbi, formalističke primjene postupaka i malog kapaciteta komisija za odabir. Kriteriji za **otpuštanje** i disciplinski postupak, uključujući i mogućnost žalbe, su također utvrđeni u zakonima. U praksi je broj otpuštanja nizak.

Upravljanje ljudskim resursima je i dalje podijeljeno i neefikasno zbog nepostojanja središnje institucije za kreiranje politike na državnom i entitetskim nivoima. Postoje četiri glavne agencije za državnu službu koje obavljaju centralizirane funkcije upravljanja ljudskim resursima, ali one nemaju ovlasti da vode i prate provođenje politike državne službe i pravnog okvira. Službe za upravljanje ljudskim resursima osnovane su samo u malom broju institucija. Uvedeni su informacioni sistemi za upravljanje ljudskim resursima na različitim nivoima uprave, ali se ne koriste za donošenje odluka i planiranje zbog nedostatka cjelovitih informacija i zbog pravnih prepreka u pogledu zaštite podataka. Potrebni su dodatni napor za uspostavljanje objedinjene kadrovske baze podataka.

Sistem ličnih dohodaka nije transparentan i ne osigurava jednaku platu za jednak rad zbog toga što se različiti propisi o platama primjenjuju na različitim nivoima uprave. U Federaciji BiH se još uvijek isplaćuju naknade za rad u komisijama. Pravičan i objektivni sistem vrednovanja radnih mjesta i klasifikacije tek treba uvesti.

Pravo na **stručno usavršavanje** nije u potpunosti osigurano ili se ostvarivanje prava ne prati. Država i entiteti imaju strategije obuka, ali bez vanjskih donatorskih sredstava potrebe se ne mogu pokriti. Ocjenjivanje rezultata rada je regulirano i redovno se provodi.

Međutim, potrebno je direktno povezati ocjenjivanje rada i stručno usavršavanje i mobilnost.

Pitanje **integriteta u javnoj službi** je relativno dobro uređeno na državnom nivou kroz planove za borbu protiv korupcije i planove integriteta, kodekse ponašanja za državne službenike, pravila o nespojivosti funkcije i kroz rad Agencije za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije. Međutim, Agencija ima ograničene ovlasti kada je u pitanju provedba planova i percepcija korupcije je i dalje visoka.

Odgovornost uprave

Složena ustavna rješenja negativno utječu na cjelokupnu organizaciju javne uprave u Bosni i Hercegovini zbog toga što ne osiguravaju jasno **utvrđene linije odgovornosti**. Pravni propisi koji uređuju strukturu i ovlasti različitih organa javne uprave su nejasni i preklapaju se. Rezultat je da više od 40 institucija direktno odgovara Vijeću ministara, a ne svojim resornim ministarstvima. Odgovornost rukovodilaca u institucijama još uvijek nije zaživjela u administrativnoj kulturi (vidi *Finansijska kontrola*).

Institucionalno uređenje i sredstva za zaštitu **prava građana na dobru upravu** nisu dovoljni. Ured ombudsmana je relativno aktivan kada je u pitanju davanje preporuka, iako rijetko postupa na vlastitu inicijativu. Međutim, provedba ovih preporuka u javnoj upravi je na niskom nivou.

Pravo pristupa informacijama od javnog karaktera je uređeno zakonom na svim nivoima. Zakoni su međusobno usklađeni i osiguravaju širok spektar pristupa, ali njihova provedba u praksi nije ujednačena. Ako se građanima uskrati pristup informacijama javnog karaktera, upravna inspekcija ima ovlaštenja da postupa po pritužbi i sankcionira odgovorne osobe ili institucije. Postoji i drugostepeni organ koji preispituje žalbe i donosi konačne odluke na nivou državnih institucija. Međutim, ne postoji nezavisni organ koji bi postupao po žalbama.

Kada je u pitanju ostvarivanje **prava na upravnu pravdu**, sudsko preispitivanje upravnih akata je decentralizirano i ovim predmetima se bave sudovi opće nadležnosti. Povjerenje javnosti u sudove je općenito nisko. **Pravo na naknadu štete** u slučajevima nezakonite radnje rijetko se ostvaruje zbog nedostatka pravnog okvira o javnoj odgovornosti.

Pružanje usluga građanima i poslovnim subjektima

Zbog vrlo decentraliziranih nadležnosti za pružanje usluga, potrebno je posvetiti veću pažnju **korisnički orijentiranoj upravi**. Zadovoljstvo javnosti po pitanju državne službe se ne mjeri redovno. Elektronski potpis ne funkcionira na državnom nivou zbog nepotpunih podzakonskih akata i zbog toga se dostupne elektronske usluge svode na pružanje informacija. U decembru 2015. usvojen je operativni plan za uspostavljanje okvira interoperabilnosti na nivou institucija Bosne i Hercegovine. Međutim, nedostatak cjelodržavnog modela i razlika između državnog i entitetskog nivoa i Brčko distrikta u pristupu primjeni pravnog okvira za elektronske potpise, kreiranju portala e-vlade i provedbi okvira interoperabilnosti koči daljnji razvoj elektronskih usluga. Ustavni sud Federacije BiH je ukinuo monopol notara u pravnograđanskim predmetima i na taj način potencijalno proširio opseg prihvatljivih pružatelja usluga za građane i poslovne subjekte.

Važeći pravni okvir na različitim nivoima garantira ključna načela dobrog upravnog ponašanja, ali ima prostora za daljnje **pojednostavljenje upravnih postupaka**. Posebne upravne postupke treba preispitati i ukinuti ili uskladiti sa Zakonom o upravnom postupku. Izuzetke treba svesti na minimum i dozvoliti samo kada su propisno obrazloženi.

Strateški okvir za reformu javne uprave

S obzirom da je cjelodržavna **strategija za reformu javne uprave** (PAR) istekla 2014. godine, Bosna i Hercegovina je započela aktivnosti na izradi nove strategije u skladu s ciljevima Reformske agende. Vlade su iskazale **političku podršku** reformi i odobrile Informaciju o operativnom planu čime je otvoren put za konkretnu izradu strategije. Svi nivoi su imenovali članove međuresorne radne grupe odgovorne za izradu strategije. Izrada strategije je u ranoj fazi.

Iako je strategija istekla 2014. godine kao i prateći akcioni plan, Ured koordinatora za reformu javne uprave je nastavio provoditi projekte koji se finansiraju iz Fonda za reformu javne uprave. Godišnji izvještaj za 2015. godinu navodi da je stopa provedbe dostigla 65%, ali postojeći okvir za praćenje nema jasne pokazatelje učinka pomoću kojih bi se utvrdilo koliko je reformskih ciljeva ostvareno.

Mehanizam koordinacije za reformu sektora javne uprave iz prethodne strategije još uvijek osigurava efikasnu strukturu za saradnju sa entitetima i Brčko distriktom. Međutim, provedba strategije za reformu javne uprave nije **finansijски održiva**. Procjene troškova za ljudske resurse i drugih troškova provedbe nisu uključene u godišnje budžete i srednjoročne okvire rashoda na svim nivoima.

2.3. Vladavina prava

Funkcionisanje pravosuđa

Pravosudni sistem Bosne i Hercegovine dostigao je **određeni nivo pripremljenosti. Određeni napredak** ostvaren je u ispunjavanju pojedinih prošlogodišnjih preporuka po pitanju odgovornosti i integriteta u pravosuđu: usvajanje seta smjernica o sukobu interesa od strane Visokog sudskog i tužilačkog vijeća, izrada planova integriteta i disciplinske mjere. Međutim, veći broj preporuka nije ispunjen. Nije usvojen Akcioni plan za provedbu Strategije za reformu sektora pravde za period 2014-2018. Sporo rješavanje zaostalih komunalnih predmeta u sudovima i neadekvatan izvršni postupak i dalje narušavaju efikasnost pravosudnih organa. Disciplinske sankcije i sankcije za kršenje etičkih pravila još uvijek nemaju zadovoljavajući preventivni učinak. Nastavljene su politički motivirane prijetnje upućene pravosuđu. Potrebno je ojačati nezavisnost sudstva, uključujući i nezavisnost od političkog uticaja.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

→ usvojiti akcioni plan za provedbu Strategije za reformu sektora pravde za period 2014 - 2018. i uspostaviti jasan sistem za praćenje;

→ provesti smjernice koje je usvojilo Visoko sudsko i tužilačko vijeće o sukobu interesa, disciplinskim sankcijama i integritetu u pravosuđu; uvesti više kvalitativnih kriterija za imenovanje i ocjenjivanje rada sudija i tužilaca; nastaviti razvoj programa obuke, posebno početne obuke i obuke za rukovodeće pozicije, uključujući obuke o etičkim i disciplinskim pitanjima;

→ provesti reformu zakona o izvršnom postupku kako bi se efikasno smanjio zaostatak u rješavanju komunalnih predmeta u sudovima i uvela medijacija pri sudu u odabranim pilot sudovima.

Strateški dokumenti i budžet

Vijeće ministara BiH još uvijek nije usvojilo **akcioni plan** za cjelodržavnu **Strategiju za reformu sektora pravde** za period 2014-2018, sa novim prilagođenim rokovima za provedbu. Ministarska konferencija, koja uključuje ministre pravde na svim nivoima, predstavnike Pravosudne komisije Brčko distrikta (PKBD) i Visokog sudskog i tužilačkog vijeća (VSTV) odgovorna je za nadgledanje provedbe strategije za reformu sektora pravde. Konferencija je sazvana u martu, ali još uvijek nije usvojila svoj poslovnik, što je preduvjet za uspostavljanje tehničkih struktura koje će pratiti realizaciju u različitim oblastima strategije. Međutim, pojedine konkretne aktivnosti u okviru strategije ipak su pokrenute. Vlasti trebaju poduzeti odlučnije korake za provedbu strategije u smislu usvajanja akcionog plana i izdvajanja odgovarajućih budžetskih sredstava za svaku aktivnost predviđenu u strategiji.

Upravljački organi/sudsko/tužilačko vijeće

Visoko sudsko i tužilačko vijeće je ključna institucija koja upravlja pravosuđem u cijeloj zemlji. Godišnji izvještaji VSTV-a se objavljuju na internetu i prezentiraju zakonodavnim tijelima na svim nivoima.

Zakon o VSTV-u još uvijek ima nedostataka, posebno u pogledu imenovanja i disciplinskih postupaka, sukoba interesa, prijave imovinskog stanja, kao i prava na žalbu na konačne odluke VSTV-a. Ova pitanja treba rješavati u svjetlu mišljenja Venecijanske komisije i preporuka Evropske komisije u okviru Strukturiranog dijaloga o pravosuđu između EU i BiH. Ostala pitanja koja se tiču veće transparentnosti sjednica VSTV-a, unapređenja procedura glasanja, kao i izuzeća i premještaja sudija i tužilaca treba rješavati kroz promjene važećeg poslovnika.

Nezavisnost i nepristrasnost

Načela **nezavisnosti sudstva i samostalnosti tužilaštva** ugrađena su u pravne propise na svim nivoima i sadržana u entitetskim ustavima, iako ne i u Ustavu Bosne i Hercegovine. Ne postoje utvrđene procedure za sankcioniranje neprimjerenog utjecaja ili prijetnji kada je u pitanju nezavisnost pravosuđa. Nastavljene su politički motivirani prijetnje upućene sudovima i tužilaštvima, posebno na državnom nivou. Potrebno je poduzeti energične mjere protiv takve prakse.

Ustavni i pravni okvir trebaju osigurati punu zaštitu od nezakonitog pritiska na nezavisnost, nepristrasnost i samostalnost sudija i tužilaca. Postoji potreba da se proširi osnov za žalbu protiv konačnih odluka VSTV-a uključujući i odluke o imenovanju sudija i tužilaca, njihovom premještanju, kao i odluke u disciplinskim postupcima.

Odgovornost

Kako bi dopunio postojeće propise i unaprijedio sveukupnu odgovornost nosilaca pravosudnih funkcija, VSTV je u julu, u okviru provedbe Reformske agende, usvojilo smjernice koje se odnose na sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu, izradu planova integriteta u pravosuđu i unapređenje disciplinskog postupka. S druge strane, veoma "labavi" propisi o **prijavi imovinskog stanja** nalažu neku vrstu finansijskog izvještaja kojeg treba da dostave sudije i tužioc, ali ne postoji mehanizam za njegovo objavljivanje ili provjeru. Ovo pitanje treba adekvatno riješiti kroz unapređenje zakonskog okvira.

Treba ubrzati aktivnosti kako bi se osigurala efikasnost i učinkovitost disciplinskog postupka, uključujući reviziju postojećeg zakonskog okvira. Opseg pojedinih disciplinskih prekršaja treba precizirati, a politika sankcioniranja treba biti stroža imajući u vidu da su sankcije u disciplinskim postupcima protiv sudija i tužilaca kao sredstvo prevencije i dalje rijetke. Tokom izvještajnog perioda, Ured disciplinskog tužioca evidentirao je 899 pritužbi protiv nosilaca sudskih i tužilačkih funkcija i donio 912 odluka u meritumu, uključujući i odluke u predmetima iz posljednjih godina. Pokrenut je 31 disciplinski postupak, izrečeno 28 disciplinskih mjera, uglavnom pismenih/ javnih opomena ili smanjenja plate i samo jedno razrješenje dužnosti. Odluke da se ne pokreće krivično gonjenje treba zasnivati na jasnom obrazloženju i treba postojati mogućnost za djelotvoran pravni lijek.

VSTV može ukinuti konačnu odluku disciplinskog tužioca, koji ima ograničene mogućnosti za žalbu. Imajući u vidu da sudije i tužioc kojima je izrečena disciplinska mjera mogu ipak napredovati, prilikom razmatranja unapređenja potrebno je na odgovarajući način uzeti u obzir disciplinske mjere.

Iako postoje **etički kodeksi** za sudije i tužioce, ne postoji formalni izvršni mehanizam za pokretanje disciplinskog postupka. Potrebno je poduzeti energičnije mjere protiv korupcije u pravosuđu.

Profesionalnost i stručnost

Uvedeni su postupci kojima se uređuje stupanje u službu ili napredovanje na pravosudnoj ljestnici na osnovu zasluga i unapređenja. Naglasak se stavlja na profesionalizam i rezultate rada kandidata koji se mjere na osnovu objektivnih indikatora. Međutim, postoji niz nedostataka koje treba prioritetno rješavati, uglavnom kroz reviziju podzakonskih akata kako bi se osiguralo da imenovanje sudija i tužilaca i upravljanje karijerom budu transparentniji, efikasniji i profesionalniji. Kako bi se ovo postiglo, potrebno je posebice poduzeti sljedeće: objavljivati pitanja za kandidate koji se prijavljuju za osnovni nivo u pravosuđu, racionalizirati broj konkursa, ocjenjivati rezultate rada više na osnovu kvaliteta rada, uključujući i najviša rukovodeća mjesta na svim nivoima, i uvesti provjere integriteta. Osim toga, zakonodavno tijelo mora riješiti nedostatak djelotvornog pravnog lijeka protiv konačne odluke o imenovanju i ocjeni rezultata rada. Razrješenje je uređeno Zakonom o VSTV-u na temelju objektivnih kriterija. U praksi je broj slučajeva razrješenja veoma mali.

Kvalitet pravosudnog sistema

Obuku sudija i tužilaca u Bosni i Hercegovini organiziraju entitetski centri za obuku sudija i tužilaca, koji imaju svoj budžet. Ovi centri još uvijek ne rade redovnu, sveobuhvatnu i analitičku procjenu potreba u pogledu **obuka** na temelju razvoja karijere, osposobljenosti za posao i redovnih ocjena rezultata rada. Višegodišnje programe obuke treba sistematski razvijati. Potrebno je uvesti nezavisni sistem praćenja i ocjenjivanja. Potrebno je unaprijediti sadržaj, metodologiju i organizaciju obuke, sa naglaskom na usavršavanje znanja za postupanje u složenim predmetima.

Svakodnevni rad sudova i tužilaštava **prati se i mjeri** kroz sistem upravljanja predmetima, putem kojeg se ocjenjuje rad sudija na osnovu godišnjeg obima posla. Svi sudovi i tužilaštva redovno izrađuju statističke izvještaje za VSTV, kao i godišnji izvještaj o radu, koji se dostavljaju nadležnim ministarstvima pravde i VSTV-u.

Tokom izvještajnog perioda, izdato je 38 196 novih kodova za pristup predmetima za predstavnike stručne zajednice kako bi ostvarili **elektronski pristup sudskim predmetima**, a sistem je evidentirao više od 420 000 korisničkih pristupa. Iako je rad sudova sve transparentniji, pristup je i dalje ograničen za zainteresirane strane i potrebno je platiti naknadu. Ovo podrazumijeva pristup elektronskim verzijama odabranih odluka.

Kako bi se postigla veća transparentnost, potrebno je unaprijediti uvjete za snimanje sudskih postupaka i odabrane sudske odluke treba staviti na raspolaganje većem broju stranaka, uz potpuno poštivanje propisa o zaštiti podataka.

U cilju postizanja veće **usklađenosti sudske prakse** u cijeloj zemlji, te imajući u vidu nepostojanje vrhovnog suda na državnom nivou, tri zajednička panela sudova najviših instanci u Bosni i Hercegovini održala su sedam sjednica. Ovo je doprinijelo ujednačavanju sudske prakse u građanskim i upravnim stvarima, ali ne i u krivičnim stvarima.

Kada su u pitanju **alternativne metode rješavanja sporova**, potrebno je unaprijediti kvalitet sudske i vansudske medijacije. Sudska nagodba se i dalje češće primjenjuje nego medijacija. Samo su dva predmeta upućena na medijaciju, u usporedbi sa 6 280 predmeta u kojima je došlo do sudske nagodbe, što znači da je jedva 1% predmeta riješeno alternativnom metodom rješavanja sporova. Predložena je bolja medijacija pri sudu i u toku je pokretanje ove vrste medijacije u pilot sudovima. Cilj je uskladiti sistem medijacije u Bosni i Hercegovini sa evropskim standardima i najboljim praksama.

Budžetska sredstva dodijeljena sudovima i tužilaštvima u cijeloj zemlji i VSTV-u u 2016. godini iznosila su 119,35 miliona eura (nešto više u apsolutnom iznosu u odnosu na 2015. godinu), odnosno 0,81% BDP-a, što je nešto manje nego u 2015. godini kada su izdvojena sredstva iznosila 0,85% BDP-a.

Efikasnost

Prosječno **trajanje sudskih postupaka** u prvih šest mjeseci 2016. godine bilo je kraće u prvostepenim predmetima. U prosjeku za rješavanje predmeta bilo je potrebno 354 dana (404 u 2015. godini i 437 u 2014. godini). Za drugostepene predmete opet je zabilježen blagi rast na 273 dana u prosjeku (269 u 2015. godini i 239 u 2014. godini). U 2015. godini zaprimljeno je 420 883 predmeta i riješeno je 452 485 predmeta u svim sudovima širom zemlje. Ovim je stopa rješavanja predmeta (postotak riješenih predmeta u odnosu na novozaprimljene predmete) bila 108%.

Zaostatak u rješavanju predmeta do kraja juna 2016. godine smanjen je za 5% u odnosu na 2015. godinu sa ukupno 356 019 neriješenih predmeta. Zahvaljujući provedbi planova za smanjenje broja neriješenih predmeta, sudovi su riješili 111 282 starih predmeta od 187 118 predmeta koji su planirani za 2016. godinu, čime je realizirano 60% planiranih ciljeva već u prvih šest mjeseci 2016. godine.

Prosječno trajanje postupaka u nekomunalnim parničnim predmetima pred prvostepenim sudovima u Bosni i Hercegovini u prvoj polovini 2016. godine bilo je 511 dana, što je za 10 dana manje u odnosu na kraj 2015. godine. Ovi rezultati su direktan rezultat nastojanja VSTV-a da poboljša efikasnost pravosuđa. Najveći dio zaostalih neriješenih predmeta čine neplaćeni računi za komunalne usluge (više od 1,7 miliona) od juna 2016. godine.

VSTV je pokrenuo sistem za unapređenje evidencije predmeta neplaćenih računa za komunalne usluge u 22 općinska/osnovna suda i 14 komunalnih preduzeća. Sistem omogućava neposrednu obradu ovih predmeta u posljednjoj fazi izvršenja. Na dan 30. juni 2016. godine, u sistemu je bilo registrirano 547 146 predmeta, od kojih je bilo 289 923 (52,97%) neriješenih. Kako bi se postigli bolji rezultati na smanjenju zaostatka, sistem treba unaprijediti sveobuhvatnim zakonodavnim i institucionalnim mjerama, posebno izmjenama i dopunama entitetskih zakona o izvršnom postupku i efikasnijom naplatom potraživanja.

Borba protiv korupcije

Bosna i Hercegovina je dostigla **određen nivo pripremljenosti** u borbi protiv korupcije. **Određeni napredak** je postignut u realizaciji prošlogodišnjih preporuka da se usvoje akcioni planovi na različitim nivoima vlasti. Ipak, pravni i institucionalni okvir je i dalje neadekvatan a rascjepkanost akcionih planova čini njihovu provedbu manje efikasnom. Neprimjenjivanje zakona štetno utiče na građane i institucije. Korupcija ostaje rasprostranjena u mnogim oblastima te i dalje predstavlja ozbiljan problem. Političke izjave o opredijeljenosti na ovu temu nisu pretočene u konkretne rezultate.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi naročito trebala uraditi sljedeće:

→ usvojiti dosljedne akcione planove i osigurati provedbu i praćenje strategija za borbu protiv korupcije, posebno na državnom nivou i nivou Republike Srpske;

→ uspostaviti tijela za sprječavanje korupcije tamo gdje još nisu uspostavljena i osigurati njihovu saradnju sa Agencijom za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije;

→ izmijeniti i dopuniti zakonodavstvo kako bi se osiguralo efikasno praćenje sukoba interesa na nivou države, FBiH i Brčko distrikta i unaprijediti propise koji regulišu imovinske kartice i zaštitu prijavitelja korupcije (zviždača);

→ osigurati provođenje oštrijih kazni za krivična djela korupcije kako bi se postigao jači preventivni učinak.

Postignuti rezultati

Tokom 2015. godine provedeno je ukupno 140 **istraga** na državnom nivou o finansijskom kriminalu i korupciji, od čega je njih 77 (55 %) kompletirano, a 23 su proslijeđene Tužilaštvu Bosne i Hercegovine. U toku izvještajnog perioda nije bilo konačnih osuđujućih presuda u predmetima koji se tiču visokorangiranih osoba. Od 1. septembra 2015. do 15. avgusta 2016. godine u cijeloj državi potvrđeno je ukupno 296 optužnica. Donijete su 173 osuđujuće presude od kojih je većina bila uslovna kazna. Većina osuđujućih presuda se odnosila na zloupotrebu službenog položaja ili ovlaštenja.

Revizorski izvještaji, izvještaji poreskih uprava i finansijske istrage se i dalje ne koriste sistematski i na način koji je komplementaran borbi protiv korupcije. Vlasti trebaju osigurati da organi za provedbu zakona imaju puna ovlaštenja da u istraživanju navoda o korupciji postupaju djelotvorno i nepristrasno. Prema podacima VSTV-a, u 116 predmeta zaplijenjeno je ukupno 1.015.365 eura.

Još uvijek nema podataka o postignutim rezultatima na polju učinkovite kontrole finansiranja političkih stranaka i izbornih kampanja, a neke od preporuka grupe GRECO (Grupa zemalja protiv korupcije) o ovom pitanju još uvijek nisu ispunjene. Imovinske kartice se i dalje uređuju odvojenim i nekoordinisanim propisima zbog čega je njihova provedba, poput izrečenih kazni, nedjelotvorna.

Komisija za utvrđivanje sukoba interesa u organima vlasti Republike Srpske je usvojila 36 odluka, dok je u 14 predmeta utvrđeno postojanje sukoba interesa. Provedba pravila o sukobu interesa u drugim dijelovima države je i dalje nejednaka. Zbog administrativnih prepreka komisija na državnom nivou od svog formiranja nije odlučivala ni po jednom predmetu. Sukob interesa se ne prati u Federaciji BiH. Vlasti Brčko distrikta su zadatak odlučivanja o predmetima sukoba interesa povjerile Izornoj komisiji Brčko distrikta. Međutim, pravne prepreke onemogućavaju ovo tijelo u obavljanju njegovih zadataka, te je nužno donijeti izmjene zakona. Ne postoji politika sprječavanja korupcije u privatnom sektoru. Izrađene su analize procjene rizika od korupcije u sektoru zdravstva i obrazovanja. Ova područja su i dalje naročito sklona korupciji, te je stoga sistematičnija provedba procjene rizika prvi pozitivan korak u pravcu uvođenja daljnjih mjera za efikasno rješavanje korupcije.

Pristup informacijama se uređuje različitim zakonima, ali zabilježeni su uobičajeni nedostaci u vezi s njihovom provedbom, kao i nepostojanjem automatizovanog vođenja statistike. U 2015. godini Ombudsmenu je upućeno 223 žalbe koje se odnose na pristup informacijama, u odnosu na 218 u 2014. godini.

Nakon što je 2014. godine na snagu stupio Zakon o zaštiti osoba koje prijavljuju korupciju u institucijama Bosne i Hercegovine (zviždači), ukupno tri osobe su dobile status **zviždača**, dok je osam zahtjeva odbijeno. Međutim, navedeni zakon se odnosi samo na javni sektor na državnom nivou.

Institucionalni okvir

Agencija za borbu protiv korupcije na državnom nivou je skoro u potpunosti popunjena, ima odgovarajući budžet i preseljena je u nove prostorije. U Republici Srpskoj je u ovu svrhu oformljeno stručno tijelo. Članovi tijela za sprječavanje korupcije u Federaciji BiH su imenovani u aprilu. U nekoliko kantona su uspostavljena nadležna tijela za sprječavanje korupcije, i to u Sarajevskom, Srednjobosanskom, Unsko-sanskom, Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde, Hercegovačko-neretvanskom kantonu, te u Brčko distriktu.

Što se tiče **primjene zakona**, kapaciteti za istraživanje ekonomskog, finansijskog kriminala i kriminala vezanog za javne nabavke su i dalje slabi. Policija i pravosudni organi trebaju imati specijalizovano osoblje za borbu protiv korupcije.

Zakonodavni okvir

Zakonodavni okvir je u određenoj mjeri izmijenjen. Parlament FBiH je usvojio izmjene i dopune entitetskog zakona o sukobu interesa, čime je njegovu provedbu povjerio komisiji na državnom nivou. U Brčko distriktu je potrebno donijeti izmjene i dopune zakona o sukobu interesa u cilju njegove pravilne provedbe.

U FBiH su u martu usvojene izmjene i dopune Krivičnog zakona kako bi se regulisala krivična djela trgovine utjecajem. U maju su usvojene izmjene i dopune Zakona o finansiranju političkih stranaka, kojim su u obzir uzete neke od preporuka GRECO-a. FBiH još uvijek nije počela provoditi Zakon o prevenciji korupcije i organizovanog kriminala FBiH. Republika Srpska je u aprilu usvojila novi Zakon o suzbijanju korupcije, organizovanog i najtežih oblika privrednog

kriminala. Kantoni imaju ograničen ili nedovoljno preciziran zakonodavni okvir za borbu protiv korupcije. Još uvijek ne postoji djelotvorna politika krivičnog pravosuđa kao ni kazne koje imaju preventivni učinak.

Postoje pravila o imunitetu članova parlamenata od krivične odgovornosti i procedura kojima se uređuje ukidanje imuniteta. Pravila o policijskoj zaštiti ličnih podataka nisu dovoljna i uglavnom se ne primjenjuju, a kazne za kršioce nisu preventivnog karaktera.

Strateški okvir

Tokom prve godine provedbe Strategije BiH za borbu protiv korupcije, od 98 aktivnosti njih 25 je u potpunosti završeno, 63 je u procesu realizacije, dok 10 aktivnosti još nisu započete. Republika Srpska je donijela sektorske dokumente za period 2013-2017. U septembru 2016., Vlada FBiH je usvojila Strategiju za borbu protiv korupcije za period 2016-2019. kao i akcioni plan za njenu provedbu. Sarajevski kanton je usvojio strateške dokumente u oktobru, Kanton 10 u martu, Bosansko-podrinjski kanton Goražde u maju i Tuzlanski kanton u septembru. Kako bi se prevazišla rascjepkanost nadležnosti na različitim nivoima uprave u cijeloj državi, potrebno je na svim nivoima vlasti uspostaviti posvećena i stručna tijela za sprječavanje i borbu protiv korupcije sa odgovarajućim kanalima za koordinaciju i sveobuhvatnom vizijom. U tom kontekstu je Agencija za borbu protiv korupcije u cilju koherentnosti i djelotvornosti izdala niz preporuka o strukturama za sprječavanje korupcije i strateškim dokumentima. Potrebno je unaprijediti strateške dokumente kako bi naročito sadržavali pouzdane procjene rizika i jasno utvrđene kriterije. Još uvijek nisu uspostavljeni snažni mehanizmi praćenja.

Izrađene su procjene rizika od korupcije u sektoru zdravstva i obrazovanja. Ova područja su i dalje naročito sklona korupciji, te je stoga sistematičnija provedba procjene rizika prvi pozitivan korak koji bi trebao dovesti do uvođenja daljnjih mjera za efikasno rješavanje korupcije.

Borba protiv organizovanog kriminala

Bosna i Hercegovina je dostigla **određen nivo pripremljenosti** u borbi protiv *organizovanog kriminala*. **Određeni napredak** je postignut u realizaciji prošlogodišnjih preporuka na način da su agencije u određenoj mjeri unaprijedile saradnju. Međutim, finansijske istrage se i dalje nedovoljno provode. Borba protiv organizovanog kriminala je i dalje od ključne važnosti za suzbijanje uplitanja kriminala u politički, pravni i ekonomski sistem u državi.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- ojačati okvir za interresornu saradnju između tijela za provedbu zakona kako bi se omogućilo uspostavljanje specijalizovanih interresornih istražnih timova za rješavanje složenih slučajeva organizovanog kriminala, privrednog kriminala i korupcije, te raskrinkavanja kriminalnih mreža;
- unaprijediti propise o uzajamnom pristupu bazama podataka i razmjenu informacija između agencija za provedbu zakona i tužilaštava, kojim bi se detaljno propisale procedure i uzajamna prava pristupa;
- nastaviti s razvojem učinkovitih sistema za zapljenu i povrat imovine na svim nivoima, uključujući i kapacitete za vođenje finansijskih istraga na način da se u potpunosti provode usvojeni zajednički minimalni standardi za sistem za rješavanje pitanja oduzimanja imovine u Bosni i Hercegovini u skladu sa minimalnim standardima uspostavljenim u EU.

Postignuti rezultati

Doneseno je 30 osuđujućih presuda protiv 116 osoba u predmetima **organizovanog kriminala**. U istom periodu, u 43 predmeta naloženo je pokretanje istrage organizovanog kriminala protiv 238 osumnjičenih lica, a u 19 predmeta podignute su optužnice protiv 84 osobe za organizovani kriminal. Poduzete su određene operacije velikog obima, uključujući i saradnju sa državama članicama EU. U 2015. godini, u ukupno 116 predmeta izdati su nalozi za oduzimanje imovine stečene krivičnim djelom u vrijednosti od 1.015.365 eura.

Bosna i Hercegovina je i dalje zemlja polazišta, tranzita i odredišta kada je u pitanju trgovina ljudima u svrhu radne eksploatacije, seksualne eksploatacije, prosjačenja i prisilnog braka. Broj identifikovanih žrtava trgovine ljudima je utrostručen, te se u 80% slučajeva radi o ženama i djevojkama. FBiH nije donijela izmjene krivičnog zakona kojima bi se zabranili svi oblici trgovine ljudima. To ograničava sposobnost zemlje u cjelini da procesuirala krivična djela trgovine ljudima.

Ne postoji sveobuhvatna politika u obavljanju **finansijskih istraga** na sistematičan način, a **zamrzavanje imovine** kao mjera predostrožnosti se u ranoj fazi istrage rijetko primjenjuje. Specijalizovane jedinice za borbu protiv terorizma, trgovine ljudima, trgovine drogom, kibernetičkog kriminala i jedinice za finansijske istrage su uglavnom uspostavljene na državnom i entitetskom nivou, iako raspolažu ograničenim i nedovoljnim kapacitetima. Na nivou FBiH još nije uspostavljena jedinica za finansijske istrage. Zajednička radna grupa za borbu protiv terorizma ne funkcioniše propisno i njen operativni kapacitet treba dodatno ojačati. Potrebno je značajno unaprijediti institucionalne kapacitete za djelotvorno rješavanje različitih oblika organizovanog kriminala.

Potrebno je na strukturiran način unaprijediti **mehanizam praktične saradnje između policije i tužilaštava** kako bi se osigurali efikasniji sudski postupci. Sistem za elektronsku razmjenu podataka između registara policije i tužilaštava je u funkciji, iako se pojedini tehnički aspekti u sistemu ažuriraju i unaprjeđuju. I dalje je potrebno adekvatnije urediti utvrđivanje prava na pristup podacima i bazama podataka.

Cjelodržavna DNK baza podataka ne postoji a kapaciteti za profiliranje DNK su i dalje ograničeni. Nije uspostavljena ni brza razmjena forenzičkih podataka sa drugim zemljama. Sistem za automatsku identifikaciju sa otiskom prsta (AFIS) je zastario i ima ograničenu upotrebu.

Zajednički minimalni standardi za **posjedovanje i nošenje oružja**, koji su usvojeni u julu 2015. godine, su se počeli prenositi u relevantne zakone širom države. Potpuna provedba će rezultirati usklađenim pravnim okvirom u Bosni i Hercegovini i unaprijediti usklađivanje sa relevantnim standardima EU u ovoj oblasti.

U avgustu je potpisan Sporazum o operativnoj i strateškoj saradnji sa Europolom.

Institucionalni i operativni kapacitet

Postoji potreba širom Bosne i Hercegovine za daljnjim unapređenjem kapaciteta za finansijske istrage i oduzimanje imovine u cilju borbe protiv organizovanog kriminala i korupcije. Agencija nadležna za upravljanje oduzetom imovinom u FBiH još uvijek nije u potpunosti operativna.

Zakonodavni okvir

Propisi o zapljeni imovine stečene krivičnim djelom su djelomično usklađeni sa *acquis-em*. Ipak, odredbe o minimalnim standardima kojima se uređuje zapljena imovine tek treba na dosljedan način inkorporirati u propise širom BiH. U Brčko distriktu je u julu 2016. godine usvojen novi Zakon o zapljeni imovine. FBiH ozbiljno kasni s primjenom propisa o zapljene imovine.

Strateški okvir

Usvojena je **Strategija borbe protiv organizovanog kriminala** za period 2014-2016. Međutim nije uspostavljen efikasan mehanizam putem kojeg razne agencije za provedbu zakona mogu nadzirati provedbu velikog broja akcionih planova širom države i osigurati dosljedan pristup u borbi protiv organizovanog kriminala. U skladu sa metodologijom Europol izrađena je Procjena opasnosti od ozbiljnog i organizovanog kriminala (SOCTA) koja daje stratešku sliku organizovanog kriminala u državi. Međutim, nalaze ove procjene tek treba pretočiti u sveobuhvatnu nacionalnu sigurnosnu politiku na temelju jasnih prioriteta. Potrebno je za naredni period izraditi novu Strategiju za borbu protiv organizovanog kriminala i novu Procjenu opasnosti od ozbiljnog i organizovanog kriminala.

Nastavljene su aktivnosti na provedbi državne Strategije za kontrolu malog oružja i lakog naoružanja za period 2013-2016. U septembru 2016. je usvojena Strategija (SALW) za kontrolu malog oružja i lakog naoružanja za period 2016-2020.

Bosna i Hercegovina nema sveobuhvatan strateški pristup u rješavanju pitanja **kibernetiskog kriminala** i kibernetiskih sigurnosnih prijetnji. Potrebno je ojačati postojeće kapacitete za borbu protiv kibernetiskog kriminala kao i za odgovor na kibernetiske sigurnosne prijetnje. Na nivou države i FBiH potrebno je osnovati Tim za hitno reagovanje na bezbjednosne kompjuterske incidente (CERT), a kapacitete CERT-a u Republici Srpskoj je potrebno ojačati.

Potrebno je početi s provedbom Dodatnog protokola uz Konvenciju Vijeća Evrope o kibernetičkom kriminalu, o inkriminiranju djela rasističke i ksenofobne naravi počinjenih pomoću računarskih sistema. Bosna i Hercegovina je ratifikovala ovaj Protokol i isti je stupio na snagu 2006. godine. Sada ga je potrebno adekvatno provesti.

Borba protiv terorizma

U junu je Vijeće ministara BiH imenovalo nove članove tijela za nadzor provedbe **Strategije Bosne i Hercegovine za prevenciju i borbu protiv terorizma za period 2015-2020**. Međutim ovo tijelo još uvijek nije potpuno operativno. U oktobru 2016. godine usvojen je akcioni plan za provedbu ove Strategije.

U Bosni i Hercegovini je izražena pojava stranih terorističkih boraca i radikalizacije. Policijska i obavještajna zajednica trebaju izraditi strategiju za rješavanje ovog pitanja kao i koherentnu politiku pravosuđa prema prestupnicima. Potrebno je pojačati napore da se utvrde, spriječe i razbiju kretanja stranih terorističkih boraca koji odlaze u područja sukoba poput Iraka i Sirije.

Širom zemlje su identifikovana manja izolovana područja radikalizacije, naročito u vehabijskoj zajednici. Potrebno je izraditi i početi s primjenom programa deradikalizacije i sprječavanja radikalizacije.

Odredbe Krivičnog zakona BiH koje definišu pridruživanje stranim paravojnim i parapolicijskih snagama ('stranim borcima') kao krivično djelo su se počele primjenjivati u krivičnim postupcima. U toku je istraga u osam krivičnih predmeta. U jednom predmetu su tri osobe osuđene na zatvorsku kaznu. U 2016. godini naloženo je pokretanje 34 istrage protiv 43 osobe za krivično djelo terorizma. U dva predmeta, Sud Bosne i Hercegovine je izrekao ukupno devet osuđujućih presuda za krivična djela u vezi s terorizmom.

Potrebno je u značajnoj mjeri ojačati kapacitete Udarne grupe za **borbu protiv terorizma**. Operativni dio radne grupe još uvijek čeka da se reguliše njeno finansiranje i potvrdi formalni

status njenih članova. Kapaciteti Tužilaštva BiH za borbu protiv terorizma u BiH su povećani imenovanjem osam novih tužilaca koji će se baviti predmetima terorizma.

Bosna i Hercegovina još uvijek nije ispunila međunarodne standarde Radne grupe za finansijsko djelovanje (FATF) za suzbijanje pranja novca/finansiranja terorizma (vidi također 4.1.3 i 4.3.2).

2.4. Ljudska prava i zaštita manjina

Tokom izvještajnog perioda postignut je određeni napredak u rješavanju prošlogodišnjih preporuka u pogledu ljudskih prava i pitanja manjina, posebno kroz usvajanje relevantnih izmjena i dopuna zakona protiv diskriminacije. Potrebno je značajno unaprijediti strateški, pravni i institucionalni okvir kao i politike za poštivanje ljudskih prava. Još uvijek nije ukinuta odredba o smrtnoj kazni u Ustavu Republike Srpske.

U narednom periodu Bosna i Hercegovina treba uraditi sljedeće:

- usvojiti cjelodržavnu strategiju u oblasti ljudskih prava i borbe protiv diskriminacije;
- uspostaviti harmoniziran, dosljedan, djelotvoran i besplatan sistem pravne pomoći u cijeloj državi i osigurati nediskriminirajući pristup pravdi;
- revidirati Akcioni plan za Rome koji se odnosi na zapošljavanje, stambeno zbrinjavanje i zdravstvenu zaštitu u skladu sa operativnim zaključcima donesenim sa seminara o Romima, kao i budžet potreban za realizaciju dogovorenih aktivnosti.

Bosna i Hercegovina je ratifikovala sve glavne evropske i **međunarodne instrumente za ljudska prava**. Međutim, još uvijek nije u potpunosti provela 128 prihvaćenih preporuka iz Univerzalnog periodičnog pregleda iz 2014. godine. To uključuje preporuke o ustavnim promjenama kako bi se priznala jednakost svih građana, spriječila diskriminacija manjina i rodno zasnovanog nasilja, osigurala nediskriminacija, inkluzivno obrazovanje, reforma krivičnog zakona u pogledu ratnih zločina, kao i usklađivanje zakona i politika na svim nivoima vlasti.

Od septembra 2015. godine, **Evropski sud za ljudska prava** (ESLJP) je u tri predmeta koja se tiču prava na slobodu, sigurnost i zabranu diskriminacije, utvrdio najmanje jedno kršenje Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda. Tijelo koje donosi odluke je zaprimilo ukupno 838 novih predavki, nakon čega se ukupan broj neriješenih predmeta popeo na 1.027. Preostali neriješeni predmeti se uglavnom odnose na povrat stanarskih prava, nestale osobe i diskriminaciju po osnovu etničke pripadnosti. Nije postignut napredak u provedbi presuda Suda BiH u predmetima Sejdić-Finci i Zornić.

Još uvijek ne postoji sveobuhvatni strateški dokument o **promociji i provedbi ljudskih prava**. Ombudsman kao domaća institucija za zaštitu ljudskih prava još uvijek nema adekvatne ljudske i finansijske resurse za obavljanje svoje funkcije. Nastavljena je obuka za sudije, tužioce, stručne saradnike i savjetnike Ustavnog suda i Suda Bosne i Hercegovine na temu sudske prakse ESLJP-a i Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.

U pogledu **prava na život**, potrebno je ukinuti odredbu o smrtnoj kazni u Ustavu RS-a.

Državni mehanizam za **spriječavanje torture i zlostavljanja** u skladu sa Opcionim protokolom uz Konvenciju protiv torture i drugih oblika okrutnog, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja još uvijek nije uspostavljen. Izvještaji o zlostavljanju osumnjičenih u pojedinim

policijskim stanicama i zatvorenika u pojedinim zatvorima i pritvorskim objektima i dalje predstavljaju ozbiljan problem koji treba rješavati. Još uvijek nije usvojen državni zakon o pravima civilnih žrtava torture tokom ratnog perioda, usklađen sa Konvencijom protiv torture.

Propisi koji uređuju **zatvorski sistem** su nedovoljno usklađeni na teritoriji cijele BiH. Psihijatrijska ustanova u Sokocu, namijenjena da pruža obavezno psihijatrijsko liječenje propisano krivičnim postupkom, nije u funkciji jer nikada nisu izdvojena sredstva za njeno funkcionisanje. Otežano je izvršenje kazni za krivična djela zbog nedostatka koordinacije i usklađivanja postupaka širom države. Zaostatak u izvršenju krivičnih sankcija u FBiH je značajno smanjen. Ukupno 196 predmeta čeka na izvršenje od aprila. Postojeće propise o kazneno-popravnim mjerama tek treba uskladiti sa evropskim standardima, te ga učinkovito provesti. Kvalitet zdravstvenih usluga u zatvorima je i dalje nedovoljan zbog nedostatka resursa i medicinskog osoblja.

Zaštita ličnih podataka u Bosni i Hercegovini je djelomično usklađena sa evropskim standardima. Broj žalbi koje je zaprimila Agencija za zaštitu ličnih podataka je smanjen sa 140 u 2014. na 121 u 2015. godini. Agencija je dostavila 259 stručnih mišljenja i obavila 90 inspekcija. Ne postoji zakonska obaveza koja nalaže da se Agencija za zaštitu ličnih podataka mora konsultovati o nacrtima zakona koji sadrže odredbe o ličnim podacima. Potrebno je ojačati kadrovsko popunjavanje Agencije.

Ustavne i pravne garancije **slobode mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti** se i dalje uglavnom poštuju. I dok je vjerska tolerancija simbolično promovirana na pojedinim medijski popraćenim događajima, i dalje su prisutni slučajevi diskriminacije na vjerskoj osnovi kao i incidenti usmjereni na vjerske objekte.

Sloboda izražavanja

Zabilježen je **određen nivo pripremljenosti** u oblasti slobode izražavanja. Međutim nije postignut napredak u ovoj oblasti kao ni napredak u ispunjavanju preporuka od prošle godine. Nije riješeno pitanje finansijske stabilnosti sistema javnog RTV servisa. Tokom izvještajnog perioda nastavljeni su politički pritisci i zastrašivanja novinara kao i fizički i verbalni napadi, ali za to nisu pokrenute odgovarajuće sudske mjere. Nije bilo pokušaja da se riješi nedostatak transparentnosti vlasništva nad medijima.

U narednom periodu Bosna i Hercegovina treba uraditi sljedeće:

- osigurati dovoljnu zaštitu novinara i odgovarajuću primjenu propisa kao odgovor na slučajeve prijetnji novinarima;
- završiti reformu javnog RTV sistema, osigurati finansiranje javnih emitera, uskladiti relevantne entitetske propise iz oblasti emitiranja sa zakonom na državnom nivou, i osigurati političku neutralnost upravnih odbora;
- usvojiti odgovarajuće zakonodavstvo o transparentnosti vlasništva nad medijima, uključujući i medije koji se objavljuju na internetu.

Zastrašivanje novinara

Nastavljen je politički i finansijski pritisak na medije. Još uvijek se prijavljuju predmeti koji se uglavnom odnose na zastrašivanje i prijetnje upućene novinarima, verbalne i fizičke napade, hakiranje internet stranica, politički, institucionalni i ekonomski pritisak i klevete. U martu su pripadnici ekstremističke grupe registrovane u Republici Srpskoj i u Srbiji fizički i verbalno napali

televizijske ekipe N1 i RTV-a. Vlasti Republike Srpske nisu javno osudile ovaj napad, a policija Republike Srpske je izdala svega dva prekršajna naloga protiv počinioca.

Pravno okruženje

Na snazi su pravne odredbe koje jamče slobodu izražavanja. Međutim, javni sektor je još uvijek podijeljen po političkim i etničkim linijama koje upravljaju izradom zakonskih prijedloga u oblasti medija. U maju je Narodna skupština RS-a je usvojila izmjene i dopune Zakona o Radio-televiziji Republike Srpske (RTRS). Izmjene i dopune dodatno udaljavaju entitetsko zakonodavstvo u oblasti javnog emitovanja od zakona na državnom nivou i ometaju funkcionisanje tri javna emitera u okviru Javnog RTV sistema u Bosni i Hercegovini.

Provedba propisa/institucije

Politička, institucionalna i finansijska nezavisnost Regulatorne agencije za komunikacije (RAK) je i dalje pitanje koje izaziva zabrinutost. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je u aprilu potvrdilo imenovanje vršioca dužnosti direktora RAK-a kao direktora regulatornog tijela. Još nije osigurana politička neutralnost i nezavisnost RAK-a kao ni percepcija javnosti o RAK-u kao neutralnom tijelu. Odluka Vijeća ministara Bosne i Hercegovine o korištenju viška prihoda RAK-a može dodatno naškoditi finansijskoj i operativnoj nezavisnosti Agencije.

Zabilježeni su nedostaci u Zakonu o slobodi pristupa informacijama, naročito u kontekstu pravnih lijekova kada je pristup informacijama uskraćen. Institucije ne provode testiranje javnog interesa prije nego ograniče pravo na pristup informacijama, te tumače pravne odredbe na način koji štiti privatni a ne javni interes.

Na temelju tumačenja Agencije za zaštitu ličnih podataka, Centralna izborna komisija je odbila da objavi izjave o imovinskom stanju zvaničnika koji se kandiduju na izborima. To je bilo u suprotnosti sa Izbornim zakonom BiH. Još nije ispunjena obaveza iz Reformske agende da se objave obrasci Izjave o imovinskom stanju zvaničnika koji obavljaju pravosudne funkcije.

Javni emiteri

Regulatorna agencija za komunikacije izdaje dozvole za sve vrste emitovanja u skladu sa Zakonom o komunikacijama BiH. Međutim, još uvijek nije osigurana nezavisnost tri javna emitera u državi u okviru javnog RTV sistema. Javni emiteri u entitetima su i dalje izloženi političkom uticaju.

U martu je Parlament FBiH pokrenuo postupak za izmjenu Zakona o Javnom servisu Radio-televizije čime bi se omogućilo imenovanje članova Upravnog odbora Radio-televizije FBiH na period od jedne godine bez provođenja konkursne procedure u RAK-u. Federacija BiH nije usvojila odgovarajuće izmjene i dopune kako bi uskladila svoje propise o javnom emitovanju sa zakonom na državnom nivou, te osigurala depolitizovan i na zaslugama zasnovan odabir i imenovanje članova Upravnog odbora. Zbog nedostatka politički nezavisnog upravnog odbora, RTV servis je i dalje podložan političkom utjecaju.

Imenovanje Upravnog odbora RTRS-a ne može još biti završeno zbog političkih nesuglasica u vladajućoj koaliciji u Narodnoj skupštini Republike Srpske. Upravni odbor RTRS-a je i dalje politički opredijeljen a entitetski emiter je i dalje pod čvrstom političkom kontrolom vladajuće stranke što ugrožava uređivačku politiku RTRS-a.

Zbog političke opstrukcije, statut javnog RTV servisa na državnom nivou, odnosno Radio-televizije Bosne i Hercegovine (BHRT) nije izmijenjen, niti je usvojen Statut Korporacije javnih RTV servisa kako je predviđeno Zakonom o Javnom RTV sistemu Bosne i Hercegovine.

Ekonomski faktori

Još nije u potpunosti postignuta transparentnost vlasništva nad medijima, niti je zbog problematičnih zakonskih odredbi koje otežavaju sistematičan uvid u vlasničku strukturu, osiguran dostup do cjelovitih informacija. Ovo je naročito problematično u vezi sa online medijima koji često nisu registrovani kao medijske kuće.

Potrebno je unaprijediti propise koji uređuju finansiranje medija iz sredstava vlade. Na državnom nivou još uvijek nije donesen zakon o transparentnosti vlasništva nad medijima. Javni emiteri koji nisu dio javnog RTV sistema se finansiraju iz opštinskih i kantonalnih budžeta, te su i dalje su pod jakim utjecajem politike. Propisi koji uređuju državnu pomoć i konkurenciju sadržavaju odredbe koje ozbiljno ometaju nezavisnost i rad emitera što ugrožava slobodu izražavanja u državi.

Na entitetskom nivou, Republika Srpska ima pravnu mogućnost da finansira i javne i privatne medije. Nedostatak transparentnosti i jasnih kriterija u dodjeljivanju subvencija predstavlja ozbiljan problem. Oglašivačke prakse javnih privrednih društava i marketinških agencija koje su u vezi sa političkim strankama takođe utiču na integritet medija.

Profesionalne organizacije, profesionalni uvjeti

Udruženje novinara Bosne i Hercegovine je i dalje najaktivnija organizacija civilnog društva u oblasti slobode izražavanja, slobode medija, zaštite novinara i integriteta medija. Žalbena komisija Vijeća za štampu u Bosni i Hercegovini i dalje radi i posreduje između čitalaca i medija i osigurava da žalbe čitalaca dođu do urednika.

Sloboda okupljanja i udruživanja su sadržana u ustavima i propisima na različitim nivoima vlasti u državi. Ova prava se uglavnom poštuju. Ne postoji zajednički registar političkih stranaka, ali je prijavljeno 103 političke stranke koje su službeno registrovane na lokalnim izborima 2016. godine.

U pogledu **imovinskih prava**, Komisija za imovinske zahtjeve raseljenih lica i izbjeglica još nije nastavila s radom. Trenutno se pred Sudom BiH vodi sedam upravnih sporova u kojima je Komisija za imovinske zahtjeve raseljenih lica i izbjeglica tužena strana.

Kada je riječ o **politikama zabrane diskriminacije**, poduzeti su određeni koraci na nivou države u cilju razvoja sveobuhvatnih strategija za ljudska prava i borbu protiv diskriminacije. U avgustu su usvojene izmjene i dopune Zakona o zabrani diskriminacije BiH kako bi se u obzir uzela diskriminacija po osnovu starosne dobi, seksualne orijentacije i rodnog identiteta i invalidnosti.

Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu *Sejdić-Finci* još uvijek nije provedena, što znači da osobama koje ne pripadaju niti jednom od tri konstitutivna naroda i dalje nije dozvoljeno da se kandiduju za članove Doma naroda Parlamentarne skupštine i Predsjedništva BiH. Nije postignut napredak u otklanjanju fenomena "dvije škole pod jednim krovom", što predstavlja kršenje relevantne presude Vrhovnog suda FBiH. Zajednička jezgra nastavnih planova i programa se treba primijeniti u cijeloj zemlji.

U aprilu su usvojene izmjene i dopune Krivičnog zakona FBiH koje se tiču zločina iz mržnje. Izmjene i dopune definišu zločin iz mržnje i navode sveobuhvatnu listu osnova na temelju kojih je ovo krivično djelo zabranjeno, uključujući na osnovu rasne pripadnosti, boje kože, vjeroispovijesti, nacionalnog ili etničkog porijekla, jezika, invaliditeta, spola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta. Policiji u Bosni i Hercegovini je u 2015. godini prijavljeno najmanje 146 navodnih incidenata motiviranih predrasudama. Broj prijavljenih incidenata je smanjen u odnosu na prethodnu godinu. Najčešći oblici predrasuda zasnovani su na nacionalnom

i etničkom porijeklu, vjeroispovijesti i seksualnoj orijentaciji. Još uvijek nije uspostavljen mehanizam za prikupljanje podataka o zločinima počinjenim iz mržnje i slučajevima diskriminacije. U 2015. godini sudovi nisu donosili presude o zločinima iz mržnje; postoji potreba za dosljednošću u sudskim postupcima te sistematskim i sveobuhvatnim praćenjem zločina iz mržnje. Još uvijek nisu usklađeni relevantni propisi koji regulišu govor mržnje, naročito kada su u pitanju elementi poticanja, namjere, prirode i sadržaja krivičnog djela. U oktobru 2016. je Narodna skupština RS-a usvojila deklaraciju kojom osuđuje govor mržnje.

Zakonske odredbe koje omogućavaju **ravnopravnost između žena i muškaraca** u velikoj mjeri postoje, ali se i dalje ne primjenjuju na efikasan način. Procjene utjecaja prilikom izrade propisa i politika se ne provode iako su predviđene u zakonodavstvu. Žene su i dalje nedovoljno zastupljene u politici i javnom životu. Još nisu uspostavljena stalna tijela za ravnopravnost polova u okviru kantonalnih vlada. U decembru su u Republici Srpskoj usvojeni godišnji operativni planovi za provedbu Gender akcionog plana.

Nedostatak djelotvorne provedbe propisa o sprječavanju i zaštiti od rodno zasnovanog nasilja, naročito nasilja u porodici je i dalje razlog za zabrinutost. Relevantno zakonodavstvo još uvijek nije usklađeno sa Istanbulskom Konvencijom o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Statistički podaci još uvijek nisu dovoljno kvalitetni da pruže dovoljno uvida o tome kako se zakon provodi. Još uvijek nije uspostavljen usklađen sistem za praćenje i prikupljanje podataka o slučajevima nasilja nad ženama. Entitetski zakoni o nasilju u porodici još nisu usklađeni. U relevantnim institucijama kao i u policiji i javnom sektoru ne postoje odjeli specijalizovani za slučajeve rodno zasnovanog nasilja. Pristup besplatnoj pravnoj pomoći i zastupanju pred sudom je veoma ograničen. Broj donesenih zaštitnih mjera je i dalje nizak, a opšti sistem za pružanje odgovora i podrške žrtvama treba poboljšati. Postojeće sigurne kuće se i dalje u većini slučajeva nedovoljno finansiraju, što je u suprotnosti sa postojećim propisima i što je razlog zbog kojeg su neke od njih morale biti zatvorene.

U pogledu **prava djeteta**, nije izdvojen poseban budžet za realizaciju Akcionog plana za djecu za period 2015-2018., koji je usvojen prošle godine. Djeca sa invaliditetom predstavljaju 70% od ukupnog broja djece koja se nalaze u institucionalnom smještaju, što je zabrinjavajuće. Potrebno je dodatno unaprijediti praksu udomiteljske skrbi i korištenja alternativnih rješenja. Iskorištavanje djece i prosjačenje djece je i dalje razlog za zabrinutost, a nasilje nad djecom je i dalje široko rasprostranjeno.

Broj prijava nasilja nad djecom je i dalje nizak, pa je rezultat toga da je mali broj predmeta pokrenut pred sudovima. Ured ombudsmena je u 2015. godini pokrenuo istragu u samo jednom slučaju. Nisu sva djeca u Bosni i Hercegovini pokrivena obaveznim zdravstvenim osiguranjem, te su umanjivanja ovih prava i isključivanja marginalizovanih grupa, poput romske djece i drugih društvenih kategorija, i dalje razlozi za zabrinutost.

Pravni okvir o maloljetničkom pravosuđu je uspostavljen, ali još uvijek nije usklađen u cijeloj državi. U primjeni su podzakonski akti o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku, ali nedostatak kapaciteta i dalje u značajnoj mjeri ometa njihovu provedbu. Na nivou države nije izrađena strategija za borbu protiv maloljetničkog prestupništva. Odsustvo posebnih pritvorskih jedinica za maloljetnike, te jedinica u policijskim stanicama širom zemlje predstavlja povredu međunarodnih standarda. Potrebno je više koristiti mjere koje su alternativne pritvaranju maloljetnika, obzirom da pritvor treba koristiti samo u krajnjoj nuždi. Još uvijek se maloljetnicima pruža nedovoljna podrška nakon otpuštanja iz institucije, te se preduzimaju isključivo ograničene mjere njihove reintegracije u društvo. Od juna je u funkciji Vaspitno-popravna ustanova u Orašju. Postupci u korist djece u građanskim i upravnim predmetima se još

uvijek ne primjenjuju na usklađen i nediskriminirajući način u cijeloj državi, a mjere za zaštitu djece žrtava i svjedoka, iako postoje, se ne primjenjuju na pouzdan način.

Prava osoba sa invaliditetom još uvijek nisu efikasno zaštićena. Pristup zasnovan na statusu i dalje dovodi do značajnih finansijskih nejednakosti među različitim kategorijama i umanjuje finansijsku održivost socijalne zaštite čineći ovu kategoriju ljudi vrlo ranjivom.

U pogledu prava **lezbejki, gejeva, biseksualnih, transrodnih i interseksualnih (LGBTI) osoba**, FBiH je u aprilu usvojio izmjene i dopune svog Krivičnog zakona, koje uključuju zločine iz mržnje po više osnova, uključujući po osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Republika Srpska je u decembru a Federacija BiH u martu usvojila godišnje operativne planove na temelju Gender akcionog plana za 2016. godinu, kao i mjere u vezi sa LGBTI populacijom. Još nisu podignute optužnice za napad koji je počinjen 2014. godine na Merlinka festivalu. Još jedan javni napad na LGBTI osobe se desio u martu u Sarajevu, kada je jedna osoba povrijeđena. Ovi napadi nisu okarakterisani kao zločini iz mržnje već kao prekršaji. Pravni sistem još uvijek diskriminiše istospolne parove jer im ne omogućava niti jedno od njihovih ekonomskih i socijalnih prava. Transrodna zajednica je i dalje marginalizovana i nisu uloženi napor da se pojednostavi pravni postupak promjene spola, čime bi se omogućilo priznanje spola prije okončanja medicinskog postupka promjene spola.

Pitanja **radnih prava i prava sindikata** su obuhvaćena u odjeljku 4.1.8.

Rascjepkani, nedovršeni i neusklađeni pravni i institucionalni okvir ne osigurava ravnopravna **procesna prava** i produžava diskriminaciju u pristupu pravdi. Bez jasnih minimalnih zajedničkih standarda za besplatnu pravnu pomoć koji bi važili na različitim nivoima vlasti, ovo pravo će se i dalje osiguravati na nejednaki način, što naročito šteti najugroženijim grupama.

Agencije za besplatnu pravnu pomoć još nisu uspostavljene u dva kantona. Propisi koji uređuju besplatnu pravnu pomoć tek treba usvojiti na državnom i entitetskom nivou i u dva kantona. Još nije usvojena sveobuhvatna strategija tranzicijske pravde i jedinstven pravni osnov u cijeloj državi za mehanizam naknade žrtvama za teška kršenja ljudskih prava tokom ratnog perioda.

Zakonski okvir za zaštitu **manjina** je u velikoj mjeri predviđen i u skladu je sa Okvirnom konvencijom za zaštitu nacionalnih manjina Vijeća Evrope. Državno Vijeće za nacionalne manjine i Vijeće za nacionalne manjine Republike Srpske su operativna a Vijeće nacionalnih manjina FBiH je ponovo krenulo s radom u martu. Međutim nije ostvaren napredak u provedbi postojećih zakona zbog trajnog nedostatka koordinacije između države i entiteta. Još nije usvojena državna strateška platforma o nacionalnim manjinama.

Nacionalne manjine su i dalje nedovoljno prisutne i premalo učestvuju u političkim i javnim raspravama i u medijima. Nedostatak resursa i političkih poluga u donošenju odluka ometaju djelotvornost i učinak vijeća nacionalnih manjina na državnom i entitetskom nivou. Ispolitizovani i složeni postupci imenovanja također potkopavaju legitimnost i sposobnost vijeća da rade ispravno.

Romi su i dalje najugroženija manjina u državi i manjina koja je u najnepovoljnijoj situaciji. Nedostatak pouzdanih podataka otežava učinkovito političko odlučivanje po ovom pitanju. Potrebno je usvojiti sveobuhvatniji i integriraniji pristup u socijalnom uključivanju Roma. Broj osoba koji napuštaju školu i nezaposlenih Roma je i dalje veoma visok, te je pristup tržištu rada i dalje otežan.

Započeta je revizija akcionih planova za Rome u oblasti stambenog zbrinjavanja, zapošljavanja i zdravstvene zaštite za period 2013-2016. U 2015. godini Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice

BiH je umanjilo budžet za provedbu akcionih planova za Rome u oblasti stambenog zbrinjavanja, zapošljavanja i zdravstvene zaštite sa 1.5 miliona na jedan (1) milion eura. Ovo umanjenje nije imalo uticaja na niže nivoe vlasti jer je situacija na terenu bolja.

Nije primijećen napredak u pogledu mjera za očuvanje i unaprjeđenje romskog jezika, kulture i istorije. Ni u jednoj školi u BiH romski jezik nije ponuđen kao izborni predmet, niti je ponuđena bilo kakva alternativa učenju ovog jezika. U martu je Zajednička komisija za ljudska prava Parlamentarne skupštine BiH usvojila zaključak kojim se 8. april predlaže kao dan Roma a 5. novembar kao dan romskog jezika.

Nastavljen je napredak u provedbi akcionog plana za rješavanje stambenih pitanja Roma. Ipak, romska zajednica se i dalje suočava sa velikim poteškoćama u pristupu zdravstvenim uslugama i tržištu rada. Proces registracije građana još nije u potpunosti okončan i utvrđeno je da postoji još 57 osoba koje su u opasnosti da ostanu bez državljanstva.

U pogledu **izbjeglica i interno raseljenih lica**, određeni napredak je postignut u pogledu strategije za primjenu Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma, u oblasti povrata imovine i stanarskih prava, obnove kuća i infrastrukture za povratnike i interno raseljena lica. Međutim, i dalje je potrebno naročito uzeti u obzir naknadu štete za imovinu koja ne može biti vraćena, kao i pristup zdravstvenoj zaštiti i zapošljavanju, te pitanja zdravstvene i socijalne zaštite, sigurnosti, deminiranja i obrazovanja. Oko 7.500 ljudi je i dalje smješteno u 45 kolektivnih centara širom Bosne i Hercegovine i žive u teškim uvjetima.

2.5. Regionalna pitanja i međunarodne obaveze

Nastavljena je provedba **Daytonskog/Pariskog mirovnog sporazuma**. Vlada Republike Srpske i dalje održava zajedničke sjednice sa Vladom Republike Srbije u okviru Sporazuma o specijalnim i paralelnim vezama.

Saradnja BiH sa **Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ)** je na zadovoljavajućem nivou. Iz Tužilaštva MKSJ-a je navedeno da je, osim u jednom slučaju, Tužilaštvo BiH odlučivalo u svim predmetima ratnih zločina koji su prije potvrđivanja optužnice preneseni u nadležnost Bosne i Hercegovine (predmeti "Kategorije II").

U pogledu **domaćeg procesuiranja ratnih zločina**, zabilježen je daljnji napredak u rješavanju zaostatka neriješenih predmeta ratnih zločina. Broj optužnica je povećan i iznosi 92 potvrđene optužnice protiv 169 osumnjičenih lica od septembra 2015. do 15. avgusta 2016. godine. U istom periodu, sudovi u Bosni i Hercegovini su potvrdili 80 optužnica protiv 150 osumnjičenih lica i okončali 62 predmeta u prvostepenom postupku protiv 91 osumnjičenih lica.

Zabilježen je nastavak pozitivnog trenda uspješnog procesuiranja **predmeta ratnih zločina koji uključuju seksualno nasilje**. Broj konačnih osuđujućih presuda je porastao na 25. I dalje je zabilježen velik broj potencijalnih predmeta te je potrebno uložiti više napora naročito kako bi se osiguralo institucionalno razumijevanje da se unaprijedi povjerenje žrtava u pravosudni sistem i izbjegne ponovna traumatizacija žrtava i svjedoka.

Društvena i ekonomska stigmatizacija žrtava seksualnog nasilja počinjenog u sukobu, koje imaju nizak društveno ekonomski status i ograničen pristup pravdi, je i dalje pitanje koje izaziva zabrinutost jer ne postoje programi na nivou države koji bi njihov status mogli unaprijediti. Takav program koji bi između ostalog sadržavao i sveobuhvatni zakonodavni i politički okvir tek treba usvojiti. Žene žrtve rata nemaju isti status u entitetima.

Zabilježena je povećana podrška na sudovima, i to uglavnom za **žrtve i svjedoke**. Međutim, dugoročna održivost ove podrške je upitna zbog nedovoljnog finansiranja iz domaćih sredstava. Sudije i tužioci su itekako svjesni koristi koju imaju od adekvatnih struktura podrške. Povećana je psihološka podrška žrtvama i svjedocima prije, tokom i nakon suđenja za ratne zločine, prvenstveno zbog međunarodnog finansiranja, ali je i dalje nedovoljna da pokrije broj obuhvaćenih ljudi. To je naročito slučaj u entitetskim sudovima.

Provedba ciljeva iz Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina je nastavljena i to preraspodjelom manje složenih predmeta sa državnog pravosuđa na druge pravosudne nivoe i na način da državno pravosuđe preuzme najsloženije predmete sa drugih sudskih instanci. Nije ispunjen prvobitni rok od sedam godina, odnosno do decembra 2015. godine do kada je trebalo riješiti najsloženije predmete a novi izmijenjeni rok tek treba dogovoriti kao i jačanje uloge nadzornog tijela za uspješno praćenje strategije. Do kraja decembra završeno je 335 najsloženijih predmeta a preostalo je njih 358. Okončano je otprilike 450 manje složenih predmeta, od kojih je 426 preneseno sa drugih pravosudnih instanci, a preostalo ih je još 357.

Bosna i Hercegovina još uvijek ima bilateralni sporazum sa Sjedinjenim Američkim Državama o imunitetu, kojim se američki državljani izuzimaju od jurisdikcije **Međunarodnog krivičnog suda**. To nije u skladu sa Zajedničkim stavom EU o integritetu Rimskog statuta kao ni sa ključnim principima EU o bilateralnim sporazumima o imunitetu. Zemlja treba da postigne usklađenost sa stavom EU.

Bosna i Hercegovina, Srbija, Hrvatska i Crna Gora i dalje usko saraduju na provedbi **Sarajevske deklaracije** čiji cilj je da se pronađu održiva rješenja za 74.000 ljudi koji su postali izbjeglice i raseljene osobe kao posljedica oružanih sukoba na teritoriji bivše Jugoslavije tokom 1990-ih. Sve zemlje moraju pojačati napore kako bi ispunile svoja obećanja vezano za provedbu dogovorenih rješenja za stambeno zbrinjavanje. Postignut je određeni napredak na provedbi regionalnog programa stambenog zbrinjavanja u Bosni i Hercegovini, koji nudi nekoliko rješenja za stambeno zbrinjavanje. Potrebno je uložiti daljnje napore i osigurati takav postupak odabira kvalitetnih korisnika koji će ubrzati provedbu projekata stambenog zbrinjavanja.

Neriješena sudbina **nestalih osoba** tokom sukoba 90-ih godina i dalje predstavlja razlog za zabrinutost u zemljama Zapadnog Balkana. Iz Centralne evidencije nestalih osoba BiH je navedeno da se kao rezultat sukoba 6.808 osoba još uvijek vode kao nestali. Utvrđivanje sudbine nestalih osoba je i dalje od ključne važnosti za pomirenje i stabilnost u regiji. Iako Institut za nestala lica BiH jeste finansijski održiv, politički pritisci ometaju njegovu sposobnost da ispunjava svoj mandat. Fond podrške porodicama nestalih osoba predviđen Zakonom o nestalim osobama, još uvijek nije uspostavljen.

Nedostatak lokalnih forenzičkih kapaciteta, posebno u Federaciji, i dalje otežava proces identifikacije nestalih osoba. U aprilu je Bosna i Hercegovina ratifikovala Protokol o saradnji sa Srbijom u potrazi za nestalim osobama.

Regionalna saradnja i dobrosusjedski odnosi čine suštinski dio procesa približavanja Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji. Država je nastavila aktivno učestvovati u regionalnim inicijativama poput Procesu saradnje u jugoistočnoj Europi (SEECp), Vijeća za regionalnu saradnju (RCC), CEFTA-e i inicijative *Zapadnobalkanske šestorke*. U novembru je Bosna i Hercegovina uspješno zaključila svoje prvo šestomjesečno predsjedavanje Odborom ministara Vijeća Evrope. U januaru je Bosna i Hercegovina preuzela predsjedavanje Srednje-evropskom inicijativom.

Zamahom dobijenim kroz **Berlinski proces** i inicijativu *Zapadnobalkanske šestorke*, posebno u

pogledu **agende povezivanja** EU, nastavljena je podrška povećanju obima regionalne saradnje. U decembru je Državni odbor za investicije Bosne i Hercegovine podržao listu investicijskih projekata u sektoru saobraćaja, raspoređenih po prioritetu.

Što se tiče **regionalne saradnje u oblasti pravosuđa**, protokol potpisan između Tužilaštva Bosne i Hercegovine i Kancelarije Tužioca za ratne zločine Srbije o saradnji u krivičnom gonjenju počinitelja ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocida i dalje daje rezultate. U toku izvještajnog perioda u Bosni i Hercegovini su podignute i potvrđene još dvije optužnice za ratne zločine, jedna optužnica je potvrđena, u jednom predmetu je zaključen sporazum o priznanju krivice u Srbiji, a jedan predmet je iz Bosne i Hercegovine prebačen u Srbiju. Protokoli potpisani sa hrvatskim i crnogorskim tužilaštvima tek treba da poluče konkretne rezultate.

Odnosi sa **Albanijom** su i dalje prijateljski i bez otvorenih pitanja. U februaru je predsjednik Albanije došao u službenu posjetu Bosni i Hercegovini.

Nisu uspostavljeni službeni odnosi sa **Kosovom** obzirom da Bosna i Hercegovina nije priznala Kosovo kao nezavisnu državu. Bosna i Hercegovina i dalje ima strog vizni režim za Kosovo. Ministarstvo vanjskih poslova je zadržalo praksu izdavanja pojedinačnih kratkoročnih viza za građane Kosova pod uslovom da posjeduju poziv strane diplomatske misije ili međunarodne organizacije akreditovane u Bosni i Hercegovini, ili dolaze u posjetu iz humanitarnih razloga. Još uvijek se čeka na usvajanje izmjene i dopune koja se tiče normalizacije viznog postupka za sve građane Kosova.

U martu 2016. godine je ratifikovan sporazum o diplomatsko-konzularnim predstavništvima sa **Bivšom Jugoslavenskom Republikom Makedonijom**.

U aprilu je stupio na snagu sporazum o međudržavnoj granici između Bosne i Hercegovine i **Crne Gore**. U decembru je potpisan protokol o prekograničnom nadzoru.

Sveukupno, odnosi sa **Srbijom** su i dalje dobri. U novembru su Vijeće ministara Bosne i Hercegovine i Vlada Srbije održale prvu zajedničku sjednicu, nakon čega je potpisano više bilateralnih sporazuma i memoranduma, o nestalim osobama, životnoj sredini i telekomunikacijama, izgradnji međudržavnog mosta preko rijeke Drine, međunarodnom cestovnom putničkom i teretnom saobraćaju, radijacijskoj i nuklearnoj sigurnosti. Te sporazume je naknadno ratifikovalo državno Predsjedništvo. Članovi Predsjedništva Bosne i Hercegovine i ministar vanjskih poslova su u decembru posjetili Beograd. U novembru je srbijanski premijer učestvovao u investicijskom forumu u Srebrenici.

Odnosi sa **Turskom** su i dalje dobri. Ratifikovan je veliki broj bilateralnih sporazuma, kao što je Sporazum o međunarodnom cestovnom prevozu putnika i robe, Sporazum o saradnji u oblasti veterine, te Sporazum o saradnji u oblasti nauke i tehnologije.

Bilateralni kontakti su bili učestali. Predsjedništvo i delegacija Vijeća ministara Bosne i Hercegovine su bili u službenoj posjeti Turskoj u decembru odnosno aprilu. U maju je turski premijer prisustvovao otvorenju obnovljene džamije Ferhadija u Banja Luci.

Odnosi sa **Hrvatskom** su i dalje dobri, uz česte bilateralne posjete. U martu je Predsjedništvo Bosne i Hercegovine obavilo službenu posjetu Hrvatskoj. Bosna i Hercegovina je u oktobru ratifikovala Sporazum o pravima i obavezama vezanim za korištenje vode iz sistema za vodosnabdijevanje koji prelaze državnu granicu. U maju 2016. godine su ove dvije države potpisale sporazum o Evropskom partnerstvu. Međutim, nije bilo napretka u rješavanju daljnjih otvorenih bilateralnih pitanja, uključujući imovinska pitanja i obilježavanje granice.

3. EKONOMSKI KRITERIJI

Ključni ekonomski indikatori	2014	201
Bruto domaći proizvod po glavi stanovnika (% EU28 po SKM)	29	29
Rast BDP-a (%)	1,1	3,0
Stopa nezaposlenosti (žene; muškarci) (%)	31,2/25,3	30,9/25,9
Ekonomska stopa aktivnosti za osobe u dobi od 20-64 godine: udio stanovništva u dobi od 20-64 koji je ekonomski aktivno (%)	59,2	59,2
Saldo tekućeg računa (% BDP-a)	-7,5	-5,6
Direktne strane investicije (DSI) (% BDP-a)	2,6	1,4

Izvor: Eurostat

U skladu sa zaključcima Evropskog vijeća u Kopenhagenu u junu 1993. godine, pristupanje EU zahtijeva postojanje funkcionalne tržišne ekonomije i sposobnost suočavanja sa konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama u Uniji.

Potrebno je da praćenje ovih ekonomskih kriterija bude posmatrano u kontekstu veće važnosti ekonomskog upravljanja u procesu proširenja. Svaka država obuhvaćena politikom proširenja jednom godišnje priprema Program ekonomskih reformi (PER), u kojem je naveden srednjoročni okvir za makro-fiskalne politike i program strukturnih reformi, sa ciljem osiguravanja konkurentnosti i inkluzivnog rasta. PER su osnova za konkretne preporuke za pojedinačne države, koje EU, Zapadni Balkan i Turska usvajaju svake godine na ministarskom sastanku.

3.1. Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije

Bosna i Hercegovina je još uvijek u ranoj fazi u razvoju funkcionalne tržišne ekonomije. Ostvaren je određeni napredak, poput modernizacije radnog zakonodavstva, poboljšanja poslovnog okruženja i rješavanja slabosti u sektoru finansija. Međutim, za jači i održiviji ekonomski rast će biti potreban razvoj efikasnijeg javnog i dinamičnijeg privatnog sektora. Od ključnog značaja je jaka i stalna politička podrška za brzu provedbu nužno potrebnih strukturnih reformi, u skladu sa dogovorenim Reformskom agendom.

U skladu sa preporukama iz PER i Reformske agende, te kako bi se podržao dugoročni rast, sljedeće godine Bosna i Hercegovina treba posebno obratiti pažnju na sljedeće:

→ poboljšanje kvaliteta javnih finansija kroz poboljšanje investicija kojim se podržava rast, poboljšano usmjeravanje socijalnih izdataka, te jače upravljanje dugovima;

→ jačanje finansijskog sektora rješavanjem nekvalitetnih kredita, poboljšanjem nadzora bankarskog sektora i izradom novog okvira za sanaciju banaka;

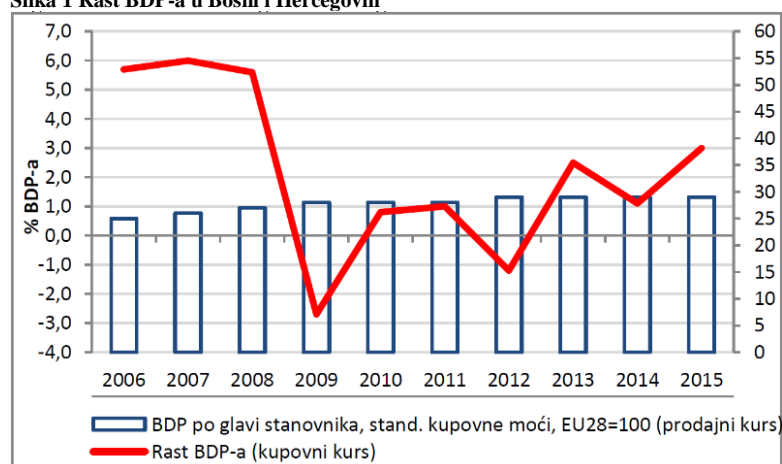
→ poboljšanje pružanja i kvaliteta pravovremenih i iscrpnih statističkih podataka, uz veću primjenu evropskih i međunarodnih standarda.

Ekonomsko upravljanje

Bosna i Hercegovina je pojačala svoju opredijeljenost za tržišno orijentisane reforme. Ostvaren je napredak u provođenju Reformske agende i ostalih reformi sa ciljem ispunjavanja ekonomskih kriterija za pristupanje. Osim toga, vlasti su postigle dogovor sa MMF-om o trogodišnjem programu reformi kojim će se podržati Reformska agenda, a koji je na snazi od septembra. Međutim, stalni i dugotrajni sporovi među vlastima koje učestvuju u ovom procesu doveli su do značajnih zastoja i snažno remete djelotvornost ekonomske politike. U Programu ekonomskih reformi (PER) za 2016. godinu, vlasti su između ostalog predstavile ambiciozan put fiskalnih reformi, koji će svojim tokom postajati sve teži, a kojim će se značajno smanjiti i prihodi i rashodi. Međutim, naročito zabrinjava neproporcionalno korištenje zakašnjelih investicija u svrhu smanjenja potrošnje. Nisu provedene važne mjere za usmjeravanje PER-a, dogovorene na Ekonomskom i fiskalnom dijalogu 12.5.2015. godine.

Makroekonomska stabilnost

Slika 1 Rast BDP-a u Bosni i Hercegovini

Ekonomski rast je i dalje otporan, ali je još uvijek prenizak da bi doveo do primjetnog poboljšanja životnih uslova za građane. U 2012. godini je došlo do ekonomskog pada od 0,9%, a uslijed velike štete od poplava, rast proizvodnje je u 2014. godini usporen na 0,3%. Zbog toga je prosječni godišnji rast BDP-a u tom periodu bio samo 1,4%. Međutim, u 2015. godini se rast proizvodnje vratio na 3%.

U prvoj polovini 2016. godine rast proizvodnje je bio 1,7%. Važni pokretači rasta su bili domaća potražnja, naročito privatna potrošnja, kao i vanjska potražnja. Otpornost privatne potrošnje je vjerovatno uzrokovana stabilnim prilivom doznaka radnika i poboljšanjem realnog viška prihoda, čemu je doprinijela niska inflacija i povećana zaposlenost. Čini se da su domaće i strane investicije i dalje slabe, uslijed slabog poslovnog okruženja, ali i zabrinutosti za dugoročnije perspektive rasta. Industrijska proizvodnja je pojačana u drugoj polovini 2015. i prvoj polovini 2016. godine, dijelom zbog veće potražnje iz inostranstva. Sveukupno, podaci od početka godine ukazuju na umjeren, ali čvrst ekonomski rast. Ipak, BDP² *per capita* je u 2015. godini i dalje bio oko 29% EU prosjeka, malo veći nego u 2011. godini, kad je bio na 28%.

Nastavljeno je smanjenje vanjskih debalansa, ali su oni još uvijek značajni. U 2015. godini su jača izvozna potražnja i niže cijene za uvoz energije i sirovina dovele do blagog poboljšanja bilansa trgovine i tekućeg računa. Trgovinski deficit je smanjen sa 29,6% u 2014. na 26,4% u 2015. godini, dok je deficit tekućeg računa sa 7,5 % BDP-a u 2014. pao na 5,6% u 2015. godini. Ovaj značajan trgovinski deficit se i dalje finansira prvenstveno iz priliva i transfera, kao što su doznake, te iz izvoza usluga. Neto direktne strane investicije (DSI) su smanjene sa 2,6% BDP-a u 2014. na oko 1,4% BDP-a u 2015. godini, što je niže nego u zemljama u sličnoj ekonomskoj situaciji. Nastavljeno je smanjenje neto deviznih rezervi, koje su sredinom 2016. godine dosegle vrijednost od oko 30%, što je otprilike dovoljno za šestomjesečni uvoz.

² Izražen u standardima kupovne moći.

Monetarna politika je i dalje u skladu sa političkim poteškoćama u državi.

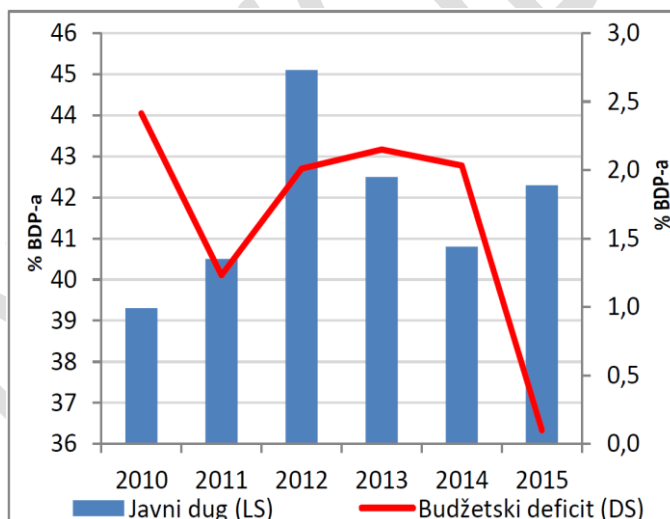
Aranžman valutnog odbora sa eurom kao baznom valutom je još uvijek na snazi i ima visok nivo pouzdanosti i kredibiliteta. Ovaj pristup je do sada bio povoljan za ekonomiju. Međutim, to takođe znači da druge oblasti, uključujući i fiskalnu politiku, moraju podnijeti teret prilagođavanja šokovima izvana. To zahtijeva odgovorniju fiskalnu politiku, za što je potrebno stvaranje dovoljnih fiskalnih amortizacijskih mehanizama i jači naglasak na srednjoročnu stabilnost. Nastavljen je pad opšteg nivoa cijena, iako je on sporiji. U prvih osam mjeseci 2016. godine je ukupni indeks cijena roba široke potrošnje bio za 1,3 % niži nego godinu ranije. Do pada cijena je došlo uglavnom zbog ograničenog broja kategorija roba, kao što je saobraćaj, dok su cijene u oblasti stambenog zbrinjavanja, zdravstva i obrazovanja porasle za nekih 1-2 %. Na nisku domaću inflaciju su uveliko uticale niže cijene uvezene robe, npr. energije i osnovnih životnih namirnica, te stabilni devizni kurs prema euru.

Opšti vladini računi su u 2015. godini bili skoro uravnoteženi, mada je kvalitet fiskalne uprave i dalje bio nizak.

Preliminarni podaci ukazuju na mali višak u ukupnim računima javnog sektora u 2015. godini, od nekih 0,7 % BDP-a, u poređenju sa deficitom od 2,0 % godinu ranije. Čini se da je ovo značajno fiskalno prilagođavanje od 2,7 procentnih poena BDP-a nastalo prvenstveno kao rezultat kašnjenja u potrošnji na investicije i tome što je nivo potrošnje na plate u javnom sektoru održan na prošlogodišnjem nivou. Zato je javna potrošnja smanjena sa 45,8 % BDP-a u 2014. na 43,2 % u 2015. godini. Smanjenje od dva procentna poena u potrošnji je rezultiralo iz smanjenja investicija, koje je u postotku PDV-a palo sa 4,1 % u 2014. na 2,0 % u 2015. godini. Ovom oštrim smanjenju potrošnje značajno je doprinio težak pristup međunarodnim tržištima kapitala. Ukupni prihodi u javnom sektoru su blago smanjeni, sa 43,8 % BDP-a u 2014. godini na 43,2 % u 2015. godini. Međutim, i stopa potrošnje i stopa prihoda su još uvijek prilično visoki u poređenju sa državama koje su u sličnoj ekonomskoj situaciji. Uprkos tekućim pripremama za poboljšanje

Smjernice politike PER: Izraditi sveobuhvatnu strategiju za podsticanje banaka da rješavaju nekvalitetne kredite, uključujući sve relevantne učesnike sa ciljem smanjenja rizika po finansijsku stabilnost i realnu ekonomiju. Postupiti po planovima za poboljšanje zakonske infrastrukture finansijskog sistema i uraditi pregled kvaliteta aktive manjih bankarskih subjekata. Uraditi istraživanje očekivanja u pogledu kreditiranja od banaka i inflacije, kako bi se bolje ocijenila dinamika kreditiranja i cijena.

Slika 2 Fiskalna dešavanja u Bosni i Hercegovini

Smjernice politike PER: Popraviti kvalitet javnih finansija: Poboljšati usmjerenost javne potrošnje ka rastu, između ostalog povećavanjem javnih investicija, te smanjivanjem potrošnje na zapošljavanje u javnom sektoru. Popraviti usmjeravanje socijalne potrošnje i uvesti sveobuhvatni popis zaostalih plaćanja u javnom sektoru. Osim toga, ojačati kapacitete za upravljanje dugom u cijeloj državi, a naročito popraviti saradnju i protok informacija od lokalnih izvora podataka do državnog nivoa. Uspostaviti provediv okvir, zasnovan na pravilima, za uvođenje discipline na svim nivoima vlasti.

usmjerenosti socijalne potrošnje i za smanjenje zaostalih plaćanja, kvalitet javne potrošnje je još uvijek veoma nizak.

Povećanje javnog duga je u prvoj polovini 2016. godine usporeno. Opšti javni dug posljednjih godina stalno raste i do kraja 2015. godine je dosegao 41,9 % BDP-a. Međutim, u prvoj polovini 2016. godine povećanje duga je usporeno, što djelomično odražava težak pristup stranim tržištima kapitala. Uplate za servisiranje duga su u 2015. godini porasle na 0,8 % BDP-a uslijed pojačanog izdavanja kratkoročnih državnih vrijednosnih papira da bi se nadoknadio nedostatak sredstava zbog neisplate tranši po SBA sa MMF-om.

Makroekonomska politika je uglavnom primjerena. Pristupom održavanja aranžmana Valutnog odbora zasnovanog na euru i niskih fiskalnih deficita održana je pouzdanost i izbjegnuto nagomilavanje velikih makroekonomskih debalansa. Međutim, u provedbi fiskalne politike je posvećeno dovoljno pažnje poboljšanju kvaliteta javne potrošnje, npr. kroz bolje usmjerenje socijalnih transfera i jače javne investicije, čime bi se povećao srednjoročni potencijal za rast države.

Funkcionisanje tržišta proizvoda

Poslovno okruženje

Pravni okvir za ulazak i izlazak sa tržišta je poboljšán, iako još uvijek postoje značajne stvarne prepreke ulasku i izlasku sa tržišta proizvoda. U Federaciji je usvojen novi Zakon o privrednim društvima, a u oba entiteta je počela provedba stečajnog zakonodavstva, naročito sa ciljem pojednostavljenja i ubrzavanja postupaka. Međutim, potrebno je uraditi još mnogo da bi se ostvarila usklađenost sa međunarodnim standardima. Cijene registracije preduzeća su neznatno smanjene. Međutim, sveukupno gledano, broj i trajanje postupaka potrebnih za ulazak ili izlazak sa tržišta proizvoda su još uvijek visoki i čine državu manje konkurentnom.

Smjernice politike PER: Uvesti usluge e-plaćanja poreza i u potpunosti provesti Zakon o elektronskom potpisu, kako bi se povećala transparentnost i smanjila mogućnost poreskih utaja, korupcije i složenosti propisa

Vladavina prava i funkcionisanje sudstva su još uvijek ključna pitanja. Imovinska prava još uvijek nisu u potpunosti utvrđena, jer je stepen registracije nekretnina u nekim područjima još uvijek nizak. Regulatornim i nadzornim institucijama u mnogim slučajevima nedostaje resursa i nezavisnosti. Nadzor finansijskog sektora naročito trpi zbog iscjepkanosti i nedovoljne nadležnosti i resursa. Međunarodni rang države po poslovnom okruženju je veoma nizak.

Neformalna ekonomija se procjenjuje na 30-50 % BDP-a i ima centralnu ulogu, pružajući (neregistrovana) radna mjesta i prihode, ali i narušavajući konkurenciju i osnovicu za oporezivanje i doprinose za socijalno osiguranje. Zbog toga su stope poreza i doprinosa za socijalno osiguranje više nego što bi to inače bilo potrebno. To dovodi do značajnog poreskog opterećenja rada, koje ometa formalno zapošljavanje i ima negativan uticaj na međunarodnu konkurentnost države.

Smjernice politike PER: Poboljšati pružanje pravovremenih i iscrpnih statističkih podataka uz primjenu evropskih i međunarodnih standarda, naročito u oblasti statističkih podataka o stanovništvu, nacionalnim računima i vladinim finansijama. Uz to, ojačati proizvodnju podataka i njihovo dostavljanje sastavljačima službenih statistika.

Jačanje vladavine prava, pojednostavljivanje postupaka za provedbu ugovora i borba protiv korupcije su i dalje od ključne važnosti. Iako su poduzeti određeni koraci ka poboljšanju propisa kojim se uređuje poslovanje, situacija je i dalje problematična. Upravni i pravosudni kapaciteti u državi su ograničeni, naročito u rješavanju privrednih sporova, koji se često ne vode u privrednim, nego u građanskim odjeljenjima. Provedba trgovinskih ugovora je i dalje komplikovana: Kada se uzme u obzir broj procedura, potrebno vrijeme i troškovi, čini se da u zadnjih 10 godina nije došlo ni do kakvog značajnog unaprjeđenja, jer je potrebno 37 postupaka, u prosjeku 595 dana, a trošak je 34 % vrijednosti tužbenog zahtjeva.

Uticaj države na tržište proizvoda

Direktan uticaj države na privredu je još uvijek značajan – potrošnja javnog sektora čini više od 40 % BDP-a, javni sektor daje oko 22 % dodane vrijednosti u državi i u njemu je zaposleno oko 26 % radne snage. Čini se da je u Federaciji BiH uloga države značajno veća nego u Republici Srpskoj, što odražava složenije administrativne strukture, ali i činjenicu da je privatizacija državnih preduzeća i dalje u ranoj fazi.

Državne subvencije i garancije su i dalje značajne i uveliko opterećuju javne finansije. Prema raspoloživim podacima, subvencije javnog sektora za industriju i poljoprivredu čine nekih 1,3 % BDP-a. U kombinaciji sa kreditnim garancijama koje entiteti pružaju za nerentabilna javna preduzeća, to predstavlja značajan trošak i potencijalnu obavezu, koja remeti predvidljivost javne potrošnje.

Privatizacija i restrukturiranje

U **procesu privatizacije** u Federaciji, započetom 1999. godine, i dalje dolazi do zastoja, uprkos usvajanju strategija privatizacije u 2014. i 2015. godini. Pokušaji prodaje 14 odabranih preduzeća su do sada bili uglavnom neuspješni. Zbog toga imovina koja još nije privatizovana čini dvije trećine početne mase državnog kapitala za privatizaciju. U Federaciji je ostvaren određeni napredak u pripremi projekata privatizacije. U Republici Srpskoj je privatizacija preduzeća u državnom vlasništvu više napredovala. Međutim, pomaci u prodaji ili likvidaciji preostale imovine su ograničeni. Sveukupno gledano, u strateškim sektorima kako što su saobraćaj, energetika (i telekom u Federaciji) još uvijek dominiraju preduzeća u državnom vlasništvu. Pokretanjem privatizacije bi se u tim sektorima stimulisala konkurencija, a javne finansije bi se oslobodile trajnog opterećenja.

Funkcionisanje finansijskih tržišta

Finansijska stabilnost

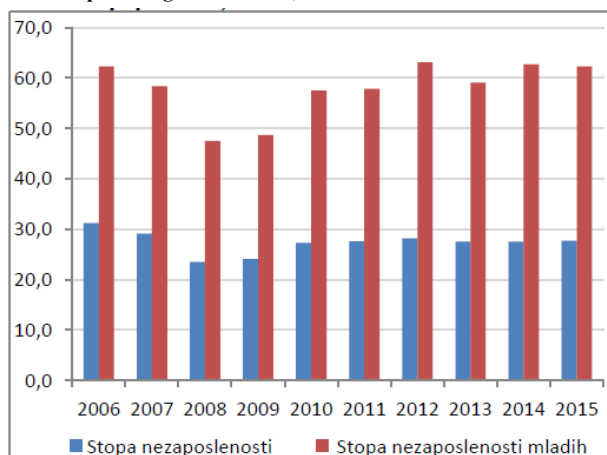
Supervizija bankarskog sektora i rješavanje problema u njemu trpi zbog iscjepkanosti i nedovoljne razmjene podataka među relevantnim učesnicima. Analitički kapaciteti Centralne banke su još uvijek nedovoljni. Do sredine 2016. godine se ukupna količina kapitala u tom sektoru u poređenju sa njegovim rizikom, tzv. stopa adekvatnosti kapitala, popravila na 15,8 %. Na nivou države to je iznad propisanog minimuma od 12 %. Međutim, u određenim slučajevima, problem su slaba akumuliranost kapitala i nedovoljna supervizija. Profitabilnost bankarskog sektora je niska, ali se popravila sredinom 2016. godine. Pokazatelji kreditnog rizika za bankarski sektor se blago popravljaju: Stope nekvalitetnih kredita su sredinom 2016. godine bile blizu 12 %, što je niže nego u mnogim zemljama u sličnoj ekonomskoj situaciji, ali ipak visoko u smislu kreditnog rizika. Kamatne stope su i dalje prilično visoke, na nekih 4,5 procentnih poena za kredite preduzećima i iznad 6 procentnih poena za kredite građanima. Iako su kamate za kredite građanstvu u zadnjih nekoliko mjeseci smanjene, takve velike razlike ukazuju slabosti u efikasnosti sektora. Još uvijek su nedovoljne promjene zakonodavstva kako bi se olakšalo restrukturiranje kredita.

Dostupnost finansijskih sredstava

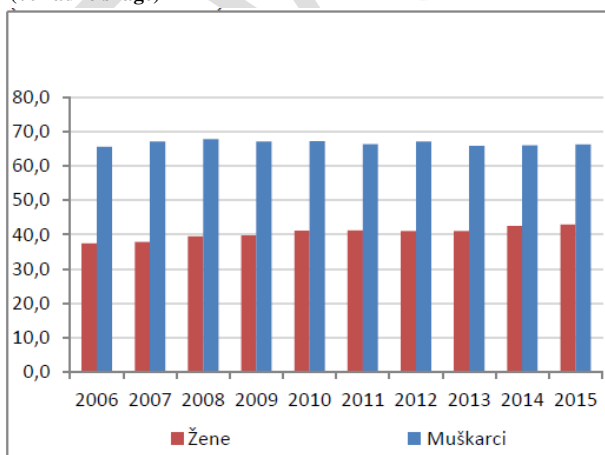
Količina kredita banaka privatnom sektoru je i dalje mala, naročito krediti korporacijama. Udio kredita od banaka u BDP-u je nizak i krajem 2015. godine je bio 59 %. Uz to kreditiranje sporo raste, uglavnom zbog slabog kreditiranja privatnih korporacija. U finansijskom sistemu i dalje dominira bankarski sektor, koji raspolaže sa 87 % ukupnih finansijskih sredstava. Broj banaka je visok u odnosu na veličinu raspoloživog tržišta, iako je taj broj smanjen na 25 nakon što su dozvole za rad dviju malih banaka ukinute, a druge dvije male banke se spojile. U sektoru dominira nekoliko većih banaka, dok su ostale banke prilično male. Udio strane aktive u bankarskom sektoru se povećao na preko 90 % i visok je, ali je to u skladu sa situacijom u drugim sličnim državama. Preostale su samo dvije banke u državnom vlasništvu, od kojih je jedna razvojna banka, koja je u procesu likvidacije. Te dvije banke posjeduju manje od 3 % aktive sektora. Veličina tržišta kapitala u odnosu na BDP je ograničena, a vrijednost aktive tržišta kapitala čini oko 33 % BDP-a. Nebankarski sektor, koji se uglavnom sastoji od investicijskih fondova i osiguravajućih društava, je blago porastao i aktiva ovog sektora je krajem 2015. godine dosegla 13 % BDP-a. Međutim, to je još uvijek primjetno manje nego prije krize.

Funkcioniranje tržišta rada

Slika 3 Nezaposlenost u Bosni i Hercegovini (% radno sposobnog stanovništva)

4 Stope učešća u Bosni i Hercegovini (% radne snage)

Značajna i trajna neuravnoteženost tržišta rada ukazuje na slabo funkcionisanje mehanizama za raspoređivanje na tržištu rada, uz probleme vezane za obrazovanje i obuku.

U zadnjih nekoliko mjeseci je došlo do pada stope nezaposlenosti. Međutim, nivo nezaposlenosti je i dalje visok. Što se tiče registrovane nezaposlenosti, stopa je smanjena sa 43,6 % u 2014. na 42,9 % u 2015. godini, dok rezultati godišnjeg istraživanja radne snage (uz korištenje metodologije ILO, čime se uzima u obzir i neprijavljena zaposlenost) ukazuju na smanjenje nezaposlenosti, sa 27,7 % u aprilu 2015. na 25,4 % u aprilu 2016. godine. Taj pad stope je uglavnom proizašao iz povećane zaposlenosti, dok je broj nezaposlenih ostao nepromijenjen. Značajna i trajna razlika između registrovanih brojevanih podataka o radnoj snazi i onih zasnovanih na anketama ukazuje na prilično veliko neformalno tržište radne snage. Istovremeno su stope aktivnosti i zaposlenosti ostale izrazito niske i iznose 44,1 %, odnosno 31,9 %. Zaposlenost u javnom sektoru i dalje čini veliki dio postotka zaposlenih (31,2 % u 2015. godini). Ovaj visoki postotak dugo nezaposlenih osoba, od nekih 85 % od ukupnog broja osoba koje traže zaposlenje, odražava visoku

Smjernice politike PER: Pojačati kapacitete službi za zapošljavanje usmjeriti aktivne politike tržišta rada naročito najosjetljivije grupe mladih, žena i dugo nezaposlenih osoba. Smanjiti destimulirajuće poresko opterećenje i negativne poticaje za nezaposlene i neaktivne osobe da se formalno zaposle. Poboľjšati saradnju između sistema obrazovanja i institucija na tržištu rada.

strukturnu komponentu u nezaposlenosti. Došlo je do blagog smanjenja visokog broja nezaposlenih mladih, sa 62,7 %, koliki je bio 2014. godine na 62,3 % u 2015. godini. Dalje, trajno velika razlika između učešća žena i muškaraca (32,1 % i 54,9 % u 2016. godini) ukazuje da su uslovi na tržištu rada i dalje nepovoljni za žene.

3.2. Sposobnost suočavanja sa konkurentskim pritiskom i tržišnim silama unutar Unije

Za konkurentnost u EU potrebno je i postojanje funkcionalne tržišne ekonomije.

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi u dostizanju sposobnosti da se nosi sa konkurentskim pritiskom i tržišnim silama u Uniji. Za sad ograničeni napredak u mjerama iz reformske agende nije pretvoren u primjetno poboljšanje konkurentnosti države. Ukupni nivo obrazovanja i potrošnje na istraživanje i razvoj je nizak. Kvalitet fizičkog kapitala BiH je oslabljen, a transportna i energetska infrastruktura je nedovoljno razvijena. Strukturno prilagođavanje i daljnja trgovinska integracija teku sporo.

U skladu sa preporukama iz PER, te kako bi se podržao dugoročni rast, sljedeće godine Bosna i Hercegovina treba posebno obratiti pažnju na sljedeće:

- poboljšanje efikasnosti javnih ulaganja, naročito ulaganja u infrastrukturu;
- povećanje atraktivnosti zemlje za strane i domaće investicije, npr. ubrzanim unapređenjem poslovnog okruženja i konkurentnosti cijena;
- poboljšanje kvaliteta obrazovanja i obučavanja.

Obrazovanje i inovacije

Ukupni nivo obrazovanja je nizak, kao i potrošnja na obrazovanje i istraživanje i razvoj. Ulaganja u istraživanje i razvoj su u zadnjih nekoliko godina i dalje na niskom nivou od marginalnih 0,3 % BDP-a, što između ostalog dovodi do niskog postotka radne snage angažovane na istraživanju i razvoju (0,1 %). To je ispod prosjeka u regiji. Potrošnja javnog sektora na obrazovanje je relativno visoka i čini oko 5 % BDP-a, ali rezultati su među najslabijim u regiji. To je vjerovatno direktno povezano sa složenim i uveliko iscjepkanim sistemom obrazovanja, u kojem su nadležnosti podijeljene na nivou entiteta, a u Federaciji čak na nivou kantona. Ta iscjepkanost i manjak koordinacije čini prepreku efikasnom i koordinisanom korištenju ionako malih javnih finansijskih sredstava, te uzrokuje nedostatak jedinstvenih standarda za različite nivoe obrazovanja, kao i u obučavanju nastavnika i ocjenjivanju učinka. Pohađanje predškolskog odgoja je malo veće nego u 2014. godini, ali je stopa upisa još uvijek vrlo niska i iznosi 15 %. I stope upisa na visokoškolsko obrazovanje su niske, oko 47 %, što je – uprkos trendu porasta – daleko ispod prosjeka u regiji. Stope završenog visokog obrazovanja su isto tako niske, u prosjeku 45 %, što ukazuje na visok nivo unutrašnje neefikasnosti. Stopa nepismenosti u BiH, od 2,8 %, jedna je od najviših u regiji. Velika neusklađenost stručnih profila predstavlja veliku prepreku za ulazak na tržište rada po završetku školovanja. Kao što je istaknuto u nedavnoj studiji koju je finansirala EU, i poslodavci i diplomanti vjeruju da obrazovne institucije ne pružaju studentima ključne "meke" vještine, kao što je rješavanje problema, organizacione vještine, odlučivanje, strani jezici itd., koje su važne za zapošljavanje. Obrazovanje u usmjerenom srednjoškolskom obrazovanju (USO) ne funkcioniše dobro, pošto većina maturanata iz USO ne nalaze zaposlenje i naknadno se upisuju na visokoškolsko obrazovanje.

Fizički kapital i kvalitet infrastrukture

Kvalitet fizičkog kapitala u državi je i dalje nizak. Privatne investicije, a naročito direktne strane investicije, te javna ulaganja i dalje su ispod dugoročnog prosjeka. Petogodišnji prosjek je 17,5 % BDP-a, dok je dugoročni prosjek 20 %. Konkretno, u 2015. godini su javna ulaganja iznosila manje od 4 %. Neto priliv DSI je smanjen sa 2,6 % u 2014. na 1,4 % u 2015. godini. S obzirom na potrebu da se ubrza napredak države, ovaj nizak nivo ulaganja je očigledno nedovoljan i razlog je za ozbiljnu zabrinutost. Uprkos političkoj opredijeljenosti vlasti da povećaju investicije, javna ulaganja obično

trpe zbog budžetskih ograničenja, dok privatna ulaganja koči spor napredak u poboljšavanju poslovnog okruženja.

Saobraćajna i energetska infrastruktura su nedovoljno razvijene.

Nepostojanje koordinacije i saradnje između različitih nivoa vlasti u uspostavi funkcionalnih tržišta energetike i prevoznih usluga, te jedinstvenog ili usklađenog zakonskog i regulatornog okvira, sprječava neophodna značajna unaprjeđenja i značajne mogućnosti rasta u ovim sektorima. Istovremeno, tržišta električne energije i plina su i dalje rascjepkana i na njima dominiraju ključna prvobitna preduzeća.

Smjernice politike PER: Uspostaviti jedinstveni ekonomski prostor i mehanizme sistematske koordinacije među nivoima vlasti. Usvojiti cjelodržavnu strategiju saobraćaja i cjelodržavnu strategiju reforme energetskog sektora u skladu sa obavezama države prema Ugovoru o energetskoj zajednici.

Stopa digitalizacije privrede je relativno niska. Ukupna fiksna stopa širokopojasnih priključaka je narasla na 17 %. Vijeće ministara nije usvojilo politiku sektora telekomunikacija, zbog čega je blokiran pristup potencijalnih novih učesnika tržištu. Bosna i Hercegovina je i dalje jedina država u regiji bez strategije širokopojasnog pristupa.

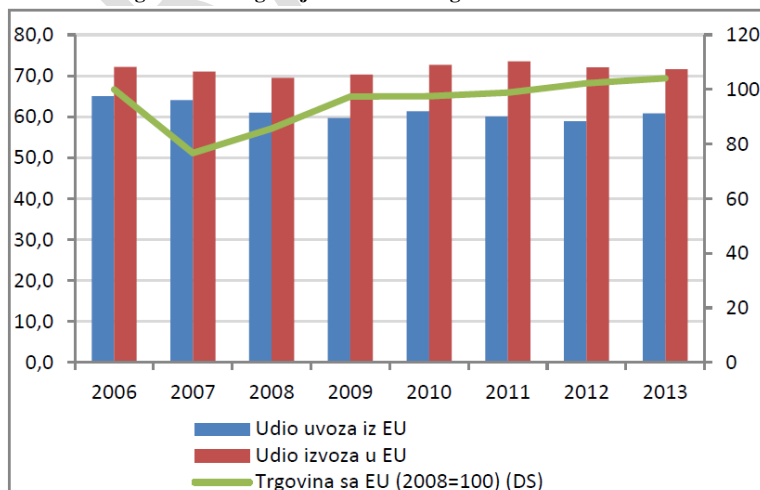
Struktura sektora i preduzeća

Struktura privrede je uglavnom ostala nepromijenjena. Sektor poljoprivrede pruža relativno visokih 7 % BDP-a i 17 % zaposlene radne snage, što je rezultat velikog broja malih, iscjepkanih i neefikasnih poljoprivrednih gazdinstava. Industrija (uključujući i građevinarstvo) pruža relativno visokih 26 % BDP-a i 30 % zaposlenih. Uslužni sektor je najveći sektor po broju zaposlenih i stvorenoj vrijednosti. Međutim, to u velikoj mjeri odražava dominantnu veličinu javnog sektora i važnu ulogu sektora trgovine. Čini se da su promjene u sektorskoj strukturi privrede primjetno male. Međutim, moguće je da manjak informacija o neformalnom sektoru prikriva važne promjene.

Mala preduzeća su ključni dio privrede. Najnoviji Statistički poslovni registar pokazuje da većina preduzeća, konkretno 75 % preduzeća, su mikro-predueća sa manje od 10 zaposlenih, dok mala preduzeća, sa 10-49 zaposlenih, čine 18 % ukupnog broja preduzeća. U ukupnom broju, velika preduzeća, sa više od 250 zaposlenih, čine tek 1 %. Mikro i mala preduzeća uglavnom posluju u trgovini i u manjoj mjeri u proizvodnji. Sveukupno gledano, preduzeća sa manje od 50 zaposlenih čine 93 % svih preduzeća. Pristup malih, mikro i start-up preduzeća kreditima od banaka je težak, dijelom zbog neefikasnih programa kreditnih garancija. Programi podrške MSP-ima postoje, ali njihova provedba je veoma složena.

Ekonomska integracija sa EU i konkurentnost cijena.

Slika 5 Trgovinska integracija Bosne i Hercegovine sa EU

Trgovinska integracija sa EU je visoka – više od 70 % izvoza je usmjereno prema zoni EU-28. U prvih osam mjeseci 2016. godine, 72,2 % od ukupnog izvoza je išlo u EU-28. Međutim, struktura regionalne trgovine je veoma koncentrisana, jer je više od polovine izvoza bilo usmjereno u tri zemlje: Njemačku, Italiju i Hrvatsku. U poređenju sa istim periodom prethodne godine, udio EU je blago opao, uglavnom zbog jakog rasta izvoza u zemlje van EU, kao što je Turska. Glavni izvozni proizvodi su

prerađevine i sirovine. Sveukupno gledano, otvorenost države za trgovinu je relativno niska kad se uzme u obzir veličina njene privrede, u kojoj izvoz i uvoz čini nekih 90 % BDP-a. Osim toga, asortiman roba za izvoz nije veoma sofisticiran. Ta dva faktora ukazuju na ograničenu konkurentnost ekonomije.

EU je veliki ulagač u Bosni i Hercegovini, sa skoro 65 % ukupnih DSI. Najveći dio DSI daju Austrija i Slovenija. Nekarinske barijere trgovini sa EU, poput obaveznih zdravstvenih standarda, i dalje predstavljaju značajan problem i zahtijevaju strukturne i regulatorne reforme.

Konkurentnost cijena se pogoršala u smislu jediničnih troškova rada. Režim Valutnog odbora, sa eurom kao baznom valutom, je doveo i do pogoršanja nominalne konkurentnosti cijena u Bosni i Hercegovini, jer je BiH valuta dobila na vrijednosti u odnosu na mnoge valute važnih trgovinskih partnera, kao što su SAD, Turska i Rusija. Međutim, zbog stalne niske inflacije, stvarni efektivni devizni kurs je blago smanjen, što u određenoj mjeri poništava negativni razvoj konkurentnosti cijena u BiH.

4. EUROPSKI STANDARDI

4.1. Unutrašnje tržište

4.1.1. Slobodno kretanje robe

Sloboda kretanja robe osigurava da se mnogim proizvodima može slobodno trgovati širom EU na osnovu zajedničkih pravila i procedura. U slučajevima kada proizvodi podliježu nacionalnim pravilima, principom slobode kretanja robe se sprječava stvaranje neopravdanih prepreka trgovini.

Bosna i Hercegovina je u **ranj fazi** pripremljenosti u oblasti slobodnog kretanja robe. U protekloj godini u ovoj oblasti **nije bilo napretka**. Potrebno je poduzeti velike korake da bi se ostvarila puna funkcionalnost sistema za osiguravanje slobode kretanja robe.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- dodatno poboljšati koordinaciju između nadležnih institucija;
- uspostaviti registar važećih tehničkih propisa, te započeti ukidanje domaćih propisa koji su protivrječni evropskim standardima;
- usvojiti koordinisanu cjelodržavnu strategiju za infrastrukturu kvaliteta.

Opšta načela

Što se tiče **opštih principa**, ne postoji okvir za slobodno kretanje robe. Bosna i Hercegovina nema koherentan i cjelodržavni pristup, ni **strategiju ili akcijski plan za usklađivanje** sa relevantnim *acquis*-em U Bosni i Hercegovini još uvijek postoje licence i dozvole za uvoz određenih proizvoda, kojima bi se mogla ograničiti sloboda kretanja robe. Nisu poduzeti koraci na ispunjavanju obaveza iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP-a) ni na ukidanju protivrječnih propisa na svim nivoima.

Neusklađena oblast

Nisu napravljeni planovi ni poduzeti koraci da se osigura **usklađenost** propisa i upravne prakse **sa članom 34-36**. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije (TFEU). Za sad nije uspostavljeno ni ovlašteno tijelo za **obavezno prijavljivanje propisa**.

Usklađena oblast: Infrastruktura kvaliteta

U Bosni i Hercegovini su uspostavljene institucije za standardizaciju, mjeriteljstvo, akreditaciju i nadzor nad tržištem. Zakonodavni okvir se tek treba u potpunosti uskladiti sa *acquis*-em. Uspostavljene su upravne strukture koje djeluju kao nezavisna upravna tijela Vijeća ministara BiH ili kao koordinaciona tijela na državnom nivou za inspekcije entiteta i Brčko distrikta BiH. Međutim, ne postoji cjelodržavna strategija za infrastrukturu kvaliteta, a nije osigurana ni koordinacija među

nadležnim institucijama na različitim nivoima.

Institut za **standardizaciju** Bosne i Hercegovine (BAS) je punopravni član Evropskog instituta za telekomunikacijske standarde (ETSI) i pridruženi član Evropskog odbora za standardizaciju (CEN) i Evropskog odbora za standardizaciju u elektrotehnici (CENELEC). BAS je usvojio 1223 evropska standarda (EN) kao nacionalne standarde, čime je ukupni broj dosegao 17 768 EN – 85 % EN potrebnih za članstvo u CEN-u i CENELEC-u. Ti EN su usvojeni samo metodom "naslovne strane", prema kojoj tijelo za državne standarde usvaja EN prema verziji dokumenta na nekom od jezika EU a samo naslovna strana je na jeziku/jezicima te zemlje. Protivrječni obavezni standardi bivše Jugoslavije još uvijek nisu povučeni, a ne postoji ni registar važećih propisa. BAS je povećao broj svog osoblja na 40, dok je pravilnikom predviđeno da ih bude 50. Članovi Vijeća za standardizaciju još nisu imenovani.

Jedino državno **akreditaciono tijelo** je Institut za akreditaciju (BATA), punopravni član Međunarodne organizacije za standardizaciju (ISO), Evropskog instituta za telekomunikacijske standarde (ETSI) i Međunarodne organizacije za akreditaciju laboratorija (ILAC), te saradnička organizacija Evropske saradnje za akreditaciju (EA). U Bosni i Hercegovini postoje 92 tijela za **ocjenjivanje usklađenosti**: 60 ispitnih laboratorija, jedna medicinska i devet kalibracijskih laboratorija, jedno tijelo za certifikaciju proizvoda i 23 inspeksijska tijela. Nema državnog plana za akreditaciju tijela za ocjenjivanje usklađenosti. Ovlašćivanje tijela za ocjenjivanje usklađenosti i primjena postupaka ocjenjivanja usklađenosti u cijeloj državi nije osigurano, jer Republika Srpska i dalje primjenjuje svoje posebne propise.

Institut za **mjeriteljstvo** Bosne i Hercegovine učestvuje u tehničkim odborima, evropskim programima razvoja i projektima saradnje sa institutima za mjeriteljstvo iz EU. U februaru 2016. godine Republika Srpska je usvojila novi zakon o mjeriteljstvu, a Federacija BiH je usvojila izmjene i dopune svog zakona o mjeriteljstvu, sa ciljem usklađivanja sa relevantnim *acquis*-em EU. Potrebno je dodatno poboljšati saradnju i koordinaciju sa entitetskim institutima za mjeriteljstvo i usvojiti cjelodržavnu strategiju razvoja. Već tri godine se čeka na imenovanje članova Vijeća za mjeriteljstvo.

Agencija za **nadzor nad tržištem** i inspeksijska tijela entiteta i Brčko distrikta su u izvještajnom periodu provela 23 projekta u sklopu proaktivnog nadzora, a pokrenuto je i 18 predmeta reaktivnog nadzora. Provedeno je ukupno 86 inspekcija **sigurnosti proizvoda**, uslijed čega je 1 031 nesiguran proizvod povučen sa tržišta i uništen, a poslovni subjekti su uskladili 37 741 proizvoda sa sigurnosnim zahtjevima. Koordinacija i saradnja između Agencije i inspekcija u entitetima i Brčko distriktu je nastavljena kroz redovan rad Koordinacijskog odbora, ali je potrebno dodatno poboljšanje. Sistem nadzora nad tržištem je i dalje u velikoj mjeri zasnovan na obaveznim standardima i predtržišnoj kontroli. Još uvijek nije ostvarena puna usklađenost zakona o nadzoru nad tržištem sa *acquis*-em.

Usklađena oblast: sektorsko zakonodavstvo

Nema promjena u pogledu **zakonodavstva Novog i globalnog pristupa** ni **Starog pristupa**, niti u pogledu **proceduralnih mjera**. Nije osigurana primjena zakonodavstva u cijeloj državi. Zakonodavni okvir je i dalje iscjepkan, a Republika Srpska i dalje primjenjuje svoje posebno zakonodavstvo. Treba osigurati određivanje prioriteta u usklađivanju pravnih propisa u skladu sa potrebama tržišta. I dalje je nejasna podjela nadležnosti među nivoima uprave za **proceduralne mjere**. Bosna i Hercegovina se treba uskladiti sa REACH zakonodavstvom EU i nastaviti sa jačanjem upravnih kapaciteta potrebnih za djelotvornu provedbu REACH-a.

Što se tiče **određivanja cijena medicinskih proizvoda**, planirano je da se uslovi po kojima se odbija uvrštavanje proizvoda na spisak za povrat sredstava usklade sa *acquis*-em EU. Privredni subjekti koji posluju sa **civilnim eksplozivom** moraju biti registrovani na entitetskom i državnom nivou i moraju voditi evidenciju prodaje. Međutim, u Bosni i Hercegovini nema sveobuhvatnog zakonskog okvira za prevoz opasnih roba; norme nisu usklađene među entitetima, sa međunarodnim sporazumima ni sa *acquis*-em EU. Borba protiv krijumčarenja eksploziva je svedena samo na kontrolu na granicama i nasumične kontrole saobraćaja. Prema nacionalnom zakonodavstvu, opšti zahtjevi **dobre**

laboratorijske prakse važe za veterinarske proizvode, pesticide, aditive hrani za ljude, aditive hrani za životinje, te biocide. Akreditacija po relevantnim standardima je obavezna za laboratorije za kontrolu hrane za ljude i životinje. Planirano je usklađivanje regulative o **dubrivima** sa *acquis*-em EU. Agencija za lijekove i **medicinska sredstva** BiH još uvijek nema dovoljno osoblja.

4.1.2. *Kretanje osoba, usluga i pravo poslovnog nastana*

Bosna i Hercegovina je u **ranjoj fazi** pripremnih aktivnosti u oblasti kretanja osoba, usluga i prava poslovnog nastana. U ovoj oblasti je ostvaren **određeni napredak**. Još uvijek nije uspostavljen pravni okvir za pružanje univerzalnih poštanskih usluga u cijeloj državi

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće

- osigurati da entitetsko zakonodavstvo prije usvajanja sadrži sve preporuke Agencije za osiguranje Bosne i Hercegovine, čime se jača uloga Agencije u koordinaciji usklađivanja zakonodavstva i usklađivanja sa *acquis*-em EU;
- usvojiti nove propise o bankarstvu, uključujući i okvir za sanaciju banaka;
- usvojiti propise uz daljnje usklađivanje sa najnovijim *acquis*-em EU o računovodstvu i reviziji.

Kretanje osoba i mobilnost radne snage u državi i dalje zabrinjava. U Republici Srpskoj je u decembru, a u Federaciji BiH u aprilu 2016. godine usvojen novi zakon o radu, kao i srodni provedbeni propisi. Neusklađenost propisa o zapošljavanju, pravima po osnovu zaposlenja i pitanjima vezanim za oporezivanje predstavlja prepreku mobilnosti unutar države (*pogledati i 4.1.8. – Zapošljavanje i socijalna politika, politika javnog zdravstva*).

Što se tiče **prava poslovnog nastana**, u Republici Srpskoj su u februaru usvojene izmjene i dopune Zakona o registraciji poslovnih subjekata, kako bi se uvele efikasnije i jeftinije procedure za likvidaciju na sopstvenu inicijativu za pravna lica koja nisu uskladila svoj oblik poslovnog nastana sa zakonodavstvom o preduzećima.

Što se tiče **slobode pružanja usluga**, Agencija za **poštanske usluge** BiH je izdala licence za 16 pružalaca poštanskih usluga – tri javna i 13 privatnih. Odluka o troškovima izdavanja licenci i naknadama za pružanje poštanskih usluga, kojom se određuju cijene licenci za javne i privatne subjekte u vidu fiksnog postotka njihove zarade, je sada na snazi i njena provedba je u toku. Međutim, još uvijek nema državne strategije za poštanske usluge ni državnog zakona o poštanskim uslugama, kojim bi se osigurao dosljedan regulatorni okvir usklađen sa *acquis*-em, a na snazi je i dalje režim rezervisanih usluga. Neusklađenost između entiteta i državnog nivoa o opsegu univerzalnih i rezervisanih usluga i dalje podriva pravnu sigurnost. Administrativni kapaciteti na državnom nivou su i dalje slabi. Agencija za poštanski promet je nastavila primjenu izmijenjenog pravilnika o licenciranju poštanskih usluga.

Što se tiče **uzajamnog priznavanja profesionalnih kvalifikacija**, u decembru 2015. godine je usvojena mapa puta za provedbu *acquis*-a EU o regulisanim profesijama. Mapom puta se utvrđuju obaveze nadležnih organa koji se bave provedbom *acquis*-a za doktore, stomatologe, farmaceute, medicinske sestre, babice, veterinarske hirurge i arhitekte. U njoj su date i preporuke za pregovore sa EU i učešće u relevantnim tijelima EU.

U pogledu finansijskih usluga, u Federaciji BiH je u februaru usvojen zakon o faktoringu, sa ciljem pružanja MSP-ima dodatnih opcija za finansiranje osim bankarskih kredita. Agencije za bankarstvo u saradnji sa Centralnom bankom provode tromjesečne stres testove i prema njima je u osnovnom scenariju za četiri od 25 banaka utvrđeno da potencijalno do kraja 2016. godine neće imati dovoljno kapitala. Sveukupno gledano, za bankarski sistem je procijenjeno da nije dovoljno kapitalizovan. Nakon neispunjavanja regulatornih uslova, u Republici Srpskoj je likvidirana jedna banka u državnom vlasništvu, a isplata osiguranih pologa je počela u maju.

U Federaciji BiH sa radom je počeo Ombudsmen za finansijske usluge, a usvojeni su i provedbeni propisi o radu te institucije.

Bosna i Hercegovina je nastavila napore na stvaranju jedinstvenog ekonomskog prostora za usluge **osiguranja**. Agencija za osiguranje Bosne i Hercegovine je dala preporuke o nacrtima entitetskih zakona kojim bi se osigurali jednaki uslovi u cijeloj državi za osiguravajuća društva i njihove klijente. U Republici Srpskoj je usvojen novi zakon o obaveznom osiguranju motornih vozila. U Federaciji BiH su usvojene izmjene i dopune zakona o posredovanju u privatnom osiguranju, sa ciljem postepene liberalizacije sistema premija u cijeloj državi. U septembru 2015. godine su u oba entiteta usvojeni pravilnici o nadzoru nad osiguranjem. U entitetima su usvojene odluke o rezervama osiguravajućih društava, o članovima sa pravom glasa u skupštinama zaštitnih fondova, te pravilnici o procedurama za ombudsmene.

Što se tiče tržišta kapitala, Republika Srpska je u oktobru 2015. godine unijela izmjene i dopune u zakon o investicijskim fondovima, sa ciljem pružanja veće pravne sigurnosti investicijskim fondovima i podržavanja njihovog razvoja. Međutim, zakonski okvir u entitetima se treba dodatno uskladiti sa *acquis*-em EU. Učesnici na tržištu vrijednosnih papira sa sjedištem u jednom entitetu još uvijek moraju dobiti dodatnu dozvolu za rad u drugom entitetu.

U Federaciji BiH je u oktobru usvojen novi zakon o preduzećima (koji stupa na snagu u decembru), a njegov cilj je pojednostavljenje osnivanja i funkcionisanja poslovnih subjekata, uključujući i pridružena preduzeća, te davanje jasnije definicije uloge upravljačkih struktura.

Što se tiče **društava za računovodstvo i reviziju**, u Republici Srpskoj je u oktobru usvojen zakon o računovodstvu i reviziji, sa ciljem daljnjeg usklađivanja sa najnovijim *acquis*-em o godišnjim i konsolidovanim finansijskim izvještajima i obaveznoj reviziji. U Federaciji tek treba da se uradi dodatno usklađivanje sa *acquis*-em u ovoj oblasti. Potrebno je osigurati neometan rad Odbora za javni nadzor Revizorske komore Federacije BiH, usvajanjem njegovih finansijskih planova i obezbjeđivanjem adekvatnih sredstava u budžetu.

4.1.3. Sloboda kretanja kapitala

Bosna i Hercegovina je i dalje **umjereno pripremljena** u oblasti slobode kretanja kapitala. **Nije bilo napretka** u ovoj oblasti. Potrebno je daljnje usklađivanje s *acquis*-em kako bi se osigurala usklađenost u cijeloj zemlji i uspostavio jedinstveni ekonomski prostor. U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba naročito:

- poboljšati koordinaciju u razvoju i provedbi reforme pravnih propisa u oblasti direktnih stranih ulaganja;
- riješiti preostale nedostatke u borbi protiv pranja novca, posebno odlučnim provođenjem akcionog plana u ovoj oblasti

Što se tiče **kretanja kapitala**, Bosna i Hercegovina i dalje primjenjuje relativno liberalna pravila o prilivima kapitala. Regulatorni okvir nije usklađen s *acquis*-em. Pravni propisi u oba entiteta ograničavaju iznos koji nerezidenti mogu prenijeti bez birokratskih opterećenja.

Što se tiče direktnih stranih ulaganja, i dalje nedostaje koordinacije u cijeloj državi u pogledu osmišljavanja i provođenja reforme pravnih propisa. Međutim, Federacija je usvojila Zakon o stranim ulaganjima koji je stupio na snagu u septembru 2015. godine, a koji odgovara sličnim zakonima na državnom nivou i u Republici Srpskoj. I dalje se primjenjuju ograničenja na direktne strane investicije i to u sektoru medija gdje je i dalje na snazi ograničenje od 49% na strani kapital.

Mala i fragmentirana tržišta kapitala u zemlji i dalje se suočavaju sa izazovnim ekonomskim uslovima i rade na relativno niskom nivou. U isto vrijeme, tržište vrijednosnih papira dominira u pogledu rasta tržišta kapitala, jer oba entiteta i dalje osiguravaju kratkoročno i dugoročno finansiranje putem lokalnih tržišta kapitala.

Bosna i Hercegovina ima **klirinški sistem plaćanja** i operacije bruto poravnanja u realnom vremenu u Centralnoj banci. Vrijednost transakcija u ove dvije kategorije je 2015. porasla za 5,2% u odnosu na 2014. godinu.

Prema Radnoj grupi za finansijske mjere protiv pranja novca (FATF) Bosna i Hercegovina je i dalje zemlja visokog rizika sa strateškim nedostacima u borbi protiv pranja novca/suzbijanju finansiranja terorizma. Zemlja ima pismeno političko opredjeljenje na visokom nivou za rješavanje uočenih nedostataka i razvila je akcioni plan sa FATF-om.

Bosna i Hercegovina je takođe nastavila da provodi akcioni plan o uklanjanju nedostataka u borbi protiv pranja novca. Izmjene i dopune Zakona o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti su usvojene u junu 2016. Istog mjeseca stupile su na snagu izmjene i dopune Krivičnog zakona Federacije BiH, kojima je izmijenjena definicija krivičnog djela pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. Međutim, do danas nisu počela sa radom sva nadzorna tijela predviđena zakonom.

Bosna i Hercegovina treba bez odlaganja da provede mjere iz akcionog plana i to posebno o registraciji i finansijskom izvještavanju nevladinog sektora.

4.1.4. Carine i oporezivanje

Bosna i Hercegovina je **umjereno pripremljena** u oblasti carina i poreza. **Nije bilo napretka** u ovim područjima. Zakon o carinskoj politici nije proveden, a zakonodavstvo o PDV-u i akcizama još uvijek nije usklađeno sa *acquis*-em EU.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- usvoji provedbena pravila kako bi se omogućilo provođenje novog zakona o carinskoj politici;
- poboljša saradnju između Uprave za indirektno oporezivanje (UIO) i entitetskih poreskih uprava, uključujući i putem zajedničkih revizija;
- izmijeni Zakon o akcizama i uskladi ga s *acquis*-em EU.

Novi Zakon o carinskoj politici nije proveden u područjima u kojima još uvijek nisu usvojena provedbena pravila. Novi zakon predviđa dodatno pojednostavljenje carinskih postupaka, ali to zahtijeva korištenje elektronskog potpisa. Zakon o elektronskom potpisu u Bosni i Hercegovini je na snazi od 2006. godine. Međutim, institucionalni okvir potreban za sigurnu i uspješnu provedbu zakona još uvijek nije na snazi.

Bosna i Hercegovina je i dalje posmatrač u Konvenciji o zajedničkom tranzitu. UIO je nastavila da razvija IT aplikaciju za Novi kompjuterizovani tranzitni sistem za upotrebu unutar države. Međutim, sistem se ne može koristiti dok se ne riješi pitanje elektronskog potpisa.

Novi pravilnik o kontroli indirektnih poreza i priručnik za reviziju naknadnog obračuna još uvijek nisu usvojeni. Broj registracija i naknadnih postupaka za carinske predmete zbog kršenja prava intelektualnog vlasništva smanjen je sa više od 200 koliko ih je bilo u 2014. na 75 u 2015. godini.

Carinska tarifa je ažurirana u skladu s verzijom Kombinovane nomenklature EU za 2016. godinu. Još uvijek nije provedena Regionalna konvencija o Pan-Euro-mediteranskim preferencijalnim pravilima.

Bosna i Hercegovina je ratifikovala svoje učešće u programu Fiscalis 2020 u novembru i programu Carine 2020 u decembru.

Završene su pripreme za potpuno provođenje *Asycuda World*-a u vidu uspostavljanja novog sistema za obradu carinskih deklaracija. Sistem podržava provedbu postojećeg Zakona carinskoj politici i u funkciji je u cijeloj zemlji.

U području **oporezivanja**, Zakon o PDV-u još uvijek nije usklađena sa *acquis*-em. E-PDV (sistem koji omogućava elektronsko izvještavanje o PDV-u) još uvijek nije proveden. Shema oporezivanja malih pivara je još uvijek na snazi i efikasno diskriminiše uvoz piva.

Zakon o akcizama je i dalje potrebno uskladiti sa *acquis*-em.

Republika Srpska i Federacija su usvojili nove zakone o porezu na dobit i njihova provedba je započela u januaru, odnosno u martu 2016. godine. I dalje ostaje da se ojačaju administrativni i operativni kapaciteti UIO-a. Poreske uprave u Bosni i Hercegovini (Uprava za indirektno oporezivanje BiH, Porezna uprava Federacije Bosne i Hercegovine, Poreska uprava Republike Srpske i Poreska uprava Brčko distrikta) potpisali su Memorandum o razumijevanju o razmjeni podataka i koordinaciji u junu 2016. s ciljem da se poboljša naplata direktnih i indirektnih poreza, uključujući i kroz razmjenu podataka i zajedničke revizije. To bi trebalo da dovede do poboljšanja saradnje između UIO i entitetskih poreskih uprava. I entiteti treba da pojačaju napore na poboljšanju međusobne saradnje i razmjene informacija u području direktnog oporezivanja i ojačaju administrativne kapacitete svojih poreskih uprava.

4.1.5. Konkurencija

Bosna i Hercegovina je ostvarila **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti konkurencije. **Nije bilo napretka** u ovoj oblasti. Zemlja je relativno napredovala u usklađivanju i provedbi pravila o antitrustu i spajanju. Međutim, potrebno je uložiti dodatne napore da se poboljša usklađenost i provedba propisa u oblasti državne pomoći.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- osigura efikasnije funkcionisanje Konkurencijskog vijeća;
- dodatno uskladi i provoditi zakonodavstvo o državnoj pomoći i osigurati efikasno funkcionisanje Vijeća za državnu pomoć;
- osigura da su postojeće sheme državne pomoći usklađene sa obavezama iz SSP-a.

Antitrust i spajanje

Zakonodavni okvir je u velikoj mjeri u skladu sa *acquis*-em i SSP-om.

Zakon o konkurenciji je u velikoj mjeri usklađen sa članom 101. Ugovora o funkcionisanju EU o restriktivnim ugovorima i članom 102. o zloupotrebi dominantnog položaja. Zakon omogućava *ex ante* kontrolu uticaja na konkurenciju spajanja iznad određenog praga prometa, u skladu sa principima Uredbe EU o spajanju. Podzakonski akti koji predviđaju daljnja materijalna pravila i smjernice o tome kako treba primijeniti pravila o konkurenciji su u velikoj mjeri usvojeni i usklađeni su sa relevantnim *acquis*-em.

Što se tiče **institucionalnog okvira**, Konkurencijsko vijeće je odgovorno za provedbu Zakona o konkurenciji. Sastoji se od šest članova koji se imenuju između pravnih i ekonomskih stručnjaka. Njima pomaže 26 zaposlenih. Funkcionisanje Konkurencijskog vijeća i dalje je otežano zbog komplikovanog postupka imenovanja predsjedavajućeg, čvrstih proceduralnih rokova i prava veta na nacionalnoj osnovi koje mogu uložiti članovi Konkurencijskog vijeća.

Konkurencijsko vijeće može pokrenuti postupak po žalbi ili obavještenju, ili na vlastitu inicijativu. U toku istrage, može izdati zahtjeve za informacijama i izvršiti nenajavljene inspekcije na licu mjesta. Može izreći novčane kazne i mjere u slučaju kršenja pravila konkurencije. To se odnosi na politiku ublažavanja novčanih kazni u predmetima kartela kada kompanije dostavljaju informacije. Konkurencijsko vijeće može zabraniti ili odobriti spajanja, i to spajanje sa ili bez uslova. Konkurencijsko vijeće može takođe dati mišljenje o nacrtu zakona koji može uticati na konkurenciju. Na odluke Konkurencijskog vijeće može se uložiti žalba pred Sudom Bosne i Hercegovine, kao upravnim sudom.

Kada su u pitanju **provedbeni kapaciteti**, Konkurencijsko vijeće ima 26 zaposlenih, što je adekvatan broj, ali je potrebna veća specijalizacija i dodatno povećanje istražnih kapaciteta. Što se tiče **provedbe**, Konkurencijsko vijeće radi stabilno i značajne aktivnosti su provedene u periodu 2013-2015. Doneseno je 16 rješenja o narušavanju tržišne konkurencije. U svim rješenjima izrečene su novčane

kazne čiji ukupan iznos od 650 000 eura nije zanemariv. Konkurencijsko vijeće treba da ubrza svoje aktivnosti vezane za provedbu, a posebno kada je riječ o kartelima, provođenjem više inspekcija na licu mjesta, češćim propisivanjem mjera u predmetima koji se odnose na spajanja ili intenzivnijom promocijom svog programa ublažavanja kazni. U žalbenom postupku, sudovi uglavnom potvrđuju odluke Konkurencijskog vijeća, ali kapaciteti sudova za rješavanje složenih predmeta konkurencije moraju biti ojačani. U periodu 2013-2015, Konkurencijsko vijeće je izdalo 21 mišljenje na nacrtu zakona sa potencijalnim negativnim uticajem na konkurenciju.

Državna pomoć

Zakonodavni okvir je djelomično usklađen s *acquis*-em i odredbama SSP-a.

Zakon o sistemu državne pomoći je samo djelomično usklađen s *acquis*-em. Odluke o namjeni, kriteriji i uslovi za dodjelu državne pomoći, koji bi trebali osigurati dodatno usklađivanje sa sekundarnim zakonodavstvom, još uvijek nisu usvojeni u Brčko distriktu i na državnom nivou. Potrebno je izraditi kartu regionalne pomoći.

Kada je u pitanju institucionalni okvir, Vijeće za državnu pomoć je odgovorno za dosljednu primjenu zakona o sistemu državne pomoći. Vijeće se sastoji od osam članova, koje imenuje Vijeće ministara BiH iz vlada Federacije, Republike Srpske i Brčko distrikta. Vijeću pomaže sekretarijat, koji nije dio ministarstva, a koji pruža stručnu, tehničku i pravnu pomoć. Njegovo efikasno funkcionisanje nije osigurano, jer Republika Srpska ne daje svoj doprinos u budžet ovog tijela.

Zakon o sistemu državne pomoći predviđa da je pružalac državne pomoći dužan obavijestiti Vijeće za državnu pomoć o svim mjerama državne pomoći prije nego što se te mjere preduzmu. To ne uključuje klauzulu o mirovanju koju predviđaju pravila EU ili mogućnost da se donese negativna odluka. Vijeće za državnu pomoć može naložiti povrat ilegalne pomoći, sa kamatom, ako pomoć o kojoj nisu obaviješteni nije u skladu sa pravilima o državnoj pomoći. Vijeće može pokrenuti istragu i izvršiti naknadne procjene dodijeljene državne pomoći, ako postoji dovoljno indicija da se pomoć koristi nezakonito.

Provedbeni kapaciteti Vijeća za državnu pomoć su nedostatni. Njegov sekretarijat nije adekvatno popunjen. Naime, popunjeno je samo pet od planiranih devet radnih mjesta, a ni njegovo finansiranje nije adekvatno, jer Republika Srpska ne daje svoj puni doprinos. Ostaje da se vidi u kojoj mjeri će se efikasno provoditi zakon. Vijeće za državnu pomoć je u izvještajnom periodu donijelo 15 rješenja (u odnosu na 9 rješenja u 2014. godini), od kojih su sva bila pozitivna ili je utvrđeno da finansijska sredstva ne predstavljaju državnu pomoć. Značajan broj mjera državne pomoći se provodi prije nego što se o njima obavijesti i odobri ih Vijeće za državnu pomoć. Stoga je potrebno uložiti dodatne napore kako bi se osiguralo da se sve mjere pomoći prijave Vijeću za državnu pomoć i odobre prije nego što se pomoć dodijeli. Još uvijek nije započelo usklađivanje postojećih shema državne pomoći sa obavezama koje proizlaze iz SSP-a i pravilima EU o državnoj pomoći, iako je proces trebao biti završen do jula 2012. Na svim nivoima je nastavljena intenzivna obuka i podizanje svijesti o pravilima državne pomoći. Potrebno je osigurati transparentnost za svu dodijeljenu državnu pomoć.

Liberalizacija

Zakon o konkurenciji i Zakon o sistemu državne pomoći primjenjuju se na javna preduzeća i preduzeća sa posebnim ili isključivim pravima. Pravila o finansiranju usluga od opšteg ekonomskog interesa nisu u potpunosti u skladu sa *acquis*-em o državnoj pomoći. Ne postoje monopoli komercijalnog karaktera u smislu člana 37. UFEU-a.

4.1.6. Javne nabavke

Bosna i Hercegovina je ostvarila **određeni nivo pripremljenosti** u ovoj oblasti. Postignut je **određeni napredak** u oblasti javnih nabavki u prošloj godini usvajanjem novog pravilnika o uslovima i korištenju e-aukcije, pravilnika o praćenju postupaka javnih nabavki, kao i donošenjem nove strategije i akcionog plana za razvoj sistema javnih nabavki u Bosni i Hercegovini 2016-2020. Potrebni su dodatni naponi kako bi se zakonodavstvo uskladilo sa *acquis*-em generalno, a posebno u području javno-privatnog partnerstva i koncesija. Nabavka je posebno osjetljiva na korupciju i potrebni su dodatni naponi da se ona spriječi tokom procesa nabavke.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- dalje usklađuje zakonodavstvo o javnim nabavkama sa *acquis*-em iz 2014. godine;
- dalje jača nadzornu ulogu Agencije za javne nabavke provedbom novog Pravilnika o monitoringu postupaka javnih nabavki, i da proces nabavke učini transparentnijim poboljšanjem upotrebe sistema e-javnih nabavki;
- uspostavi specijalizirane funkcije za javne nabavke unutar ugovornih organa.

Institucionalna struktura i usklađivanje zakonodavstva

U pogledu institucionalne strukture i **pravnog okvira**, Zakon o javnim nabavkama iz 2014. godine je uglavnom u skladu sa zakonodavstvom EU iz 2004. Zakon osigurava poštivanje načela vrijednosti za novac, slobodne konkurencije, transparentnosti i jednakog tretmana. Međutim, zemlja i dalje treba da se uskladi sa zakonodavstvom EU iz 2014. godine u ovoj oblasti. Princip nediskriminacije se ne primjenjuje u potpunosti, jer je Bosna i Hercegovina zadržala sistem preferencijalnog tretmana domaćeg, koji će se postepeno ukidati do 2020. godine. Usvojeni su novi pravilnici o uslovima i korištenju e-aukcije, kao i Pravilnik o monitoringu postupaka javnih nabavki, ali nije usvojen pravilnik o obuci službenika za javne nabavke.

Bosni i Hercegovini je potrebno dodatno usklađivanje s *acquis*-em EU, uključujući koncesije i javno-privatno partnerstvo. Zakonski okvir za sistem koncesija je i dalje rascjepkan i potrebno je napraviti formalne kanale za saradnju komisija za koncesije na različitim nivoima.

Agencija za javne nabavke Bosne i Hercegovine (AJN) ima mandat da pokrene, provodi i prati reformu javnih nabavki u svim sektorima. Potrebno je dodatno ojačati kapacitete AJN kako bi mogla izvršavati sve svoje nadležnosti. Nova Strategija razvoja javnih nabavki BiH za period 2016-2020. je usvojena u oktobru.

Provedba i kapaciteti za primjenu zakonodavstva

Procijenjena vrijednost ugovora zaključenih u postupcima **javnih nabavki** je 5,02% BDP-a u 2015. godini, što predstavlja smanjenje u odnosu na 8,14% u 2014. godini. Ukupan broj postupaka javnih nabavki, kao i broj zaključenih ugovora je u porastu. Među postupcima se najčešće se koristi direktni sporazum i to u 86% slučajeva.

Potrebno je dodatno ojačati AJN, uključujući i kroz obuku, kako bi se poboljšalo **praćenje** postupaka javnih nabavki. AJN održava centralni portal nabavki na kojem se objavljuju tenderi i obavještenja o dodjeli ugovora i druge važne informacije i smjernice. Uveden je i modul *e-aukcija*, ali generalno gledano e-javne nabavke su još uvijek u vrlo ranoj fazi. Sve veći broj ugovornih organa šalje izvještaje AJN-u, a prikupljene statistike Agencija objavljuje u godišnjem izvještaju, koji predstavlja solidan alat za praćenje korištenja postupaka javne nabavke, uključujući i one koje su manje konkurentne. Međutim, uloga AJN u praćenju je ograničena i potrebno ju je ojačati kako bi se omogućila identifikacija potencijalnih slabosti i nepravilnosti.

Što se tiče kapaciteta ugovornih organa za primjenu i provedbu **postupaka javnih nabavki**, još uvijek nisu primijenjene odredbe zakona o javnim nabavkama iz 2014. o detaljnijem planiranju, pripremi i objavljivanju aktivnosti javne nabavke. Svi ugovorni organi trebaju da uspostave specijalizirane funkcije za javne nabavke sa službenicima za javne nabavke koji imaju relevantne vještine i sposobnosti. Nije bilo poboljšanja u provedbi odredaba o **integritetu i sukobu interesa** u

postupcima javnih nabavki. Potrebna je obuka svih aktera kada je u pitanju sukob interesa, u skladu sa Strategijom za borbu protiv korupcije, kako bi se predvidjeli rizici u javnim nabavkama.

Efikan sistem pravnih lijekova

Pravo na pravni lijek je propisano Ustavom i Zakonom o javnim nabavkama. Zakonodavstvo o žalbenim postupcima je uglavnom u skladu s *acquis*-em o pravnim lijekovima. Jedino nedostaju konkurentni i transparentni postupci ili žalbe u skladu sa zahtjevima *acquis*-a o javno-privatnom partnerstvu i koncesijama. Odluke Ureda za razmatranje žalbi (URŽ) može osporiti Sud Bosne i Hercegovine. Podnošenje prigovora obustavlja postupak javne nabavke.

U 2015. godini, URŽ je zaprimio 2011 žalbi (povećanje od 77% u odnosu na 2014.) od kojih je riješeno 85%. Kada je u pitanju nekoliko stotina predmeta sa procijenjenom vrijednošću ispod 800 000 KM, čeka se odluka parlamenta o tome koja je institucija nadležna za njihovo rješavanje nakon uspostavljanja dvije filijale. U istom periodu, Sud Bosne i Hercegovine je donio 115 presuda u predmetima protiv odluka URŽ-a, pri čemu je u 58 predmeta presuđeno protiv odluka URŽ-a.

Broj članova URŽ-a je povećan na 17 članova koji rade u tri kancelarije, ali zbog nedostatka koordinacije između centralnog ureda i dvije nove filijale URŽ je imao problema u provođenju svog mandata. Potrebno je ojačati **provedbeni kapacitet** URŽ-a, posebno kod složenih žalbi i kod velikog broj žalbi u vezi javnih nabavki i uskladiti rad tri filijale. Objavljivanje gotovo 500 odluka URŽ-a i Suda Bosne i Hercegovine u 2015. godini doprinijelo je transparentnosti procesa nabavke. Međutim, nijedna odluka nije objavljena u 2016. godini.

4.1.7. Pravo intelektualnog vlasništva

Bosna i Hercegovina je **umjereno pripremljena** u području prava intelektualnog vlasništva. **Nije bilo napretka** u vezi usvajanja strategije o primjeni prava intelektualnog vlasništva ili po pitanju jačanja kapaciteta i koordinacije institucija nadležnih za provođenje.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba da:

→ usvoji strategiju o primjeni prava intelektualnog vlasništva;

→ ojača kapacitete i koordinaciju institucija za provođenje.

Institut za intelektualno vlasništvo i dalje dobro funkcioniše, iako je pitanje njegovih administrativnih kapaciteta i dalje zabrinjavajuće. U okviru Instituta su uspostavljena tri informaciono-obrazovna centra za jačanje njegove informacione i edukativne uloge, iako oni još uvijek nisu u funkciji zbog budžetskih ograničenja.

Kada su pitanju **autorska prava i srodna prava**, 37 radova o autorskim i srodnim pravima je ušlo u evidenciju Instituta, a u skladu s tim su izdate potvrde o depozitu i registraciji.

U području prava industrijskog vlasništva, Međunarodne konvencije za zaštitu novih biljnih sorti (UPOV konvencija) i Konvencije o evropskom patentu još uvijek nisu ratifikovane. Od oktobra 2015. godine Institut za intelektualno vlasništvo koristi WIPO/IPAS³ softver za automatizaciju procesa dodjele žiga. Uz pomoć Evropskog zavoda za patente izrađena je nova baza podataka za registraciju evropskih i domaćih patenata.

Što se tiče **provedbe**, UIO je dobila 61 zahtjev za carinske mjere i izdala 38 rješenja o privremenoj zapljeni i oduzimanju robe. Državna agencija za istrage i zaštitu je privremeno oduzela 6 387 primjeraka audio i video materijala. Tržišna inspekcija Republike Srpske je oduzela robu u vrijednosti od oko 16 500 eura zbog nedostatka dokaza o porijeklu. Tržišna inspekcija Brčko distrikta je provela 68 inspekcija i privremeno oduzela robu u vrijednosti od oko 8 200 eura.

Da bi se osigurala zaštita prava intelektualnog vlasništva, Bosna i Hercegovina treba da jača kapacitete institucija za provođenje, kao i njihovu međusobnu saradnju. Srednjoročno bi odgovarajuća mjera bila

³ Svjetska organizacija za zaštitu intelektualnog vlasništva/integrirani sistem automatske obrade žigova, patenata i industrijskog dizajna

uspostavljanje međuresornog tijela za koordinaciju provedbe prava intelektualnog vlasništva. I dalje je potrebno usvojiti strategiju za provedbu prava intelektualnog vlasništva. Još uvijek nije uspostavljen pouzdan sistem za prikupljanje i analizu podataka i za razmjenu podataka između različitih institucija za provedbu.

4.1.8. *Zapošljavanje i socijalne politike, politika javnog zdravstva*

Pripreme su i dalje u **ranj fazi**. Postignut je **određeni napredak** u ovoj oblasti. Iako je nezaposlenost blago opala, još uvijek je u velikoj mjeri strukturna i u cjelini visoka. Nezaposlenost među ženama i mladima i dalje je visoka. Postignut je određeni napredak u politici zapošljavanja i javnog zdravstva. Novi zakoni o radu su usvojeni u skladu s prošlogodišnjom preporukom.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba posebno:

→ razviti autonomni socijalni dijalog, modernizovati zakone o zdravstvu i zaštiti i uskladiti ih između entiteta;

→ hitno provesti aktivne mjere zapošljavanja za rješavanje visoke stope nezaposlenosti, posebno nezaposlenosti mladih, i pružiti efikasnu podršku onima koji traže posao;

→ provesti reforme javnog zdravstva i osigurati saradnju između entiteta.

Kada je u pitanju **politika zapošljavanja**, novi zakoni o radu su usvojeni u Republici Srpskoj u decembru i u Federaciji u martu. Takođe je usvojeno i provedbeno zakonodavstvo.

Učešće na tržištu rada je neznatno povećano u 2015. godini na 44,1%, tako što su stope učešća i muškaraca i žena neznatno povećane. Stopa zaposlenosti je takođe porasla na oko 32,2% u 2016. godini, dok je zapošljavanje žena neznatno palo sa 23,2% na 22,4%. Otvaranje novih radnih mjesta je na dobrom putu i ukupna stopa nezaposlenosti je pala na 25,4% u 2016. To je uglavnom rezultat smanjenja stope nezaposlenosti muškaraca na 22,5% u 2016. godini, dok je stopa nezaposlenosti žena smanjena samo neznatno na 30,0% u 2016. Sveukupno, oko 85% nezaposlenih ostaje dugoročno nezaposleno.

Mjere aktivne politike na tržištu rada koje uključuju obuku, stažiranje, samozapošljavanje i javne radove sa ciljem da se podrži zapošljavanje ugroženih grupa, kao što su osobe s invaliditetom i oni koji su dugo nezaposleni, nisu efikasno provedene i stope nezaposlenosti među ovim ciljnim stanovništvom i dalje su visoke. Potrebni su dodatni kapaciteti i finansiranje kako bi se ljudi stimulirali da aktivno traže posao. I dalje dominiraju mjere pasivne politike na tržištu rada.

Vlada Republike Srpske je usvojila godišnji Akcioni plan zapošljavanja, a započela je i provedba Strategije zapošljavanja Republike Srpske za period 2016-2020.

Što se tiče **socijalne politike**, socijalna davanja nisu usklađena i dalje se razlikuju između entiteta, Brčko distrikta i kantona. U oblasti **zdravlja i sigurnosti na radu**, usvojene su izmjene propisa na državnom nivou o radnom vremenu, obaveznim odmorima za mobilne radnike i tahografe u cestovnom prometu kako bi se uskladili sa relevantnim *acquis*-em.

U vezi sa **socijalnim dijalogom**, i dalje nema napretka ka osnivanju državnog ekonomskog i socijalnog vijeća zbog kontinuiranog nedostatka zakonskih odredbi na državnom nivou o priznavanju socijalnih partnera. Nakon usvajanja zakona o radu u oba entiteta, socijalni partneri su bili aktivniji u pregovorima o kolektivnim ugovorima. Prag reprezentativnosti sindikata je smanjen u novousvojenim zakonima o radu. U skladu sa novim zakonom o radu, u februaru je potpisan novi opšti kolektivni ugovor između Unije poslodavaca Federacije i Saveza samostalnih sindikata BiH. U Republici Srpskoj još uvijek nisu završeni pregovori o novom opštem kolektivnom ugovoru, ali je potpisano pet posebnih kolektivnih ugovora, koji su stupili na snagu u avgustu. Međutim, socijalni dijalog i dalje je slab na svim nivoima.

Zakonodavni okvir u oblasti **socijalne zaštite** zahtijeva bolju provedbu. Novi propisi o socijalnoj zaštiti i provođenje postojećih zakona varira između entiteta i Brčko distrikta. Ne postoje sistematske

mjere za integraciju najranjivijih osoba na tržište rada ni mjere za aktivno traženje posla niti za smanjenje dugoročne zavisnosti o sistemu socijalne pomoći. Ugrožene osobe i dalje se suočavaju s problemom nedovoljnog pristupa obukama zbog nedostatka službi za podršku, kao što su centri za socijalni rad i zavodi za zapošljavanje. U Federaciji se situacija razlikuje i između kantona. Zbog finansijskih ograničenja na svim nivoima vlasti, socijalna zaštita propisana zakonima o socijalnoj zaštiti se u praksi ne provodi potpunosti, tako što se neka davanja ne isplaćuju ili se iznosi smanjuju u skladu sa raspoloživim finansijskim sredstvima.

Politika **socijalne uključenosti** još uvijek nije usklađena između entiteta i između kantona, kao ni pružanje usluga socijalne zaštite za ugrožene osobe, kao što su osobe s invaliditetom i starije osobe.

Prava na **socijalnu zaštitu** se uglavnom određuju na osnovu statusa. Veliki dio od ukupnih rashoda za socijalnu pomoć primaju ratni veterani. Nejednakosti u socijalnim davanjima između entiteta i dalje predstavlja razlog za zabrinutost. Osim toga, ljudi koji se kreću između entiteta i kantona suočavaju se sa preprekama u pristupu socijalnoj zaštiti i pomoći, zbog čega ovo pitanje posebno pogađa povratnike. Izmjene i dopune zakona Federacije o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom su usvojene u junu. Ovim izmjenama je nadležnost za regulisanje mjesečnih davanja u vremenima štednje sa Parlamenta Federacije prenesena na Vladu Federacije. Prava osoba s invaliditetom, koje su smještene u ustanovama socijalne zaštite, još uvijek nisu adekvatno regulisane. Učešće žena u radnoj snazi je nisko i još uvijek postoji diskriminacija prilikom zapošljavanja vezana za materinstvo.

U vezi sa **politikom javnog zdravstva**, Bosna i Hercegovina je u decembru potpisala Konvenciju Savjeta Evrope o krivotvorenju lijekova i medicinskih proizvoda. Agencija za kvalitet zdravstvene zaštite i akreditaciju revidirala je akreditaciju standarda za 'baby-friendly bolnice' i akreditovala četiri takve bolnice. Još uvijek nije postignuta sveopšta pokrivenost imunizacije djece (18-29 mjeseca) u skladu sa standardima EU. Primarna besplatna zdravstvena zaštita za djecu je dostupna samo ako su kantonalne zdravstvene ustanove ugovorile ovu uslugu sa lokalnim ustanovama primarne zdravstvene zaštite, što je mjera koja se nejednako provodi u praksi. Republika Srpska je uspostavila Savjet za zdravstvenu zaštitu u aprilu.

Bosna i Hercegovina je imenovala nacionalne kontakt osobe za tri foruma u okviru Tessa platforme koja se bavi prevencijom i kontrolom **zaraznih bolesti** (spremnost i odgovor na prijetnje javnom zdravlju, otkrivanje prijetnji javnom zdravlju i mikrobiologija). Republika Srpska je u septembru 2015. godine usvojila godišnji plan rada za sprečavanje zaraznih bolesti i niz podzakonskih akata koji regulišu standarde za pitku vodu.

Kada su u pitanju **alkohol i droge**, u julu 2016. godine Republika Srpska je usvojila Strategiju za kontrolu droge i sprečavanje zloupotrebe droga za period 2016-2021.

U oblasti **krvi, tkiva i ćelija** u Federaciji je u martu usvojen podzakonski akt kojim su regulisani standardi, oprema i osoblje u prostorima. Podzakonski akt sadrži postupke za provjeru laboratorija za obavljanje transplantacije organa u zdravstvenim ustanovama. Republika Srpska je uspostavila Savjet za transfuzijsku medicinu u aprilu, a u decembru su usvojeni podzakonski akti kojima se uređuju uslovi za davanje krvi.

Republika Srpska još nije usvojila strategiju za **mentalno zdravlje** za period 2016-2020.

U pogledu **farmaceutskih proizvoda**, u septembru 2015. Federacija je donijela odluku o postupku priznavanja ispunjavanja preduslova za proizvodnju i veleprodaju lijekova. U decembru je Republika Srpska usvojila set podzakonskih akata kojima se regulišu prostorni standardi, oprema i osoblje u farmaceutskim objektima i objektima za proizvodnju medicinskih sredstava.

Politike za praćenje raka u državi još uvijek nisu sistemski uspostavljene.

4.1.9. *Obrazovanje i istraživanje*

Pripreme u oblasti politika obrazovanja i istraživanja i inovacija su u **ranoj fazi**. Ostvaren je **određeni napredak** u tim sektorima. Bosna i Hercegovina je aktivno učestvovala u različitim kulturnim programima, kao i istraživačkim mrežama i aktivnostima.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba posebno da:

→ ojača kapacitete institucija koje se bave obrazovanjem na državnom nivou kako bi razvila standarde EU i povećala nivo osiguranja kvaliteta u obrazovanju;

→ uspostavi efikasan mehanizam koordinacije u Federaciji kako bi se poboljšala saradnja između tijela nadležnih za osiguranje kvaliteta u cijeloj zemlji;

→ ubrza napore kako bi ojačala kapacitete za istraživanje i inovacije.

Ostvaren je određeni napredak u **obrazovanju**. U martu je usvojen strateški dokument na državnom nivou kojim su definisani prioriteti za razvoj visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini za period 2016-2026. Republika Srpska je u aprilu usvojila strategiju razvoja obrazovanja za period 2016-2021, kojom su definisani prioriteti za daljnje reforme u obrazovanju, kao i naredni koraci za obuku i profesionalni razvoj nastavnika.

Koordinacija između ministarstava obrazovanja u zemlji je poboljšana. U izvještajnom periodu su održana dva sastanka Konferencije ministara obrazovanja. U dva kantona usvojeni su zakoni o obrazovanju odraslih. Državna Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje usvojila je Zajedničku jezgru nastavnih planova i programa za kroskurikularna područja. Nacionalna stopa upisa predškolske djece uzrasta od 3-6 godina je porasla za 8,16% u odnosu na prethodnu školsku godinu.

Bosna i Hercegovina i dalje aktivno učestvuje u Platformi Zapadnog Balkana za obrazovanje i obuku i bila je domaćin ministarskog sastanka za 2016. godinu koji je održan u Sarajevu. Zemlja i dalje učestvuje u spoljnim dimenzijama programa Erasmus+ i njegovom Omladinskom prozoru za Zapadni Balkan, kao i u mreži podrške politikama i elektronskim platformama. Međutim, nedostatak efikasne koordinacije na državnom nivou i dalje predstavlja razlog za zabrinutost što može ugroziti potpuno učešće zemlje u obrazovnom programu EU.

Provedba Akcionog plana za provođenje osnova kvalifikacijskog okvira još nije počela zbog nepostojanja međuresorne komisije na državnom nivou odgovorne za provedbu akcionog plana. U Federaciji nije uspostavljen efikasan mehanizam koordinacije te dva postojeća koordinacijska tijela i dalje djeluju paralelno.

Koordinacija između tijela nadležnih za osiguranje kvaliteta je slaba na nivou predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja. U visokom obrazovanju, potrebno je poboljšati koordinaciju i saradnju između Agencije na državnom nivou za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta i Agencije Republike Srpske za akreditaciju. Potrebni su dodatni naponi kako bi se uspostavila državna obrazovna statistika. I dalje je potrebno poboljšati saradnju između obrazovnih institucija i poslovnog sektora. Obrazovanje i dalje ne znači mnogo na tržištu rada. U sektoru obrazovanja, visoko obrazovanje i dalje ostaje područje visokog rizika za korupciju i političko uplitanje.

U oblasti **kulture**, Koordinacioni Desk BiH za program EU Kreativna Evropa je izazvao veliko interesovanje među kulturnim akterima u cijeloj zemlji. Oba ureda Kreativne Evrope, u Sarajevu i Banjoj Luci, organizovala su radionice i informativne dane u cijeloj zemlji.

U oblasti **istraživanja i inovacija** je ostvaren ograničen napredak. Savjet za nauku BiH je uspostavljen u decembru kao savjetodavno i stručno tijelo u oblasti nauke i tehnologije. Ulaganje zemlje u istraživanje i inovacije i dalje je nisko.

4.1.10. *Pitanja vezana za Svjetsku trgovinsku organizaciju (STO)*

Pripreme Bosne i Hercegovine za ulazak u EU u ovoj oblasti su u **ranoj fazi**. Postignut je **određeni**

napredak u pregovorima za pristupanje Svjetskoj trgovinskoj organizaciji.

Što se tiče bilateralnih pristupa tržištu roba i usluga, Bosna i Hercegovina još uvijek treba da zaključi pregovore s Brazilom, Ukrajinom i Ruskom Federacijom. Postojeće zakonodavstvo u zemlji još uvijek nije revidirano kako bi se uskladilo sa zahtjevima STO-a. Zemlja treba da razmotri pristupanje Vasenarskom sporazumu, što bi moglo olakšati pripreme za provedbu *acquis*-a za kontrolu izvoza predmeta dvostruke namjene.

4.2. Sektorske politike

4.2.1. Industrija i MSP

Bosna i Hercegovina je i dalje u **ranjoj fazi** u području industrijske i politike malih i srednjih preduzeća. Postignut je **određeni napredak** u ovoj oblasti.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba posebno da:

→ riješi pitanje nepostojanja jedinstvenog ekonomskog prostora, uključujući i usklađivanje i koordinaciju industrijskih politika i politika za mala i srednja preduzeća za cijelu zemlju, u skladu sa prioritetima Reformske agende;

→ riješi preostale izazove poslovnog okruženja snižavanjem troškova ulaska na tržište i izlaska sa tržišta, te provede Zakon o elektronskom potpisu, prijavu poreza putem interneta i mjere podrške za osnivanje preduzeća i izvozno orijentisana preduzeća.

U januaru je u Federaciji usvojen akcioni plan za **industrijsku politiku** za period 2016-2019, koji je usklađen sa prioritetima Reformske agende. U oktobru 2015. godine Federacija je isto tako usvojila izmjene i dopune Zakona o podsticanju stranih ulaganja, a u novembru 2015. godine plan privatizacije 16 kompanija.

Što se tiče politike **MSP**-a, ostvaren je određeni napredak ka uspostavljanju cjelodržavne mreže za izvještavanje o provedbi Akta o malim preduzećima. U februaru je Vijeće ministara BiH usvojilo izvještaj o provedbi Akta o malim preduzećima u 2015. Takođe je Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH dodijelilo koordinacionu ulogu, nakon čega je u aprilu imenovan novi državni koordinator. Sporazum sa EU o učešću u Programu EU za konkurentnost preduzeća i malih i srednjih preduzeća (COSME) potpisan je u junu 2016. Bosna i Hercegovina će moći da pristupi sredstvima COSME programa kada proces ratifikacije bude završen.

Institucionalna struktura za razvoj malih i srednjih preduzeća i koordinacija politike MSP-a i dalje je slaba i fragmentirana na državnom, entitetskom i nižim nivoima. Ovo predstavlja veliko ograničenje za usklađivanje industrijske i politike malih i srednjih preduzeća i naglašava stalnu potrebu za koordiniranom strategijom MSP-a za cijelu zemlju. U martu 2016. godine Republika Srpska je usvojila Strategiju za razvoj malih i srednjih preduzeća 2016-2020. na entitetskom nivou, a u septembru 2016. godine Federacija je usvojila Akcioni plan za podršku malim i srednjim preduzećima za 2016-2018.

Bosna i Hercegovina je neznatno napredovala na ljestvici u izvještaju Svjetske banke *Doing Business* za 2016. godinu, uglavnom na osnovu dobijanja dozvola za električnu energiju za nove firme. Federacija je u oktobru usvojila novi Zakon o privrednim društvima, čiji je cilj unapređenje korporativnog upravljanja, a *Republika Srpska* je u junu usvojila izmjene i dopune Zakona o registraciji poslovnih subjekata. U martu je Republika Srpska usvojila novi Zakon o stečaju, kako bi se ubrzao stečajni postupak i poravnanje dugova, a u junu izmjene i dopune Zakona o poreskom postupku. Federacija je počela sa uspostavljanjem jednošalterskog sistema za investitore koji će biti usklađen sa sličnim sistemom u Republici Srpskoj. Uprkos određenom napretku, poslovno okruženje je i dalje teško: postupci registracije preduzeća i dalje su glomazni i skupi, a nije riješeno pitanje obavezne registracije preduzeća u oba entiteta, ukoliko ono ima komercijalnu prisutnost.

Usluge podrške poslovanju i malim i srednjim preduzećima i dalje su ograničene. Federacija je u

januaru usvojila akcioni plan za podršku infrastrukturi, poslovnim inkubatorima, klasterima i subjektima koji otpočinju poslovanje. Federacija je takođe sačinila inicijalni popis parafiskalnih nameta kako bi izradila registar parafiskalnih prihoda u prvom kvartalu 2016. godine.

Nastavljena je certifikacija opština sa povoljnim poslovnim okruženjem u oba entiteta. Do danas je u Republici Srpskoj certificirano deset opština, a pet u Federaciji.

4.2.2. Poljoprivreda i ribarstvo

Pripreme u ovim oblastima su u **ranoj fazi**. Postignut je određeni napredak u oblasti sigurnosti hrane, veterinarske i fitosanitarne politike.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- izradi i usvoji cijelodržavni strateški plan za ruralni razvoj i dogovori uspostavljanje nacionalne strukture za dobijanje pretpristupne pomoći u sektoru poljoprivrede kroz Instrument za pretpristupnu pomoć za ruralni razvoj;
- dodatno uskladi svoje sisteme službenih veterinarskih i fitosanitarnih kontrola sa evropskim standardima;
- dodatno nadogradi svoje administrativne kapacitete, naročito inspekcijske službe i laboratorije.

U oblasti **poljoprivrede i politike ruralnog razvoja**, Bosna i Hercegovina još nije izradila strateški plan za ruralni razvoj na državnom nivou. Još uvijek nije usvojen ažurirani program usklađivanja za poljoprivredu, hranu i ruralni razvoj na državnom nivou. Zakonodavstvo o vinu i o organskoj proizvodnji na državnom nivou tek treba da bude usvojeno. Sporazum o uspostavljanju institucionalnih struktura koje bi omogućile zemlji da koristi Instrument za pretpristupnu pomoć za ruralni razvoj još uvijek nije postignut. Potrebno je poboljšati administrativne kapacitete i koordinaciju u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja.

Mjere podrške ni dalje nisu dovoljno efikasne niti usklađene sa EU da bi se povećala produktivnost i konkurentnost sektora. Još uvijek ne postoji dogovor o zakonskom okviru za provođenje poljoprivrednog popisa. Poljoprivredne statistike i poljoprivredni informacioni sistem tek treba da se uspostave i konsoliduju u cijeloj zemlji. Još uvijek nije usvojena državna strategija poljoprivrednog informacionog sistema. Sistemi za registraciju zemljišta tek treba da budu usklađeni u cijeloj zemlji, a potrebno je poboljšati i upravljanje zemljištem.

Po pitanju **sigurnosti hrane**, u septembru 2015. u Bosni i Hercegovini su odobrene četiri mljekare za izvoz termički obrađenog mlijeka i određenih mliječnih proizvoda u EU. Od tada se broj odobrenih mljekara u zemlji povećao na osam. Postignut je određeni napredak u provedbi akcionog plana Bosne i Hercegovine za proizvodnju i preradu mlijeka i mliječnih proizvoda za izvoz u EU. Međutim, određene neefikasnosti tek treba da se poprave. U tom kontekstu, potrebno je usvojiti nove zakone o veterini i sigurnosti hrane na državnom nivou i izmjene i dopune državnih zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju. Zvanične sisteme države za kontrolu hrane i hrane za životinje treba u potpunosti uskladiti s *acquis*-em i uredno provoditi. Potrebno je dodatno poboljšati razmjenu informacija i koordinaciju unutar lanca kontrole s ciljem povećanja efikasnosti, te kako bi zemlja mogla da ispuni zahtjeve i standarde EU za izvoz ostale robe životinjskog porijekla na tržište EU. Higijenski paket je potrebno provesti u potpunosti i na usklađen način u cijeloj zemlji.

Institucionalni i administrativni kapaciteti, posebno u inspekcijским službama, zahtijevaju daljnju nadogradnju kako bi se sistem kontrole uvoza i kontrole unutrašnjeg tržišta u potpunosti proveo u skladu s propisima EU. Subjektima u poslovanju s hranom je i dalje potrebno dodatno obrazovanje i obuka o posebnim zahtjevima EU u pogledu sigurnosti i kvaliteta.

Bosna i Hercegovina je nastavila provoditi plan praćenja (monitoring) sigurnosti hrane. Potrebno je usvojiti plan upravljanja krizom i hitne operativne mjere. Doneseni su provedbeni propisi za jačanje sistema za procjenu rizika zemlje i za usklađivanje i održavanje baza podataka o sigurnosti hrane.

Bosna i Hercegovina i dalje u potpunosti učestvuje u sistemu brzog upozoravanja Evropske komisije za hranu i hranu za životinje, tako što provodi odgovarajuće inspekcije i izvještava Komisiju o rezultatima. Ukupno je kroz sistem dobijeno sedam obavještenja, a tri obavještenja su dostavljena sistemu, uključujući i ona koja se odnose na uvozne proizvode. Nije bilo opasnosti za zdravlje i sigurnost potrošača u ovim slučajevima.

Nastavljeno je sa jačanjem kapaciteta laboratorija i povećan je broj akreditovanih laboratorijskih metoda za dijagnostiku, čime su poboljšane službene kontrole hrane i hrane za životinje. Međutim, centralna baza podataka za službeni sistem za kontrolu hrane i hrane za životinje još uvijek nije u potpunosti funkcionalna. Potrebno je izraditi strategiju za laboratorijska ispitivanja uzoraka na državnom nivou u skladu sa službenim sistemom za kontrolu hrane i hrane za životinje.

U vezi sa **veterinarskim** pitanjima, Bosna i Hercegovina je nastavila sa kontrolom, prevencijom i iskorjenjivanjem zaraznih bolesti životinja. Provedene su mjere kontrole životinja, uključujući i one protiv bruceloze i tuberkuloze goveda. BiH je uspješno završila petogodišnji program kontrole i iskorjenjivanja bjesnila, tako da je posljednje dvije godine zemlja bez bjesnila. Potrebno je usvojiti nove višegodišnje operativne programe za kontrolu i iskorjenjivanje bjesnila i bruceloze za 2016-2022. Informacioni sistem za upravljanje obavijestima o bolestima životinja i njihovom izbijanju je potrebno dodatno nadograditi kako bi postao potpuno funkcionalan. Kapaciteti laboratorija su dodatno poboljšani u pogledu opreme, a povećan je i broj akreditiranih laboratorijskih metoda za dijagnostikovanje bolesti životinja.

Plan monitoringa rezidua zemlje se i dalje provodi. Nedostaci u sistemu identifikacije životinja, registracije i kontrole kretanja, uključujući i centralnu bazu podataka, ne dozvoljavaju vlastima efikasno planiranje i provedbu relevantnih zdravstvenih mjera za životinje. Potrebno je uspostaviti strateški okvir za upravljanje životinjskim nusproizvodima za cijelu zemlju u skladu s *acquis*-em.

Podzakonski akti koji su u januaru usvojeni u **fitosanitarnom** sektoru doveli su do poboljšanja registracije proizvoda za zaštitu bilja. Priručnikom i smjernicama izrađenima u aprilu za fitosanitarne inspektore usklađene su njihove standardne operativne procedure i kontrole, kako u unutrašnjem tržištu tako i na graničnim prijelazima. Nakon što je u julu 2015. odobren izvoz krompira u EU, nastavljen je posebni nadzor nad karantinskim štetnim organizmima krompira. Nastavljena je registracija relevantnih proizvođača, uvoznika, izvoznika i distributera u fitoregistar. Rad službenih dijagnostičkih laboratorija i kontrola na graničnim prelazima u velikoj mjeri su usklađeni sa *acquis*-em. Ipak, potrebna su dodatna poboljšanja u akreditaciji laboratorija. Potrebno je dalje jačati institucionalne i administrativne kapacitete, posebno kapacitete fitosanitarnih inspektora za službene kontrole unutrašnjeg tržišta. Mreža regionalnih ureda Uprave za zaštitu zdravlja bilja još uvijek nije u potpunosti operativna. Upis novih sorti u listu biljnih sorti zemlje treba unaprijediti kako bi se omogućio veći potencijal trgovanja. Principi integrisanog upravljanja štetočinama moraju se usklađeno provoditi u cijeloj zemlji.

Poljoprivrednim proizvođačima je potrebna dodatna obuka o zahtjevima i standardima za korištenje sredstava za zaštitu bilja i o primjeni maksimalnim količinama rezidua.

Bosna i Hercegovina je nastavila da jača provedbu propisa o **genetski modifikovanim organizmima** i izdala je 16 rješenja kojima se odobrava stavljanje genetski modificirane hrane na tržište Bosne i Hercegovine. Vijeće za genetski modificirane organizme u BiH i dalje djeluje kao savjetodavno i tijelo za praćenje. Registar genetski modifikovane hrane i hrane za životinje je u potpunosti funkcionalan. U procesu se poštuju principi kontrole i transparentnosti i omogućeno je pravilno praćenje i označavanje tih proizvoda. Potrebno je dalje usklađivanje zakonodavstva u ovoj oblasti kako bi se dodatno nadogradili operativni postupci u cijeloj zemlji.

Politike u sektoru **ribarstva** moraju biti usklađene u cijeloj zemlji. Bosna i Hercegovina treba pojačati napore za provedbu *acquis*-a u ovom sektoru na usklađen način kako bi se povećao potencijal za izvoz ribe i ribljih proizvoda u EU.

4.2.3. Okoliš i klimatske promjene

Bosna i Hercegovina je u **ranj fazi pripremljenosti**/ostvarila je **određeni nivo pripremljenosti** u ovoj oblasti. **Određeni napredak** je postignut u daljem usklađivanju politika i zakonodavstva sa *acquis*-em, posebno u sektoru voda i otpada. Ipak, potrebno je uložiti značajne napore u pogledu provedbe i primjene.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina bi posebno trebala da:

→ usvoji cjelodržavnu strategiju usklađivanja propisa u oblasti okoliša i u skladu s tim unaprijedi zakonski okvir, ojača administrativne kapacitete i sisteme za praćenje, te poboljša međuinstitucionalnu saradnju između svih tijela nadležnih za zaštitu okoliša;

→ formalizuje postupak imenovanja i funkcionisanja nacionalne kontakt tačke za BiH za provedbu konvencija koje se odnose na okoliš;

→ ratifikuje Pariški sporazum u okviru Okvirne konvencije UN o klimatskim promjenama i započne realizaciju svog doprinosa Konvenciji; da provede Strategiju prilagođavanja na klimatske promjene i niskoemisionog razvoja.

Okoliš

U oblasti horizontalnog zakonodavstva, na nivou države još uvijek ne postoji politika ni strategija za okoliš. Postoji tek nekoliko posebnih šema za klimatske promjene, biodiverzitet, zaštitu pejzaža i upravljanje radioaktivnim otpadom, kao i određen broj sektorskih strategija na nivou entiteta i Brčko distrikta. Nacrt cjelodržavnih strateških dokumenata izrađenih uz podršku EU, a kojima se jača usklađeno približavanje *acquis*-u EU iz oblasti okoliša tek trebaju biti usvojene. Radi se o strategiji usklađivanja u oblasti životne sredine i odgovarajućim provedbenim dokumentima, posebnim planovima provedbe odabranih prioritarnih direktiva iz oblasti okoliša i strateškim dokumentima iz ove oblasti. Približavanje *acquis*-u nailazi na brojne prepreke zbog složene političke i administrativne strukture zemlje, manjka svijesti o ovom pitanju na političkom nivou, slaboj kadrovskoj popunjenosti i nedostatku sredstava za finansiranje. Nema posebnih zakona o okolišnim inspekcijama na nivou entiteta, Brčko distrikta i kantona. Pitanje inspekcija reguliše opšti zakon o inspekcijama i odgovarajuće provedbeno zakonodavstvo za date oblasti, a vrše ih neophodne administrativne strukture. Većina planova za provedbu na nivou entiteta o procjeni uticaja na okoliš i strateškoj procjeni uticaja na okoliš još uvijek nije potpuna. Potrebno je usvojiti Protokol o strateškoj procjeni uticaja na okoliš i Bazelsku konvenciju o kontroli prekograničnih kretanja opasnih otpada i njihovom odlaganju, kao i strategije o upravljanju podacima o nadzoru životne sredine i izvještavanju. Potrebno je unaprijediti učešće javnosti u oba entiteta. Bosna i Hercegovina je pristupila Konvenciji Aarhus 2008. godine i do 2013. godine osnovala je tri Aarhus centra. Još uvijek se čeka na zvanično imenovanje nacionalne informacijske tačke za provedbu Aarhus konvencije. Zakonodavstvo kojim se uređuje javni pristup podacima iz oblasti okoliša kao i učešće javnosti u postupku odlučivanja još uvijek nije potpuno usklađeno sa *acquis*-em EU. Bosna i Hercegovina još uvijek nije preuzela određeni broj horizontalnih direktiva iz oblasti okoliša poput one o okolišnoj odgovornosti, direktivu INSPIRE⁴ i one iz oblasti okolišnih prekršaja.

Usklađivanje zakonodavstva sa *acquis*-em u oblasti **kvaliteta zraka** je u ranoj fazi. Zakoni o kvalitetu ambijentalnog zraka u oba entiteta utvrđuju zone i aglomeracije, ali je potrebna dalja regulacija pragova nacionalnih emisija i registara emisija. Sistem nadzora zraka je unaprijeden sa četiri nove stanice za nadzor, ali je potrebno uspostaviti funkcionalnu mrežu praćenja zraka u cijeloj zemlji. Država mora uskladiti svoje zakonodavstvo sa *acquis*-em EU o smanjenju sadržaja sumpora u određenim tečnim gorivima (granična vrijednost sadržaja sumpora za teško lož ulje iznosi 1,00%), a

⁴ Direktiva 2007/2/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 14. marta 2007. o uspostavljanju infrastrukture za prostorne informacije u Evropskoj zajednici (INSPIRE)

nije preuzela ni odredbe Direktive 1999/32/EZ i naknadne izmjene i dopune vezane za gas, uključujući plinsko ulje za plovila u smislu graničnih vrijednosti od 0,10% po masi. Zakonodavstvo o emisijama isparljivih organskih jedinjenja još uvijek nije usvojeno. Potrebno je usvojiti planove i o kvalitetu zraka za oblasti u kojima nivo zagađenja prelazi granične vrijednosti.

U pogledu **upravljanja otpadom** još nije izrađena cjelodržavna strategija. Entitetske strategije za komunalni, industrijski i opasni otpad su u pripremi. Započele su aktivnosti vezane za strateško planiranje povezanih ulaganja, uspostavu državnih i regionalnih organa za provedbu i podizanje svijesti o ovoj temi. Upravljanje komunalnim otpadom u FBiH detaljno je regulisano kantonalnim zakonima. U FBiH se provodi Strategija upravljanja komunalnim otpadom za period 2008-2018. te Plan upravljanja komunalnim otpadom za period 2012-2017. Izmjene i dopune Zakona o upravljanju otpadom RS usvojene su u decembru, a njima su uvedene odredbe o ambalaži i ambalažnom otpadu. Približavanje zakonodavstvu EU u oblastima koje se tiču kanalizacionog mulja, baterija, ambalaže, polihloriranih bifenila/trajnih organskih zagađivača i otpadnih vozila je u ranoj fazi. Dalji naporu su potrebni na približavanju odredbama *acquis*-a EU vezanim za direktivu o deponijama otpada i zatvaranju ili obnovi deponija koje ne ispunjavaju potrebne zahtjeve. Zakonodavstvo o prevozu otpada usklađeno je sa Bazelskom konvencijom.

U pogledu **kvaliteta vode**, u državi još uvijek ne postoji dosljedna i usklađena cjelodržavna strategija, kao ni planovi ulaganja u upravljanje vodom, koji bi uključivali podzakonske akte i praćenje. U FBiH se primjenjuje Strategija za upravljanje vodama FBiH 2010- 2022. U Republici Srpskoj je u martu usvojena Strategija integrisanog upravljanja vodama za period 2015-2024. Približavanje *acquis*-u u oblasti kvaliteta voda na entitetskom nivou je dobro napredovalo. Izrađeni su akcioni planovi za provedbu direktiva o pitkoj vodi i poplavama na nivou entiteta. Ulaganja u infrastrukturu rezultirala su određenim poboljšanjima u pristupu pitkoj vodi i ispuštanju otpadnih voda. Potrebno je usvojiti planove upravljanja riječnim slivom Save. Akcioni plan za zaštitu od poplava i upravljanje rijekama u BiH za period 2014-2017. se provodi. Pripreme vezane za opasnost od poplava i mapiranje rizika u zemlji su u toku.

U ranoj fazi je približavanje *acquis*-u u oblasti **zaštite prirode**, posebno direktivi o pticama i staništima. Potrebno je usvojiti zakone o zaštiti prirode, kao i listu potencijalnih Natura 2000 područja, te podzakonske akte. Planiranje projekata vezanih za hidroenergiju zahtijeva usklađenost sa zakonodavstvom o okolišu EU, uključujući direktive o pticama i staništima i direktivu o procjeni uticaja na okoliš. Revidirana strategija i akcioni plan za biološku raznovrsnost u BiH za period 2015-2020 usvojeni su u aprilu u skladu sa zahtjevima Konvencije UN o biološkoj raznovrsnosti. Započete su aktivnosti na uspostavi struktura za provedbu Konvencije o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje faune i flore.

Približavanje *acquis*-u EU o **kontroli industrijskog zagađenja i upravljanju rizikom** je u ranoj fazi. Plan smanjenja emisija u državi, izrađen u skladu sa direktivom o velikim postrojenjima za sagorijevanje, usvojen je u decembru 2015. godine i dostavljen Sekretarijatu Energetske zajednice.

U pogledu **hemikalija**, nacionalni plan za provedbu Konvencije iz Štokholma o trajnim organskim zagađivačima usvojen je u martu 2016. U Republici Srpskoj je usvojen određeni broj propisa i izmjena i dopuna s ciljem daljeg usklađivanja sa standardima EU. Približavanje entitetskog zakonodavstva Uredbi REACH⁵ je neujednačeno. Bosna i Hercegovina treba da nastavi jačati administrativne kapacitete potrebne za efikasnu provedbu ove uredbe. Efikasna provedba Uredbe EU o klasifikaciji, označavanju i pakovanju supstanci i mješavina⁶ zavisi od mjera koje će se objaviti 2018. godine. Preuzimanje Direktive o zaštiti radnika od rizika povezanih s izlaganjem azbestu na radu i Direktive o zaštiti životinja koje se koriste u naučne svrhe (2010/63) još nije počelo.

⁵ Uredba o registraciji, evaluaciji, odobravanju i ograničavanju hemikalija (REACH)

⁶ Uredba o klasifikaciji, označavanju i pakovanju supstanci i mješavina (Classification, Labelling and Packaging - CLP)

Bosna i Hercegovina je ugovorna strana Konvencije iz Roterdama⁷, ali je potrebno uložiti dalje napore u smjeru njene pune provedbe.

Potrebno je uložiti značajne napore s ciljem približavanja *acquis*-u EU u oblasti **buke** u okolišu.

U pogledu **civilne zaštite**, Bosna i Hercegovina se trenutno priprema za pristupanje Mehanizmu civilne zaštite EU. Nadležni organi i administrativni kapaciteti za upravljanje rizikom od katastrofa na nivou države su Koordinaciono tijelo BiH za zaštitu i spašavanje i Ministarstvo sigurnosti. Na nivou entiteta i u Distriktu postoje i organi civilne zaštite. Na lokalnom nivou djeluju službe civilne zaštite u okviru opština i opštinskih centara civilne zaštite na čijem su čelu načelnici štabova civilne zaštite. Operativno-komunikacijski centar BiH postoji, ali još uvijek nije povezan za Zajedničkim komunikacijskim i informacionim sistemom za hitne situacije (CECIS).

Klimatske promjene

Nivo usklađenosti je ograničen. Prioritet bi trebala biti provedba Strategije prilagođavanja na klimatske promjene i niskoemisionog razvoja BiH iz 2013. godine koja je usklađena sa okvirom EU za klimatske promjene i energetske politike iz 2030. godine i dobro integrisana u odgovarajuće sektore.

Što se tiče **Okvirne konvencije Ujedinjenih nacija o klimatskim promjenama (UNFCCC)**, Prvi dvogodišnji izvještaj dostavljen 2015. godine obuhvatio je period od 2010. do 2011. godine. Treći Nacionalni izvještaj je u završnoj fazi, a njegovo dostavljanje očekuje se do kraja ove godine. Izvještaj će sadržavati inventar stakleničkih plinova za periode 2002-2009 i 2012-2013, dok će drugi izvještaj koji je trenutno u pripremi sadržavati inventar za 2014. godinu. Bosna i Hercegovina je potpisala Pariški sporazum u aprilu 2016. godine, a sada treba dati prioritet njegovoj ratifikaciji i provedbi doprinosa BiH izvještaju.

U pogledu **transparentnosti aktivnosti vezanih za klimatske promjene**, za izradu inventara izvještaja o stakleničkim plinovima nadležne su hidro-meteorološke službe u FBiH i Republici Srpskoj. Ovu oblast je potrebno urediti u skladu sa **praćenjem, izvještavanjem i verifikacijom u EU**. Dalji napori su potrebni u pogledu približavanja *acquis*-u o klimatskim promjenama, uključujući direktive o **trgovini emisijama, kvalitetu goriva, supstancama koje oštećuju ozon, fluorisanim plinovima, izdvajanju i skladištenju ugljenika** i drugom relevantnom zakonodavstvu. Potrebno je ojačati administrativne kapacitete uključenih ministarstava na svim nivoima, posebno u pogledu podrške provedbi utvrđenih aktivnosti države u ublažavanju klimatskih promjena.⁸

4.2.4. Politika u oblasti transporta

Bosna i Hercegovina je postigla **određeni nivo pripremljenosti** u ovoj oblasti. **Određeni napredak** je postignut tokom prethodne godine, kad je usvojena Okvirna strategija transporta i akcioni plan. Potrebni su dodatni napori na jačanju finansijskih i tehničkih kapaciteta organa u svim sektorima koji se tiču transporta.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina bi posebno trebala da:

- ojača regulatorni okvir, te administrativne i kapacitete za koordinaciju kako bi zemlja iskoristila sve mogućnosti koje nudi agenda povezivanja;
- uspostavi potpuno operativna tijela za istraživanje nesreća u vazdušnom i vodenom saobraćaju;
- udvostruči napore s ciljem zaključivanja pregovora sa Hrvatskom o svim graničnim prelazima.

U pogledu **opšteg *acquis*-a o transportu**, na nivou države postoji okvirni strateški dokument za transport za period 2015-2030. Bosna i Hercegovina je u julu usvojila cjelodržavnu Okvirnu strategiju

⁷ Konvencija o prethodno informisanoj saglasnosti procedura za određene opasne hemikalije i pesticide u međunarodnom prometu

⁸ Utvrđeni doprinosi države (Intended Nationally Determined Contribution - INDC)

transporta i akcioni plan, na osnovu relevantnih entitetskih strategija. BiH nema poseban zakon o istragama saobraćajnih nesreća, ali je pitanje istraga regulisano zakonom o vazduhoplovstvu i zakonom o željeznicama. Potpuno operativno tijelo za istraživanje nesreća postoji samo za željeznički saobraćaj i to od 2015. Ne postoje propisi o istragama nesreća u vodenom saobraćaju. Istrage trenutno provode lučki organi. Bosna i Hercegovina je adekvatno sprovedla aranžmane vezane za ljetno računanje vremena. Potrebni su dalji naponi na potpunom približavanju zakona *acquis*-u o obavezama pružanja javnih usluga, te uvođenju metodologije preciznog izračunavanja za potrebe dodjele ugovora o javnim uslugama u oblasti cestovnog saobraćaja. Neophodno je ojačati administrativne kapacitete za sve načine transporta.

U pogledu **cestovnog saobraćaja**, Bosna i Hercegovina je izvršila usklađivanje sa *acquis*-em o sigurnosti cestovnog saobraćaja, ali se suočava sa ozbiljnim nedostacima u pogledu primjene propisa. Potrebno je usvojiti cjelodržavnu strategiju sigurnosti cestovnog saobraćaja. Zakonodavstvo o prevozu opasnih roba postoji samo na entitetskom nivou, čime se stvaraju problemi u među-entitetskom i međunarodnom transportu. Preduzeće, institucija ili drugo pravno lice nadležno za ocjenjivanje usklađenosti Zakona o prevozu opasnih materija još uvijek nije imenovano. Država mora da nastavi usklađivanje sa *acquis*-em iz oblasti socijalne zaštite i sigurnosti u ovoj oblasti te da razvije kapacitete za provedbu, posebno se usmjeravajući na smanjenje nesreća sa smrtnim ishodom i povećanje broja provjera komercijalnih vozila na cesti. U pogledu provedbe socijalnog zakonodavstva, potrebna su dalja poboljšanja vezana za provjere na cesti zbog ozbiljnog manjka ljudskih, tehničkih i finansijskih resursa za inspekcije. Potrebno je poboljšati propise o pristupu tržištu roba i prevozu putnika, uključujući međunarodno tržište za usluge autobusnog prevoza. Bosna i Hercegovina nema dovoljno kapaciteta niti sredstava za zakonodavnu i administrativnu provedbu inteligentnih transportnih sistema.

Bosna i Hercegovina i je djelomično uskladila svoje zakonodavstvo sa *acquis*-em iz oblasti **željezničkog saobraćaja**. Razdvajanje željezničkog prevoza od upravljanja infrastrukturom je napredovalo. Još uvijek nije postignuta potpuna nezavisnost upravitelja u donošenju odluka. Nije moguće riješiti pitanje privatnih željezničkih kompanija budući da su željeznice djelomično privatizovane, bez jasnog viđenja toga šta se tačno smatra predmetom privatizacije.

Regulatorni odbor željeznica BiH je funkcionalno, nezavisno tijelo BiH s nadležnostima u oblasti sigurnosti i regulacije. Željezničko tržište još uvijek nije otvoreno, prvenstveno iz sigurnosnih razloga. Samo certificovana preduzeća imaju pristup mreži. Izjave o željezničkoj mreži dva upravitelja infrastrukture još uvijek nisu objavljene. Bosna i Hercegovina je preuzela zakonodavstvo o sigurnosti željeznica i u potpunosti primjenjuje Konvenciju o međunarodnom željezničkom prijevozu (COTIF). Dalja poboljšanja su potrebna u vezi sa izdavanjem licenci u pogledu regulatornih i proceduralnih uslova. U pogledu interoperabilnosti željeznica, Regulatorni odbor željeznica BiH je preuzeo tehničke specifikacije za interoperabilnost i propise vezane za COTIF kao propise za željeznice.

U vezi sa **pomorskim saobraćajem** nije bilo usklađivanja sa *acquis*-em EU. Bosna i Hercegovina nema luku ni flotu, a njena obala dugačka je 27 km. BiH je ratifikovala Konvenciju o radu pomoraca iz 2010. godine koja je stupila na snagu 20. avgusta 2013. Država treba nastaviti da ulaže napore kako bi postala članica svih osnovnih konvencija Međunarodne pomorske organizacije, te kako bi nastavila rad na aktivnostima vezanim za svoj zahtjev za pristupanje Memorandumu o razumijevanju iz Pariza. Bosna i Hercegovina učestvuje u Strategiji EU za jadransko-jonsku regiju.

U oblasti **unutrašnjeg plovnog saobraćaja**, potrebno je izvršiti usklađivanje sa relevantnim zakonodavstvom EU, te uspostaviti organ za unutrašnje plovne puteve na nivou države. Bosna i Hercegovina učestvuje u Strategiji EU za dunavsku regiju, a potpisnica je glavnih međunarodnih sporazuma o unutrašnjim plovnim putevima, kao i određenog broja bilateralnih sporazuma sa susjednim zemljama, kao što je sporazum Komisije za rijeku Savu. Razvoj rijeke Save zasniva se na Master planu BiH za transport iz 2001. godine i Studiji ponude i potražnje za riječnim transportom u BiH iz 2008. godine. Ipak, razvoj je značajno usporen imajući u vidu kašnjenja u obnovi plovnog puta rijeke Save. Bosna i Hercegovina nije usvojila zakonodavstvo o trgovačkim brodovima. Plovidba je u nadležnosti entiteta, koji su usvojili propise o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi.

U oblasti **vazduhoplovstva**, Bosna i Hercegovina je postigla dobar nivo usklađenosti sa *acquis*-em. Značajan napredak postignut je u provedbi prve prelazne faze Sporazuma o zajedničkom evropskom vazдушnom prostoru (ECAA), ali je potrebno preuzeti još neke dijelove *acquis*-a. U pogledu propisa o Jedinostvenom evropskom nebu (SES), na lokalnom nivou je finalizirano preuzimanje i primjena propisa SES I, a izvršeno je djelomično preuzimanje *acquis*-a koji se odnosi na SES II. Zakonodavstvo zemlje je djelomično usklađeno sa propisima EU o sigurnosti vazdušnog saobraćaja, a radni sporazum sa Evropskom agencijom za vazдушnu sigurnost obuhvata sve aspekte *acquis*-a u pogledu sigurnosti civilnog vazduhoplovstva i zaštite proizvoda, organizacija i osoblja.

U pogledu **kombinovanog saobraćaja**, pravni okvir nije usklađen. U zemlji postoji Master plan za transport iz 2001. godine i Studija multimodalnog transporta iz 2008. godine. Ipak ne postoji mogućnost uspostavljanja funkcionalnih transportnih lanaca prije nego što se riješe problemi vezani za infrastrukturu. Predviđen je određeni broj unutrašnjih multimodalnih čvorova kao potpora koridoru Vc, koji povezuju luke, posebno putem željezničkih veza. Bosna i Hercegovina ne proizvodi niti prima značajnije pošiljke putem multimodalnog transporta, zbog čega se smatra prvenstveno tranzitnom zemljom.

4.2.5. Energija

Bosna i Hercegovina je i dalje **u ranoj fazi pripremljenosti** u ovoj oblasti. U protekloj godini je postignut **određeni napredak**. Bosna i Hercegovina je usvojila Nacionalni akcioni plan za obnovljivu energiju i Nacionalni plan za smanjenje emisija. Zemlja treba uložiti značajne napore da ispuni svoje međunarodne obaveze koje proizilaze iz Ugovora o Energetskoj zajednici.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina bi prioritarno trebala da:

- usvoji cjelodržavnu energetska strategiju i ojača koordinaciju i saradnju na svim nivoima vlasti u zemlji;
- usvoji pravni okvir za električnu energiju u skladu sa Trećim energetska paketom; usvoji pravni okvir za plin u skladu sa Trećim energetska paketom, kako bi se otvorio put za ukidanje sankcija zbog ozbiljnog i upornog kršenja Ugovora o Energetskoj zajednici;
- u potpunosti preuzme i provede *acquis* EU o energetska efikasnosti, uključujući efikasnost krajnjeg korištenja energije i energetska usluge, te usvoji i Sekretarijatu Ugovora o Energetskoj zajednici dostavi nacionalni akcioni plan o energetska efikasnosti.

Bosna i Hercegovina nije usvojila konkretnu i sveobuhvatnu cjelodržavnu energetska strategiju. U FBiH je inicirana izrada energetska strategije kako bi se osigurala polazna osnova jednaka onoj u Republici Srpskoj s ciljem izrade cjelodržavne strategije. Obzirom na odsustvo strateškog planiranja na nivou države, zemlja ne uspijeva na odgovarajući način riješiti pitanje **sigurnosti snabdijevanja**, diversifikacije izvora snabdijevanja i efikasnog korištenja domaćih izvora. Aktivno članstvo zemlje u Centru za koordinaciju sigurnosti u sektoru struje, kompaniji čije je sjedište u Beogradu i koju čine operatori sistema iz BiH, Crne Gore i Srbije, a koja je osnovana 2015. godine, doprinijelo je unapređenju sigurnosti snabdijevanja električnom energijom.

Entitetski zakonodavni okviri za naftni sektor ne omogućavaju saradnju niti usklađen pristup što sprečava razvoj zakonodavstva i uspostavu tijela za obavezne **rezerve nafte** i naftnih derivata na nivou države. U zemlji ne postoje rezerve nafte. Bosna i Hercegovina posjeduje određene kapacitete za skladištenje na različitim lokacijama unutar zemlje i u hrvatskoj luci Ploče, ali zbog nepostojanja jedinstvenog pristupa za cijelu zemlju, ovi kapaciteti se ne koriste u svrhe skladištenja. Bosna i Hercegovina je članica Evropske mreže operatera prenosnih sistema za električnu energiju (ENTSO-E), gdje je predstavlja nezavisni operator sistema.

U dugoročnom planu razvoja prenosne mreže za period 2015-2024. koji je odobrila Državna regulatorna komisija za električnu energiju u avgustu 2016. godine, identifikovan je prioritet koji se

odnosi na **priključke za prenos električne energije** sa susjednim zemljama. Dva priključka od 400 kV za prenos električne energije sa Hrvatskom, i sa Srbijom i Crnom Gorom (Transbalkanski koridor) uvrštene su na listu projekata od interesa za Energetsku zajednicu iz 2013. godine. Nije bilo napretka u pogledu priključaka za prenos električne energije sa Hrvatskom, a Transbalkanski koridor sporo napreduje, dok u BiH u ovom pogledu nije bilo napretka. U pogledu dva **priključka za prenos plina** sa Hrvatskom, koji je takođe uvršten na listu projekata od interesa za Energetsku zajednicu iz 2013. godine, nema napretka zbog nepostojanja političkog dogovora i cjelodržavne energetske strategije. **Razvoj tržišta električne energije između BiH i njenih susjeda** ugrožava nepostojanje pravnog okvira za cijelu zemlju, kao i iscjepkan, nepotpun i neusklađen okvir na nivou entiteta. Tržište plina zavisi od jednog izvora snabdijevanja i njime dominiraju u potpunosti ključne spojene kompanije.

Bosna i Hercegovina nije uskladila svoj zakonodavni okvir za plin i električnu energiju sa Trećim energetske paketa, čime se sprečava uspostava i funkcionisanje **unutrašnjeg energetskeg tržišta**. Nacrt zakona o prenosu, regulatoru i operatoru sistema električne energije koji je pripremljen 2016. godine uz podršku Sekretarijata Energetske zajednice još uvijek nije dostavljen na usvajanje. Bosna i Hercegovina još nije uspostavila odgovarajuće **tržišno okruženje**. Tržišni akteri su identifikovani u granicama postojećeg zakonodavnog okvira za električnu energiju, ali fragmentirano i neusklađeno zakonodavstvo u sektoru plina ne omogućava njihovu potpunu identifikaciju i dodjelu jednoobraznog statusa. Postojeći model pravnog i funkcionalnog **razdvajanja** kompanije za prenos električne energije od proizvodnje i snabdijevanja nije u skladu ni sa jednim modelom razdvajanja iz *acquis*-a EU. Entiteti i Brčko distrikt nisu izvršili pravno razdvajanje operatora sistema za distribuciju od operatora sistema za snabdijevanje. Ne postoji jedinstven i usklađen pravni i regulatorni okvir u BiH za objavu tendera za nove proizvodne kapacitete. Sekretarijat Energetske zajednice je u maju Ministarskom vijeću uputio predmet koji se tiče nepreuzimanja Trećeg energetskeg paketa.

Pravni okvir za električnu energiju na državnom nivou osigurava usklađenost aktivnosti vezanih za uravnoteženo tržište, ali ne i za organizovane platforme za trgovinu ili pristup razmjeni energije. Tržište i dalje funkcionise na bazi bilateralnih ugovora između dominantnih elektroprivrednih preduzeća i registrovanih trgovaca. Maloprodajno tržište električne energije je i dalje podijeljeno duž granice teritorija na kojima usluge pružaju tri glavna elektroprivredna preduzeća. Većinu kupaca, izuzev nekoliko velikih komercijalnih kupaca, i dalje snabdijevaju postojeća elektroprivredna preduzeća. Regulatorni okviri omogućavaju regulaciju cijena proizvodnje za snabdijevanje domaćinstava i malih potrošača kroz regulisane tarife za univerzalnu uslugu, ne uzimajući u obzir tržišnu cijenu električne energije, što za rezultat ima nepostojanje prakse promjene dobavljača.

Zbog kontinuiranog neusklađivanja sa *acquis*-em u sektoru plina, država i dalje ozbiljno krši svoje obaveze koje ima kao potpisnica Ugovora o Energetskoj zajednici. Tržište plina je zatvoreno, a postojeće kompanije isporučuju plin po regulisanoj cijeni svim potrošačima, bez postojanja zakonske mogućnosti za promjenu dobavljača. Postupak regulacije i prilagođavanja cijena električne energije i plina je dijelom netransparentan. Ne postoje planovi za prevazilaženje postojećih unakrsnih subvencija. Pristup trećih lica plinovodima u oba entiteta nije u skladu sa *acquis*-em. Ne postoji regulatorni organ nadležan za plin na državnom nivou. Državni i entitetski regulatorni organi u oblasti energije su adekvatno kadrovski popunjeni i posjeduju dostatna finansijska sredstva, ali su izloženi političkom pritisku, posebno kod izbora novih članova odbora. Pravno-regulatorna struktura u Bosni i Hercegovini nije u skladu sa zahtjevima Trećeg energetskeg paketa. Nakon iskazanog opredjeljenja zemlje za usvajanje relevantnog zakonodavstva iz oblasti energije na državnom i entitetskom nivou, usklađenog sa Trećim energetskeg paketa, Ministarsko vijeće Energetske zajednice je u oktobru 2016. godine odlučilo da privremeno ukine sankcije do kraja marta 2017. godine.

U pogledu **obnovljive energije**, država je u aprilu dostavila svoj nacionalni akcioni plan za obnovljivu energiju Sekretarijatu Energetske zajednice. Predmet koji je pokrenut protiv BiH je zatvoren. Ne postoji pravni okvir za obnovljivu energiju na nivou države. Zakonodavstvo na entitetskom nivou nije usklađeno sa *acquis*-em EU. Kapaciteti u nadležnim ministarstvima na državnom i entitetskim nivoima su ograničeni, dok su kapaciteti regulatornih organa na odgovarajućem nivou.

Bosna i Hercegovina je iskazala opredijeljenost za dostizanje cilja od 40% obnovljive energije u ukupnoj finalnoj potrošnji energije u 2020. godini. Prema energetske bilansu koji je objavio EUROSTAT 2014. godine, Bosna i Hercegovina dostigla je 42,3% udjela energije iz obnovljivih izvora premašujući tako cilj od 40% do 2020. godine kao rezultat revizije podataka o biomasi.

Na entitetskom nivou su uspostavljene šeme podrške promovisanju proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora (renewable energy sources - RES). Postoje i podsticaji za korištenje biogoriva u transportu. Postojeći kapaciteti sistema prenosa za upravljanje energijom iz obnovljivih izvora su dovoljni. Na entitetskom nivou postoje planovi vezani za hidroenergiju. Ovakav razvoj treba biti u skladu sa relevantnim zakonodavstvom EU o okolišu, a kod procjenjivanja potencijalnih novih projekata treba uzeti u obzir i uticaj na područja velike prirodne vrijednosti. Na državnom nivou ne postoji sistem za izdavanje certifikata o porijeklu. Sistemi na entitetskom nivou nisu usklađeni sa *acquis*-em EU.

Kada je riječ o ulaganjima u obnovljive izvore energije, administrativne procedure za izdavanje dozvola i licenci su suviše komplikovane. Nadležni organi bi trebali da pojednostave procedure i kreiraju povoljnije okruženje za ulaganja u obnovljivu energiju. Kapaciteti prenosne mreže za povezivanje postrojenja obnovljive energije su dovoljni za postojeći nivo proizvodnje ali bi se trebali povećati ako dođe do većeg broja zahtjeva za priključivanjima na obnovljive izvore energije.

U pogledu **energetske efikasnosti**, u državi ne postoji nacionalni akcioni plan za energetske efikasnost u skladu sa zahtjevima Energetske zajednice. Radna grupa za izradu akcionog plana za energetske efikasnost je ponovo uspostavljena u martu 2016. godine. Zakon o energetske efikasnosti u FBiH čeka usvajanje u Domu naroda od 2014, što onemogućava izradu akcionog plana u zemlji. Zbog toga je Sekretarijat Energetske zajednice pokrenuo postupak protiv BiH zbog neizvršavanja obaveza. Novi propisi o označavanju energije u Republici Srpskoj su stupili na snagu u aprilu 2016, a u junu 2016. je objavljen izvještaj o provedbi Akcionog plana za energetske efikasnost (EEAP). Tijela za energetske efikasnost, koja djeluju i kao fondovi energetske efikasnosti, postoje u oba entiteta kako bi se osiguralo promovisanje inicijativa za energetske efikasnost. Bosna i Hercegovina nije izvršila potpuno usklađivanje sa *acquis*-em EU o energetske efikasnosti niti o energetske učinkovitosti zgrada, te još uvijek treba da usvoji sve relevantne podzakonske akte (npr. propise o inspekciji sistema za grijanje i klimatizaciju, metodologiji i softveru za izračunavanje energetske učinkovitosti zgrada).

Po pitanju **nuklearne energije, nuklearne sigurnosti i zaštite od zračenja**, na teritoriji Bosne i Hercegovine ne postoje mjesta predviđena za izgradnju nuklearnih postrojenja, niti postoje planovi za njihovu izgradnju. Državna regulatorna agencija za radijacijsku i nuklearnu sigurnost BiH je u novembru usvojila četiri propisa o upravljanju radioaktivnim otpadom i zaštiti, sigurnosti i medicinske zaštiti od ionizirajućeg zračenja. Bosna i Hercegovina je ratifikovala većinu međunarodnih ugovora, konvencija i protokola iz ove oblasti. U pogledu ispunjavanja međunarodnih obaveza vezanih za dostavljanje podataka, potrebno je unaprijediti infrastrukturu kojom agencija raspolaže, te poboljšati koordinaciju i izvještavanje svih relevantnih strana. Bosna i Hercegovina nije član sistema Evropske unije za hitnu razmjenu informacija u slučaju radiološkog vanrednog događaja (ECURIE). Praćenje hemijskog elementa radona vrši se samo na *ad hoc* osnovi, a podaci se ne prikupljaju na sistematičan i centralizovan način. Odsustvo saradnje između dvije ovlaštene laboratorije, te odsustvo sistematičnog pristupa u njihovom radu predstavlja problem koji je potrebno riješiti.

4.2.6. Informaciono društvo i mediji

Pripreme u oblasti informacionog društva i medija i dalje su u **ranj fazi. Nazadovanje** se nastavlja.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina bi posebno trebala da:

- usvoji i provede model naplate takse koji će osigurati finansijsku stabilnost i političku nezavisnost javnog RTV sistema;
- finalizira proces prelaska na digitalni signal;
- osigura političku, finansijsku i operativnu nezavisnost Regulatorne agencije za komunikacije (RAK).

U pogledu **elektronskih komunikacija i informaciono-komunikacionih tehnologija**, Zakon o elektronskim komunikacijama se i dalje zasniva na regulatornom okviru EU iz 1998. godine te ga je potrebno uskladiti sa *acquis*-em EU. Institucionalni okvir ne osigurava odgovarajuću političku nezavisnost, kao ni finansijsku i operativnu nezavisnost RAK-a, što podriva sigurnost sektora i izaziva zabrinutost zbog njegove učinkovitosti. Nije bilo napretka u pogledu uvođenja Jedinственog evropskog broja za hitne slučajeve 112.

Regulatorna agencija za komunikacije BiH nastavlja sprovođiti mjere za zaštitu konkurentnosti i realizirati zadnju fazu rebalansa maloprodajnih tarifa za fiksnu telefoniju. Pored tri glavna operatera, postoji još 13 alternativnih operatera koji nude glasovne usluge u fiksnoj telefoniji. U pogledu mobilne telefonije, postoje tri licencirana operatera i pet pružalaca usluga mobilne telefonije. Na fiksnom širokopojasnom tržištu se razvija konkurencija. Ukupna fiksna stopa širokopojasnih priključaka je porasla na 17%. Direktor RAK-a je imenovan u aprilu. Cijene regionalnih roaming usluga su dodatno snižene 1. jula 2016. godine nakon sporazuma sa Bivšom Jugoslavenskom Republikom Makedonijom, Crnom Gorom i Srbijom.

Ipak, problem još uvijek predstavlja efikasno sprovođenje tržišnih propisa. Vijeće ministara nije usvojilo politiku sektora telekomunikacija, čime je novim sudionicima onemogućen pristup tržištu. Bosna i Hercegovina je jedina zemlja u regiji koja nema strategiju širokopojasnog pristupa. Regulatorna agencija za komunikacije i dalje se suočava sa problemima vezanim za političku, institucionalnu i finansijsku nezavisnost koji ugrožavaju njeno djelovanje i obavljanje dužnosti koje su joj dodijeljene. Vijeće ministara je u julu usvojilo prijedlog Ministarstva transporta i komunikacija čiji je cilj sprovođenje nove procedure kod odlučivanja o tome na koji način će se koristiti akumulirani višak prihoda RAK-a. Ova odluka bi dodatno ugrozila ovlaštenja RAK-a i ugrozila njenu finansijsku nezavisnost.

U pogledu **usluga informacionog društva**, Zakon o elektronskom poslovanju i Zakon o elektronskom potpisu na državnom nivou se još uvijek ne sprovode, jer ne postoji nadzorno tijelo za akreditaciju. Administrativni kapaciteti Ministarstva transporta i komunikacija BiH su i dalje nedovoljni.

U pogledu **audiovizuelne politike**, u Republici Srpskoj je u 2016. godini instalirana digitalna oprema za prvu fazu procesa digitalizacije. Regulatorna agencija za komunikacije je do marta 2016. godine izdala dozvolu za emitovanje za tri javna emitera. Ipak, emiteri tek treba da osnuju mrežnog operatera, kao što nalažu propisi, koji bi bio pravno lice zaduženo za upravljanje procesom prelaska na digitalni signal za javne i komercijalne emitere. Ovaj proces ugrožava nepostojanje kompanije koja treba da koordinira tehničke aspekte digitalizacije u okviru odgovarajućeg zakona.

Vlasti treba da riješe pitanje nedostatka finansijske stabilnosti i održivosti sistema javnog emitovanja, budući da stopa naplate javne RTV takse i dalje opada. Međusobno suprotstavljeni politički zahtjevi vladajućih političkih stranaka onemogućili su raspravu o usvajanju novog, efikasnijeg i lakše provodivog modela naplate RTV takse koji bi ojačao sistem javnog emitovanja i osigurao njegovu političku nezavisnost i finansijsku stabilnost.

4.2.7. Finansijska kontrola

Bosna i Hercegovina se nalazi u **ranjoj fazi** priprema u oblasti finansijske kontrole. **Određeni napredak** ostvaren je usvajanjem novog Zakona o finansijskom upravljanju i kontroli u javnom sektoru FBiH u aprilu, te boljom koordinacijom putem redovnih sastanaka koordinacionih odbora centralnih harmonizacijskih jedinica i vrhovnih revizorskih institucija. Potrebno je uložiti dalje napore na usvajanju preostalih strategija iz oblasti javne interne finansijske kontrole (PIFC), te osigurati koherentan pravni okvir za PIFC u zemlji.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina bi posebno trebala da:

→ usvoji i započne sprovođenje PIFC strategija na državnom nivou i u Republici Srpskoj, te osigura sistematski monitoring i izvještavanje o svim PIFC strategijama;

→ usvoji pravni okvir o finansijskom upravljanju i nadzoru u Republici Srpskoj;

→ osigura adekvatno kadrovsko popunjavanje centralnih harmonizacijskih jedinica.

Javna unutrašnja finansijska kontrola

Strateški okvir za cijelu zemlju još uvijek ne postoji. FBiH i Brčko distrikt su prošle godine usvojili PIFC strategije, ali je potrebno usvojiti i revidirani strateški okvir na državnom nivou i u Republici Srpskoj. Provedba novog strateškog dokumenta iz 2015. godine započela je samo u FBiH, ali monitoring i izvještavanje su na niskom nivou.

Centralne harmonizacijske jedinice (CHJ) su osnovane na državnom i entitetskom nivou, ali ne i u Brčko distriktu. Kadrovska popunjenost ovih jedinica je dosta ispod potrebnog nivoa, posebno u entitetima gdje je zaposleno ukupno sedam osoba u obje centralne harmonizacijske jedinice. Nakon petogodišnje pauze tri centralne harmonizacijske jedinice organizovale su sastanak Koordinacionog odbora CHJ u februaru. Odbor se sada redovno sastaje. Centralne harmonizacijske jedinice izrađuju konsolidovane godišnje izvještaje i dostavljaju ih svojim vladama. Centralna harmonizacijska jedinica na državnom nivou je u decembru usvojila Pravilnik o godišnjem izvještavanju o sistemu finansijskog upravljanja i kontrole u institucijama BiH. Godišnji izvještaji centralnih harmonizacijskih jedinica na državnom nivou i u Republici Srpskoj obuhvataju okvir za finansijsko upravljanje i kontrolu, te unutrašnju reviziju.

Koncept **finansijskog upravljanja i kontrole** je još uvijek u ranoj fazi razvoja, a pravni okvir za cijelu zemlju ne postoji. Na državnom nivou ovu oblast reguliše Zakon o budžetu, a u FBiH Zakon o finansijskom upravljanju i kontroli koji je usvojen u aprilu. U Republici Srpskoj je trenutno u pripremi zakon koji će regulisati ovu oblast. Dogovori o delegiranju i upravljačkoj odgovornosti, distribuciji informacija o upravljanju, upravljanju rizicima i finansijskom upravljanju u javnim preduzećima se ne primjenjuju u praksi.

Pravni okvir za **unutrašnju reviziju** trenutno postoji na svim nivoima osim u Brčko distriktu, i u velikoj mjeri je usklađen sa međunarodnim standardima. Kriteriji za uspostavu jedinica za unutrašnju reviziju su utvrđeni na svim nivoima, ali međusobno nisu usklađeni. Kapaciteti za unutrašnju reviziju i dalje su slabi, zbog nedovoljnog broja zaposlenih i nepostojanja odgovarajućih obuka i sertifikacije.

Vanjska revizija

U pogledu **ustavnog i pravnog okvira**, nijedna od vrhovnih institucija za reviziju - na nivou države, u entitetima i Brčko distriktu - nemaju utemeljenje u odgovarajućim ustavima odnosno u Statutu Brčko distrikta. Njihova funkcionalna, operativna i finansijska nezavisnost uređena je odgovarajućim zakonima o vanjskoj reviziji na nivou države, entiteta i u Brčko distriktu. Ovo je u skladu sa standardima Međunarodne organizacije vrhovnih revizijskih institucija (INTOSAI). Skorije uključivanje Glavne službe za reviziju javnog sektora Republike Srpske u trezorski sistem prijeto da ograniči nezavisnost njenog finansijskog djelovanja. Zabrana daljeg zapošljavanja u Vladi FBiH

ograničila je funkcionalnu i operativnu nezavisnost Ureda za reviziju institucija u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Kada je riječ o **institucionalnim kapacitetima**, Ured za reviziju institucija BiH i Glavna služba za reviziju javnog sektora Republike Srpske su kadrovski adekvatno popunjene. Međutim, Ured za reviziju javne uprave i institucija u Brčko distriktu BiH, a posebno Ured za reviziju institucija u Federaciji Bosne i Hercegovine nemaju dovoljne kapacitete za vanjsku reviziju, čiji obim je znatno veći u FBiH nego na ostalim nivoima.

Saradnja između Koordinacionog odbora vrhovnih institucija za reviziju je ojačana, a sastanci se održavaju redovnije i češće. U pogledu **kvaliteta revizije**, četiri vrhovne institucije za reviziju nastoje da osiguraju da finansijska revizija, revizija učinka i kontrola kvaliteta budu u skladu sa međunarodnim standardima i procedurama. Rukovodioci svake od vrhovnih institucija za reviziju prate ispunjavanje godišnjeg plana revizije i dostavljaju godišnji izvještaj o radu nadležnim parlamentima. Koordinacioni odbor vrhovnih institucija za reviziju u BiH usvojio je Strategiju IT razvoja za period 2016-2020. Veće korištenje informacionih tehnologija i metodologija uzorkovanja unaprijedilo je efikasnost postupaka revizije.

U pogledu **uticaja revizije**, godišnji izvještaji se redovno dostavljaju predstavnicima zakonodavne vlasti. Objavljuju se na mreži i privlače značajnu pažnju medija i javnosti. Vrijeme koje je na raspolaganju parlamentarnim odborima za procjenu i raspravu o ovim izvještajima je kraće od optimalnog, ali se o izvještajima obično raspravlja u prisustvu predstavnika institucija za reviziju. Postupanje institucija koje su predmet revizije prema preporukama kreće se između 50% i 60% na svim nivoima. Vrhovne institucije za reviziju formalno nadziru provedbu preporuka u vrijeme naredne revizije. Vrhovne institucije za reviziju i centralne harmonizacijske jedinice trebaju ojačati saradnju s ciljem unapređenja unutrašnje kontrole.

Zaštita finansijskih interesa EU

Zakonodavstvo nije **usklađeno** sa *acquis*-em. Pitanjem sprečavanja prevara bave se nacionalne strategije za borbu protiv korupcije. Ne postoji formalno imenovana nacionalna **služba za koordinaciju borbe protiv prevara** niti relevantna mreža, a ovu ulogu preuzela je Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA). Agencija osigurava **saradnju sa Evropskom komisijom** i pruža podršku istražiteljima iz EK kod provjera na licu mjesta.

Zaštita od krivotvorenja eura

Pitanja vezana za krivotvorenje obrađena su u Strategiji za borbu protiv organizovanog kriminala BiH. Od 2009. godine zemlja je potpisnica međunarodne Konvencije o suzbijanju krivotvorenja valute iz 1929. Zakonodavstvo još uvijek nije **usklađeno** sa *acquis*-em. Propisi kojima se definiše krivotvorenje i identifikuju nadležni organi i procedure za postupanje sa krivotvorenim novcem imaju brojne nedostatke. Pitanja vezana za medalje i žetone slične kovanicama eura nisu regulisana. **Tehničku analizu** krivotvorenog novca, uključujući novčanice i kovanice eura vrše dva odjeljenja Centralne banke (ukupno pet zaposlenih u oba odjeljenja). Pored toga i entiteti, neka kantonalna ministarstva unutrašnjih poslova, Agencija za forenzička ispitivanja i vještačenja takođe vrše tehničku analizu krivotvorenog novca. Nisu zaključeni **sporazumi o saradnji** sa Komisijom niti sa Evropskom centralnom bankom. Bosna i Hercegovina učestvuje u regionalnoj inicijativi Balkanske mreže za zaštitu eura.

4.2.8. Statistika

Pripreme u oblasti statistike ostaju u **ranom fazi** u većini sektora. Bilo je **određenog napretka** u prošloj godini. Rezultati popisa stanovništva i domaćinstava iz oktobra 2013. objavljeni su 30. juna 2016. godine. Određeni napredak je ostvaren u oblasti poslovne statistike. Još uvijek nije održan poljoprivredni popis, jer nije usaglašen zakonski okvir.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina bi posebno trebala da:

- nastavi primjenjivati Evropski sistem nacionalnih i regionalnih računa (ESA) iz 2010, posebno u pogledu nacionalnih računa i statistike državnih finansija;
- nastavi da unapređuje saradnju, koordinaciju i proces donošenja odluka za razvoj sistema nacionalne statistike u ključnim statističkim oblastima;
- finalizira klasifikaciju statističkih regija prema nomenklaturi teritorijalnih statističkih jedinica (NUTS) i osigura da podaci o BDP-u *po glavi stanovnika* budu usklađeni na nivou NUTS II, u skladu sa obavezama iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP)

U pogledu **statističke infrastrukture**, Zakon o statistici BiH nije usklađen sa principima Evropskog pravilnika o statističkim podacima. Imenovan je direktor Agencije za statistiku BiH (BHAS), kao i njegovi zamjenici. Potrebno je ojačati koordinaciju nacionalnih statističkih sistema između BHAS i drugih izvora, kao i saradnju sa pružaocima statističkih podataka, te unaprijediti saradnju između BHAS i entitetskih zavoda za statistiku, posebno imajući u vidu jedinstvenu primjenu evropske metodologije. Razmjena podataka između BHAS i Uprave za indirektno oporezivanje (ITA) nije zadovoljavajuća i zahtijeva dalja poboljšanja. Agencija za statistiku BiH tek djelimično koristi elektronski sistem Eurostat-a za administriranje toka podataka i upravljanje informacijama (EDAMIS) za slanje podataka Eurostat-u.

Bosna i Hercegovina treba da dostavi podatke o BDP-u *po glavi stanovnika*, usklađene na nivou NUTS II, a u skladu sa odredbama SSP-a. Definisane su privremene regije nivoa NUTS II, dok BiH ne definiše regije nivoa III.

U pogledu **makro-ekonomske statistike**, ograničen napredak je ostvaren u primjeni ESA 2010 na nacionalne račune. Godišnji i kvartalni nacionalni računi proizvode se redovno, ali sektorski računi su i dalje nedostupni, tabele ponude i upotrebe se ne izrađuju redovno, kao ni input-output tabele niti regionalni računi. Potrebno je donijeti odluku o klasifikaciji sektora vlade. Nisu sastavljena fiskalna obavještenja u skladu sa ESA 2010 i finansijskim računima. Statistika državnih finansija nije usklađena sa metodologijom ESA. Obračunsko računovodstvo primjenjuje se samo na rashode. Usklađeni indeks potrošačkih cijena još nije izrađen. U toku je izrada platnog bilansa prema zadnjem priručniku (BPM6), tako da on još uvijek nije dostavljen Eurostat-u. Pilot podaci o statistici međunarodne trgovini uslugama u 2014. godini su po prvi put sastavljeni u skladu sa *acquis*-em EU i dostavljeni Eurostatu u novembru 2015. godine. Statistički podaci o vanjskoj trgovini proizvode se na mjesečnoj osnovi i dostavljaju Eurostat-u. Ipak, potrebna su određena poboljšanja u pogledu kvaliteta podataka.

Iako se određeni podaci vezani za **poslovnu statistiku** proizvode u skladu sa *acquis*-em EU, ova oblast zahtijeva dalja poboljšanja. Agencija za statistiku BiH je proširila područje pokrivenosti Uredbe o strukturnim poslovnim statistikama, a podaci za četiri aneksa su dostavljeni Eurostatu. Određeni napredak je postignut u pogledu kratkoročne poslovne statistike, ali je neophodno unaprijediti statistiku o industriji, građevinarstvu i uslugama. Statistički poslovni registar zahtijeva dalja unapređenja, budući da su podaci iz relevantnih administrativnih izvora nedovoljni. Agencija za statistiku BiH je izradila statistiku stranih filijala (FATS) za 2013. godinu i to za ulazne tokove, dok je Centralna banka BiH izradila statistiku za izlazne tokove. Dalja unapređenja su potrebna kako bi se postigla potpuna usklađenost sa propisima FATS-a. U pogledu statistike turizma, BiH trenutno proizvodi jedino statistiku o smještaju. Statistika transporta je u ranoj fazi pripremljenosti. Statistički

podaci o istraživanju i razvoju su prikupljeni za četiri sektora (poslovanje, visoko obrazovanje, javni budžeti i nevladine organizacije). Anketa o inovacijama u Zajednici (CIS) se redovno provodi. Anketa o informacijskim i komunikacijskim tehnologijama (ICT) za preduzeća i domaćinstva (referentna godina je 2015.) se provodi u 2016. godini, a podaci još nisu dostavljeni Eurostatu.

Najvažniji događaj u oblasti **socijalne statistike** bilo je objavljivanje podataka popisa stanovništva i domaćinstava 30. juna 2016. godine. Prema konačnoj ocjeni Međunarodne posmatračke misije (IMO) iz oktobra 2016, popis je obavljen u skladu sa međunarodnim standardima i preporukama. Istraživanje radne snage (LFS) se provodi jednom godišnje, ali još uvijek ne na kvartalnoj osnovi. Statistički podaci o troškovima rada se prikupljaju i šalju Eurostatu. Osnovni statistički podaci o obrazovanju, poput onih o broju nastavnog osoblja i učenika u predškolskom odgoju, osnovnim i srednjim školama i fakultetima proizvode se na godišnjoj osnovi, ali su u ovoj oblasti potrebna značajnija poboljšanja, posebno kada je riječ o podacima o rashodima. Provedba evropskog sistema integrisane statistike socijalne zaštite je u začetku. Anketa EU o prihodima i uslovima života se ne provodi. Statistički podaci o strukturi primanja i upražnjenim radnim mjestima se ne prikupljaju. Nacionalni zdravstveni računi se izrađuju na godišnjoj osnovi i dostavljaju Eurostatu. Neophodno je zaključivanje memoranduma o razumijevanju između Agencije za statistiku BiH i Ministarstva sigurnosti BiH kako bi se jasno definisala uloga svake institucije u izradi statističkih podataka o migracijama i azilu. Potrebna su značajna dalja poboljšanja u oblasti statistike krivičnih djela.

Činjenica da nije održan poljoprivredni popis predstavlja osnovni ograničavajući faktor kada je riječ o **poljoprivrednoj statistici**. Potrebno je usvojiti relevantne propise za poljoprivredni popis. Kao rezultat toga ne postoji statistički okvir za provođenje statističkih anketa i analiza za poljoprivredu. Bosna i Hercegovina proizvodi vrlo ograničen broj statističkih indikatora u oblasti poljoprivrede, skupa sa nešto eksperimentalnih procjena.

Godišnja **energetska statistika** dostupna je za sve proizvodne izvore energije, osim za obnovljivu energiju. Kratkoročna statistika dostupna je za električnu energiju, plin i ugalj. Energetski bilansi izrađuju se za sve izvore energije, osim za obnovljive.

U pogledu **statistike o okolišu**, statistički podaci o otpadu izrađuju se na godišnjoj osnovi, ali nema podataka o postrojenjima za preradu otpada. Statistika o vodi izrađuje se na godišnjoj osnovi, ali je nivo usklađenosti i dalje nizak. Dostupnost okolišnih računa je vrlo ograničena.

4.3. Pravda, sloboda i sigurnost

Bosna i Hercegovina je dostigla **određeni nivo pripremljenosti** u ovoj oblasti. Postignut je **određeni napredak** usvajanjem strategije o integrisanom upravljanju granicama i novog pravnog okvira za migracije i azil. Međutim, zemlja i dalje mora ispuniti međunarodne standarde u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. Potrebno je uložiti dodatne napore u koordinaciji i provedbi ovih aktivnosti.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

→ dodatno ojačati kapacitete za borbu protiv terorizma putem bolje saradnje i koordinacije i razmjene obavještajnih podataka o krivičnim djelima, prevencije radikalizacije te putem programa za deradikalizaciju;

→ unaprijediti provedbu politike za integrisano upravljanje granicama, naročito putem jačanja Zajedničkog centra za analizu rizika, kapaciteta za kontrolu granica i upravljanje tokovima migracije, naročito kada se radi sa ranjivim kategorijama stanovništva;

→ osigurati da se politike za smanjenje potražnje za drogama učinkovito primjenjuju i da se zaplijenjena droga uništava.

(Također vidjeti posebne preporuke za borbu protiv organizovanog kriminala u odjeljku 2.3.)

4.3.1. Vize, upravljanje granicama, azil i migracije

Zakonita i nezakonita migracija

Institucionalno uređenje i usklađenost propisa

Bosna i Hercegovina je u novembru 2015. godine usvojila novi Zakon o strancima da bi dodatno uskladila svoj pravni okvir sa *acquis*-em EU, naročito po pitanju privremenog boravišta sezonskih radnika, poslovnih menadžera i stručnjaka. Prema novom zakonu, maksimalno vrijeme zadržavanja u imigracionom centru ne može biti duže od 18 mjeseci. Usvojen je veći dio provedbenih pravila, posebno ona koje se odnose na postupke za ulazak i boravak stranaca, rad imigracionih centara i uzimanje biometrijskih podataka od stranaca.

U martu je usvojena **Strategija u oblasti migracija i azila i Akcioni plan** za period 2016-2020, koja ima za cilj da poboljša strateški okvir zemlje za upravljanje migracijama.

Sveobuhvatna stambena politika sa odredbama za socijalnu inkluziju interno raseljenih lica i povratnika još uvijek nije usvojena.

Kapaciteti za provedbu i primjenu

Sektor za imigracije Ministarstva sigurnosti Bosne i Hercegovine je nadležan za provedbu i koordinaciju sveobuhvatne politike u oblasti migracija. Sektor usko saraduje sa relevantnim institucijama i agencijama u državi. Njegovi administrativni kapaciteti (15 zaposlenih) su nedovoljni (upražnjeno je 20 % radnih mjesta). Zaposlenici pohađaju redovne **obuke**.

Imigracioni centar raspolaže sa kapacitetima od 120 zaposlenih, što je odgovarajući broj za trenutni priliv migranata. Zaposlenici se redovno obučavaju o međunarodnim propisima i standardima u pogledu ophođenja prema migrantima koji su smješteni u centru.

Centar ima posebna odjeljenja za **ranjive kategorije** migranata. Štaviše, kapaciteti su ojačani putem saradnje sa NVO sektorom kada se radi o smještaju ranjivih kategorija u sigurne kuće. U centrima su također uspostavljene mjere za sprječavanje infiltriranja **krijumčara ljudima**.

Važeći propisi i sporazumi o saradnji sa stranim donatorima omogućavaju učinkoviti **dobrovoljni i prisilni povratak** nezakonitih imigranata u njihove zemlje porijekla. Potrebno je u potpunosti osigurati njihovu učinkovitu provedbu. Bosna i Hercegovina je ratificirala sporazume o readmisiji sa EU i trećim zemljama, uključujući i Tursku i Albaniju, kao i provedbene protokole sa 13 država članica EU. Provedba tih sporazuma se općenito odvija neometano. U 2015. godini države članice EU su izdale 5 380 odluka o povratku državljana BiH u zemlju; stopa povratka je bila 80,6 %, što je znatno iznad prosjeka EU koji iznosi 42,2 %. Regionalna saradnja po pitanju povratka nezakonitih migranata koji nisu iz regiona u njihove zemlje porijekla treba biti dodatno ojačana.

Općenito, i dalje je potrebno ojačati mehanizme za prikupljanje, razmjenu i analizu podataka o migraciji. **Statistički podaci** pokazuju povećan trend dolaska u Bosnu i Hercegovinu ljudi iz zemalja za visokim migracijskim rizikom. U 2015. godini je bilo 293 943 takve osobe, u poređenju sa 230 974 u 2014. i 209 490 u 2013. godini, uglavnom iz Turske i Albanije, ali i iz Kine, Indije i Afganistana. Presretno je 179 osoba dok su ilegalno prelazili granicu u 2015. godini, u poređenju sa 189 osoba u 2014. i 228 u 2013. godini. U prvih šest mjeseci 2016. godine, Granična policija je presrela 97 osoba prilikom ilegalnog prelaska državne granice, što predstavlja povećanje od 30% u odnosu na isti period 2015. godine.

Prema statističkim podacima zemlje, 44 državljana trećih zemalja su vraćeni u Bosnu i Hercegovinu u 2015. godini u okviru raznih sporazuma o readmisiji, u poređenju sa 58 koliko ih je vraćeno u 2014. godini. U 2015. godini organi vlasti su vratili 103 strana državljana, u odnosu na 131 osobu u 2014. godini. Program za dobrovoljni povratak je rezultirao time što je 179 stranaca vraćeno iz zemlje u 2015. godini, što predstavlja povećanje od 6% u odnosu na 169 koliko ih je vraćeno u 2014. godini. U Imigracionom centru je bilo smješteno 193 stranca 2015. godine, što predstavlja smanjenje od 11,5% u odnosu na 218 koliko ih je bilo 2014. godine.

Azil

Institucionalno uređenje i usklađenost propisa

Novi Zakon o azilu je stupio na snagu u februaru 2016. u cilju dodatnog usklađivanja politike azila BiH sa međunarodnim standardima i *acquis*-em EU, posebno kada se radi o pravima tražilaca azila i uživalaca međunarodne zaštite u pogledu prava na rad, obrazovanje, socijalnu i zdravstvenu zaštitu, spajanje porodica i o principu neprotjerivanja ("non-refoulement" princip - princip nevraćanja žrtve u ruke progonitelja). Usvojena je većina provedbenih propisa.

Sektor za azil Ministarstva sigurnosti Bosne i Hercegovine je nadležan za provedbu politike azila. Sektor saraduje sa drugim relevantnim institucijama, uključujući i Sektor za imigraciju, Graničnu policiju i Službu za poslove sa strancima. Sektor donosi prvostepene odluke o odobravanju ili uskraćivanju statusa međunarodne zaštite tražiocima azila.

Kapaciteti za provedbu i primjenu

Sektor za azil i dalje ima nedovoljne **kadrovske resurse**. Zaposlenici pohađaju redovne obuke. Za usluge **usmenog prevođenja** se uglavnom koriste usluge prevodilačkih agencija.

Postupak odobravanja azila je utvrđen zakonom i do sada se primjenjuje na zadovoljavajući način. Identifikacija tražilaca azila obuhvata uzimanje **biometrijskih podataka** i njihovo pohranjivanje u bazu Sektora za azil. Do sada nije bilo zaostalih slučajeva. Nije prijavljen nijedan slučaj protjerivanja.

U 2015. godini je podneseno ukupno 42 zahtjeva za azil od strane 46 osoba. Bilo je još devet neriješenih predmeta za devet osoba koji su preneseni iz 2014. godine, tako da je Sektor za azil razmatrao ukupno 51 zahtjev za 55 osoba u 2015. godini. Status supsidijarne zaštite je odobren za ukupno pet osoba, odbijeno je 10 zahtjeva za 10 osoba, a 23 zahtjeva za 24 osobe su poništeni budući da su podnositelji napustili ili pokušali napustiti zemlju ili se nisu pojavili na razgovoru. Krajem 2015. godine još uvijek nije razmotreno 13 zahtjeva za 16 osoba. U prvih šest mjeseci 2016. godine 20 osoba je podnijelo 16 novih zahtjeva za azil.

Infrastruktura i smještajni kapaciteti su odgovarajući obzirom na trenutni priliv tražilaca azila. **Centar za azil** ima kapacitete od 150 kreveta koji se mogu proširiti na 300 kreveta u slučaju iznenadnog priliva. Centrom upravlja Sektor za azil Ministarstva sigurnosti BiH i njegove aktivnosti se uglavnom finansiraju iz državnog budžeta. Organi vlasti su uspostavili pravna i institucionalna sredstva za upravljanje eventualnim iznenadnim prilivima, ali trenutni resursi su i dalje nedovoljni za ispunjavanje tog zadatka. Zemlja nije potpisala sporazum sa **Evropskim uredom za podršku azilu**. Strategija u oblasti migracija i azila i Akcioni plan za period 2016-2020, koji su usvojeni u martu, navode potrebu za jačanjem prijemnih kapaciteta u zemlji i jačanjem regionalne i međunarodne saradnje.

Vizna politika

U oblasti vizne politike, 120 viza je izdato na granici u 2015. godini, što predstavlja povećanje od 107% u odnosu na 58 viza u 2014. U prvih šest mjeseci 2016. godine, 20 viza je izdato na granici, što je manje za 37,5% u odnosu na 32 vize izdate u istom periodu 2015. godine.

Nastavlja se provedba bezviznog režima sa EU. Da bi se spriječili slučajevi zloupotrebe bezviznog režima od strane državljana Bosne i Hercegovine u državama članicama EU i zemljama Schengena, BiH i dalje poduzima mjere za rješavanje ove pojave, kako je preporučeno u izvještajima Komisije o praćenju stanja nakon liberalizacije viznog režima. U 2015. godini zabilježen je pad broja neosnovanih zahtjeva za azilom koje su podnijeli građani Bosne i Hercegovine u državama članicama EU i zemljama Schengena.

Provođenje strategije za reintegraciju vraćenih osoba je i dalje izazov. Prepreke trajnom povratku i lokalnoj integraciji su sljedeće: teškoće sa ekonomskom reintegracijom, pristup zdravstvenoj zaštiti, socijalna zaštita, ostvarenje prava na penziju i zapošljavanje manjinskih povratnika.

Schengen i vanjske granice

Institucionalno uređenje i usklađenost propisa

Pravni okvir za kontrolu granica je u izvjesnoj mjeri usklađen sa *acquis*-em EU i neometano se provodi. Od 2014. godine Granična policija ima tim koji konstantno prati promjene u *acquis*-u EU i vrši usklađivanje sa tim promjenama kada god je to moguće.

Nova **Strategija integrisanog upravljanja granicom**, koja je u velikoj mjeri u skladu sa konceptom EU integrisanog upravljanja granicama i okvirni akcioni plan za period 2015-2018. su stupili na snagu u januaru 2016. Godišnji akcioni plan za 2016. je usvojen u martu u cilju poboljšanja koordinacije svih tijela zaduženih za integrisano upravljanje granicama, kroz kombinovane akcije, uključujući i one koje se odnose na carinsku kontrolu i prekogranični kriminal, koje bi se mogle finansirati iz budžeta svakog od tih tijela. Strategija za integrisano upravljanje granicama bi se trebala potpuno uskladiti sa EU konceptom za integrisano upravljanje granicama.

Kapaciteti za provedbu i primjenu

Granična policija i dalje je nedovoljno kadrovski popunjena. U junu 2016. bilo je 523 (oko 20%) upražnjena radna mjesta od 2 646 radnih mjesta predviđenih pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji. Redovno se obezbjeđuju specijalizirane obuke da bi se poboljšao kvalitet graničnih kontrola i drugih operacija na terenu.

Provođenje strategije za integrisano upravljanje granicama otežava to što Zajednički centar za analizu rizika (JRAC) ima ograničene kadrovske i slabe koordinacijske kapacitete. Razlog tome je to što neki službenici za vezu, koje su trebale imenovati relevantne agencije po principu stalne raspoloživosti (24/7), još uvijek nisu zaposleni. Osim toga, neriješeno pitanje dozvola za pristup relevantnim bazama podataka ometa redovni proces razmjene informacija i sprječava pravovremenu reakciju na terenu. Zahtjevaju se dodatna poboljšanja po pitanju povezanosti JRAC-a sa lokalnim centrima za analizu rizika u relevantnim tijelima i u procesu razmjene informacija.

Potrebna su dodatna poboljšanja i po pitanju **infrastrukture i opreme** na graničnim prelazima, uključujući i sistem za nadzor nad granicom i informacijske tehnologije. Budžetska ograničenja su dovela do nedostatka specijalizirane opreme za adekvatnije granične kontrole.

Međuagencijska saradnja, kao npr. saradnja između granične i carinske policije na graničnim prelazima, je zadovoljavajuća, ali su potrebna poboljšanja po pitanju razmjene informacija.

Centralni istražni ured je istražni odjel Granične policije kome su dodijeljena policijska ovlaštenja koja se mogu primijeniti u cijeloj zemlji. Ured često saraduje sa lokalnim policijskim snagama po pitanju hapšenja i pritvaranja daleko od same granice. **Operativni kapacitet** Ureda je ograničen zbog nedostatka opreme i kadra. Ured je nedovoljno opremljen, ali ima odgovarajuće stručno znanje za otkrivanje krivotvorenih dokumenata i pristupa svojim bazama podataka.

Po pitanju **međunarodne saradnje**, zemlja je potpisnica Konvencije o policijskoj saradnji u jugoistočnoj Evropi, Operativnog i strateškog sporazuma sa Europolom, te brojnih sporazuma sa susjednim zemljama, uključujući sporazume o zajedničkim patrolama, zajedničkim centrima za saradnju i pograničnom prometu. Zajednički centar za policijsku saradnju u Trebinju funkcioniše, ali sa ograničenim kapacitetima.

Provede se sporazumi o pograničnom prometu sa Hrvatskom, Crnom Gorom i Srbijom. Dovršeni su projekti za zatvaranje ilegalnih graničnih prelaza sa Hrvatskom i Crnom Gorom. Sporazum sa Srbijom je u završnoj fazi provedbe. Sporazum o označavanju granice sa Crnom Gorom je stupio na snagu u aprilu 2016. godine. Granična policija usko saraduje sa Frontexom i Interpolom kroz aktivno učešće u međunarodnim policijskim operacijama i drugim događajima. Na snazi je radni sporazum sa Frontexom.

U okviru borbe protiv korupcije, Granična policija provodi svoj **Pravilnik o internom prijavljivanju korupcije i zaštiti osoba koje prijave korupciju**. U 2015. godini pokrenuti su disciplinski postupci

protiv sedam policijskih službenika. Sistemi za video nadzor, kutije za prigovore na svakom graničnom prelazu i telefonska linija za građane za prijavljivanje korupcije se također koriste za borbu protiv korupcije na graničnim prelazima. Međutim, na postizanju rezultata u tom pogledu se i dalje treba raditi.

4.3.2. Borba protiv pranja novca

Bosna i Hercegovina još uvijek mora ispuniti međunarodne standarde Radne grupe za finansijske mjere u borbi protiv pranja novca (FATF) u pogledu sprječavanja pranja novca/finansiranja terorizma (vidi također 4.1.3)

Povećan je broj izvještaja o krivičnim djelima. Sveukupno, podnesena su 22 izvještaja, potvrđene su tri presude i donesene dvije presude o krivnji.

Finansijsko-obavještajni odjel ima 39 zaposlenih (oko 90% popunjenih kapaciteta). Odjel je organizovao tri obuke za osobe koje prema novom zakonu imaju obavezu izvještavanja. Memorandum o razumijevanju sa 12 stranih finansijskih obavještajnih jedinica su omogućili stalnu elektronsku razmjenu podataka sa svim ostalim članovima Egmont grupe. Finansijsko-obavještajni odjel je razmjenjivao informacije sa 32 zemlje. Odjel je podnio četiri izvještaja o pranju novca, ali nije podnesen nijedan izvještaj o finansiranju terorizma. U izvještajnom periodu u 2015. godini bio je pokrenut 31 predmet pranja novca i prijavljeno je 113 osoba.

4.3.3. Droge

Bosna i Hercegovina je i dalje zemlja tranzita i skladištenja droge. Proizvodnja droge je mala, i uglavnom ograničena na uzgoj marihuane. Neznatno je porasla domaća potražnja za drogama, naročito za sintetičkim drogama. Ne postoji državna strategija ni akcioni plan za suzbijanje upotrebe droga. Narodna skupština Republike Srpske usvojila je u junu Strategiju nadzora nad opojnim drogama i suzbijanja zloupotrebe opojnih droga u Republici Srpskoj za period 2016-2021. Propisi za sprječavanje i suzbijanje zloupotrebe opojnih droga, kojima bi se uspostavila kontakt tačka za pitanje zloupotrebe droga na državnom nivou, čekaju na usvajanje. Komisija za suzbijanje zloupotrebe opojnih droga Bosne i Hercegovine je ponovo imenovana u decembru, ali ne radi. Imenovana je Komisija za uništavanje droga, ali uništavanje droga se nije vršilo.

Operativne aktivnosti se i dalje koordiniraju po principu "od slučaja do slučaja". Nastavljena je saradnja sa Evropskim centrom za kontrolu droga i ovisnosti o drogama (EMCDDA). Broj prijavljenih krivičnih djela u vezi sa zloupotrebom droga se smanjio. Ukupno je podneseno 1 546 izvještaja za krivična djela. Potvrđeno je 947 optužnica i doneseno je 866 krivičnih presuda. Većina predmeta se odnosila na nezakonitu proizvodnju i krijumčarenje opojnih droga, te na posjedovanje i omogućavanje korištenja opojnih droga.

4.3.4. PolICIJA

Još uvijek nedostaje efikasan institucionalni okvir na državnom nivou. Sistem za elektronsku razmjenu podataka između registara policije i tužilaštava u Federaciji BiH ne funkcioniše. Opći nedostatak koordinacije i saradnje između organa za provođenje zakona umanjuje sposobnost policije da pruži cjelovitu uslugu. Državna agencija za istrage i zaštitu je potpisala sporazume o međusobnoj pomoći i operativnoj saradnji sa policijom u kantonima, Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu u decembru 2015. i martu 2016. godine. Između Federacije Bosne i Hercegovine i pet kantona u oktobru 2015. godine je potpisan Memorandum o razumijevanju koji ima za cilj poboljšanje policijske saradnje u kriznim situacijama. U Republici Srpskoj Ministarstvo unutrašnjih poslova i Republičko tužilaštvo RS-a su potpisali Protokol o uspostavi Foruma za saradnju između okružnih tužilaštava i MUP-a RS u aprilu.

U Republici Srpskoj u junu usvojen je novi Zakon o policiji i unutrašnjim poslovima. U tri kantona (Sarajevski, Tuzlanski i BPK) usvojeni su propisi kojima se osigurava veći nivo finansijske i operativne nezavisnosti policije, čime se smanjuje rizik od neprimjerenog političkog uticaja. Dok zakonodavstvo osigurava nezavisan i transparentan nadzor nad radom policije, uključujući i

mehanizme javnih žalbi, njegovo provođenje u praksi je često puno nedostataka.

Potrebno je stoga uložiti više truda u ograničenje nedozvoljenog uticaja, naročito u imenovanju i razrješenju visokih policijskih službenika, te u pitanja nejasnih pravila i općeg nedostatka saradnje i koordinacije između policijskih agencija i tijela.

Potrebno je usvojiti propis kojim se uređuju prava pristupa podacima i bazama podataka. Potrebno je kadrovski popuniti razne agencije i tijela za provođenje zakona.

4.3.5. Borba protiv organizovanog kriminala

Institucionalno uređenje i usklađenost propisa

Na snazi je **Strategija za borbu protiv organizovanog kriminala** za period 2014-2016. Međutim, ne postoji učinkovit mehanizam za nadzor provođenja velikog broja akcionih planova od strane raznih tijela za provođenje zakona u cijeloj zemlji, koji bi osigurao dosljednost u provedbi i usklađen pristup u rješavanju problema organizovanog kriminala.

U okviru Strategije za kontrolu malog oružja i lakog naoružanja za period 2013-2016 nastavljene su aktivnosti vezane za posjedovanje i nošenje oružja od strane civila. Zajednički minimalni standardi iz 2015. godine za posjedovanje i nošenje oružja od strane civila se počinju uvrštavati u odgovarajuće propise u cijeloj zemlji. Pet kantona i Republika Srpska su već usvojili nove zakone u toj oblasti. Borba protiv organizovanog kriminala i korupcije je od temeljne važnosti za suzbijanje ulaska kriminala u politički, pravni i ekonomski sistem.

Odredbe o minimalnim standardima kojima se uređuje zapljena imovine tek treba na dosljedan način inkorporirati u propise širom BiH. Propisi o zapljeni imovine stečene kriminalom su djelimično usklađeni sa *acquis-em*. Dodatno usklađivanje je potrebno na državnom nivou, u Republici Srpskoj i Brčko Distriktu.

Pravni okvir za **borbu protiv trgovine ljudima** tek treba uskladiti sa *acquis-em*. Krivični zakon FBiH još nije u potpunosti usklađen sa pravnim okvirom na državnom nivou što stvara problem prilikom provedbe zakona i rada pravosudnih organa pri svakodnevnim aktivnostima. Drugi nivoi vlasti su poduzeli mjere za dodatno usklađivanje svojih zakonskih okvira sa *acquis-em*. Institucije su nastavile provoditi pravilnike koji se odnose na odgovarajuće liječenje i zaštitu domaćih i stranih žrtava trgovine ljudima i svjedoka u slučajevima trgovine ljudima.

Bosna i Hercegovina je i dalje zemlja porijekla, tranzita i odredišta za trgovinu ljudima. U toku je provođenje Akcionog plana za borbu protiv trgovine ljudima za period 2016-2019. I dalje je potrebno razviti sveobuhvatan, multidisciplinarni pristup trgovini ljudima usmjeren ka žrtvama i poboljšati proces identifikacije žrtava. Bosni i Hercegovini nedostaje sveobuhvatan sistem za uočavanje općih trendova i izazova u rješavanju problema trgovine ljudima.

Ministar sigurnosti Bosne i Hercegovine i direktor Europolu su potpisali **Sporazum o operativnoj i strateškoj saradnji s Europolom** u avgustu 2016. godine.

Bosni i Hercegovini također nedostaje i sveobuhvatan strateški pristup za rješavanje problema **kompjuterskog kriminala i sigurnosti**.

Kapaciteti za provedbu i primjenu

Doneseno je 30 prvostepenih presuda u predmetima **organizovanog kriminala**. U istom periodu, naređeno je pokretanje 43 istrage u predmetima organizovanog kriminala protiv 238 osumnjičenih, dok je protiv 84 osobe podignuto 19 optužnica za organizirani kriminal. Poduzete su određene operacije velikog obima, uključujući i operacije u saradnji sa državama članicama EU. U 2015. godini, konfiskovana je imovina stečena krivičnim djelima u vrijednosti od 1 015 365 eura, u ukupno 116 predmeta.

Federacija BiH se i dalje suočava s ozbiljnim odlaganjima u provođenju propisa o zapljeni, jer agencija odgovorna za upravljanje oduzetom imovinom još uvijek nije u potpunosti operativna.

Broj potencijalnih žrtava **trgovine ljudima** identifikovanih u 2015. godini je smanjen na 35, za razliku od 49 potencijalnih žrtava identifikovanih 2014. godine. Gotovo polovina identifikovanih potencijalnih žrtava su bili maloljetnici, a više od tri četvrtine njih su bile žene. U prvih šest mjeseci 2016. identifikovano je šest potencijalnih žrtava trgovine ljudima. Trgovina ljudima je uglavnom imala za cilj radnu eksploataciju, seksualnu eksploataciju, prisilno prosjačenje i prisilni brak.

Institucije za borbu protiv trgovine ljudima nastavljaju sa međusobnom saradnjom i koordinacijom. Akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima za period 2016-2019 se počeo primjenjivati od 1. januara 2016. Regionalni timovi za monitoring su se i dalje redovno sastajali. Udarne grupe za borbu protiv trgovine ljudima i organizirane nezakonite imigracije i dalje koordinira aktivnosti između policije i tužilaštva, posebno prilikom procesuiranja i proaktivne zaštite. Nastavljaju se zajedničke istrage, ali potrebno je još dodatno ojačati kapacitete tužilaca i policijskih službenika.

Državno tužilaštvo i dalje provodi sporazume o međunarodnoj saradnji potpisane sa nekoliko država članica EU. Državna agencija za istrage i zaštitu je intenzivirala pokretanje finansijskih istraga u predmetima trgovine ljudima, ali njene kapacitete je potrebno dodatno ojačati. Policijske akademije nastavljaju sa pružanjem obuka o politici trgovine ljudima, *acquis*-em i najboljim praksama EU.

Potrebna su značajna poboljšanja kada se radi o identifikaciji, istragama i zaštiti, posebno prilikom dokaznih postupaka u sudskim procesima. Pravicima čiji je rad vezan za sudsku praksu takođe je potrebno daljnje usavršavanje. Potrebno je ojačati koordinacijsku ulogu Udarne grupe za borbu protiv trgovine ljudima. Postojeći IT sistemi trebaju postati potpuno operativni da bi podržali borbu protiv trgovine ljudima zasnovanu na multidisciplinarnoj analizi rizika i pristupu usmjerenom ka žrtvi.

4.3.6. Borba protiv terorizma

Institucionalno uređenje i usklađenost propisa

Vijeće ministara BiH je u oktobru 2016. godine usvojilo okvirni akcioni plan uz Strategiju za prevenciju i **borbu protiv terorizma** (2015 - 2020).

U **borbi protiv terorizma** Bosna i Hercegovina je ozbiljno pogođena pojavom stranih terorističkih boraca i radikalizacije. Prema službenim podacima, za 188 muškaraca, 61 ženu i 81 dijete sa državljanstvom Bosne i Hercegovine se vjeruje da su putovali u Siriju i Irak iz Bosne i Hercegovine i iz bosanske dijaspore između decembra 2012. i decembra 2015. godine. U zemlji su identifikovana manja izolovana područja radikalizacije, naročito u vehabijskoj zajednici.

Kapaciteti za provedbu i primjenu

Odredbe Krivičnog zakona na državnom nivou o sankcijama protiv stranih boraca su se počele koristiti u krivičnim postupcima. Sedam osoba je uhapšeno zbog sumnje da su učestvovali u borbama u Siriji, a dvije osobe su uhapšene na graničnom prelazu, čime je spriječen njihov odlazak na strana ratišta.

U 2015. godini, 12 ljudi je optuženo za krivično djelo organizovanja terorističke grupe, a četiri osobe su optužene za krivično djelo javnog poticanja terorističkih aktivnosti u vezi sa krivičnim djelom protivzakonitog formiranja i pridruživanja stranim paravojnim i parapolicijskim formacijama. Sud Bosne i Hercegovine je izrekao tri prvostepene presude za krivično djelo terorizma protiv tri osobe. Potrebno je energičnije rješavati predmete govora mržnje.

I dalje je potrebno znatno ojačati kapacitete **Protuterorističke radne grupe**. Operativni dio radne grupe još uvijek čeka da se reguliše finansiranje i potvrdi formalni status njenih članova. Kapaciteti Tužilaštva Bosne i Hercegovine za borbu protiv terorizma su porasli budući da se osam novih tužilaca pridružilo uredu.

Policijska i obavještajna zajednica trebaju imati posvećeniji pristup fenomenu stranih boraca, a potrebno je uspostaviti i koherentnu politiku pravosuđa prema prestupnicima. Potrebno je pojačati napore da se uoče, spriječe i razbiju kretanja stranih terorističkih boraca koji odlaze u ratne zone kao što su Irak i Sirija. I dalje je potrebno izraditi i započeti provođenje programa za deradikalizaciju i

sprječavanje radikalizacije.

4.3.7. Pravosudna saradnja u građanskim i krivičnim predmetima

Što se tiče pravosudne saradnje u građanskim predmetima, Bosna i Hercegovina još uvijek nije pristupila nekoliko instrumenata oformljenih u okviru Haške konferencije o međunarodnom privatnom pravu, poput Konvencije od 19. oktobra 1996. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju, izvršenju i saradnji u vezi sa roditeljskom odgovornošću i mjerama za zaštitu djece, i Protokola od 23. novembra 2007. o mjerodavnom pravu za troškove izdržavanja.

Još uvijek nije zaključen sporazum o saradnji sa Eurojustom. Do sada su pitanja o provedbi propisa o zaštiti podataka u tužilaštvima u Bosni i Hercegovini sprječavala Eurojust da pokrene pregovore o tom sporazumu. Bosna i Hercegovina je bila uključena u 30 predmeta registrovanih u Eurojustu. Bosna i Hercegovina je učestvovala u 7 koordinacijskih sastanaka i 2 zajednička istražna tima.

Sud Bosne i Hercegovine je dobio sedam novih zahtjeva za pružanje međunarodne pravne pomoći u krivičnim predmetima u izvještajnom periodu, a završio je ukupno 10 predmeta.

Zakonodavni okvir za međunarodnu pravosudnu saradnju je uspostavljen i funkcionalan, ali nije uvijek učinkovit. Nadležni sektor u Ministarstvu pravde Bosne i Hercegovine, koji je odgovoran za provedbu zakonodavstva i poštivanje konvencija, nedovoljno je kadrovski popunjen. Pored toga, nema usklađene sudske prakse u cijeloj zemlji, te dolazi do nedosljedne primjene međunarodnih standarda od strane sudija zbog fragmentacije pravosudnog sistema. Propisi o međunarodnoj pravnoj pomoći i bilateralnim sporazumima o regionalnoj saradnji bi trebali biti izmijenjeni da bi se uvela direktna saradnja između pojedinačnih sudova za poboljšanje učinkovitosti pravosudne saradnje.

ANEKS I – ODNOSI IZMEĐU EU I BOSNE I HERCEGOVINE

Bosna i Hercegovina učestvuje u Procesu stabilizacije i pridruživanja i potencijalni je kandidat za članstvo u EU. Zemlja je podnijela zahtjev za članstvo u Evropskoj uniji u februaru 2016. godine. Nakon priznavanja značajnog napretka u provedbi Reformske agende, u septembru 2016. godine Vijeće Evropske unije je pozvalo Evropsku komisiju da dostavi svoje mišljenje o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u EU.

Ustav Bosne i Hercegovine je sastavljen kao dio međunarodno dogovorenog Dejtonsko-pariškog mirovnog sporazuma 1995. godine. Njime je uspostavljena složena politička struktura sa vladama na nivou države, entiteta i Brčko Distrikta. Državni nivo obuhvata tročlano rotirajuće Predsjedništvo, Vijeće ministara (izvršna vlast) i dvodomnu Parlamentarnu skupštinu koja se sastoji od Predstavničkog doma (donji dom) i Doma naroda (gornji dom). Sudsku vlast uspostavljenu Dejtonskim sporazumom čini Ustavni sud na državnom nivou. Naknadno je uspostavljeno Visoko sudsko i tužilačko vijeće, kao i Sud i Tužilaštvo Bosne i Hercegovine.

Međunarodno prisustvo pod okriljem UN-a - Ured visokog predstavnika (OHR) - djeluje u Bosni i Hercegovini od 1995. godine. Upravni odbor Vijeća za implementaciju mira (PIC) postavio je ciljeve i uslove koje je potrebno ispuniti za zatvaranje Ureda visokog predstavnika. Konkretno, još uvijek nije riješeno pitanje državne i imovine drugih nivoa vlasti, kao ni vojne imovine. To pitanje je povezano sa provođenjem odluke Ustavnog suda o raspodjeli imovine.

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Bosne i Hercegovine i EU je stupio na snagu 1. juna 2015. i time zamijenio Privremeni sporazum (PS) koji je bio na snazi od jula 2008. Bosna i Hercegovina je u julu 2016. godine parafirala protokol o tehničkom prilagođavanju SSP-a kako bi se uzela u obzir njena tradicionalna bilateralna trgovinska razmjena sa Hrvatskom. Potpisivanje protokola, čime bi započela njegova privremena primjena, još uvijek nije izvršeno. Privremeno obustavljanje autonomnih trgovinskih mjera će biti ukinuto nakon što bude potpisan Protokol za tehničko prilagođavanje SSP-a.

EU pruža smjernice organima vlasti u zemlji u pogledu reformskih prioriteta na putu zemlje ka članstvu u EU. Između EU i Bosne i Hercegovine se odvija politički i ekonomski dijalog u okviru struktura SSP-a/PS-a. U sklopu 7. ciklusa PS-a održana su četiri sastanka pododbora, a nakon 1. jula 2016. godine dvije tehničke konsultacije kao što je bilo i planirano. Tokom prvog sastanka Vijeća za stabilizaciju i pridruživanje u okviru SSP-a u decembru 2015. godine, nakon kojeg je održan prvi sastanak Odbora za SSP, uspostavljena je potrebna institucionalna struktura za buduće cikluse pododbora. Prvi ciklus u okviru SSP-a započeo je u 2016. godini sa dva održana sastanka pododbora.

Parlamentarni odbor za stabilizaciju i pridruživanje (SAPC) osnovan je u novembru 2015. godine, kao jedno od tijela u okviru Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Međutim, Odbor nije usvojio Poslovnik zbog insistiranja nekih delegata iz Bosne i Hercegovine za uključivanje odredbe o mehanizmu glasanja koja ne bi bila u skladu sa evropskim standardima. Evropski parlament je usvojio Rezoluciju o Izvještaju Evropske komisije za Bosnu i Hercegovinu u aprilu.

Reformska agenda koju su vlasti zemlje usvojile u julu 2015. s ciljem rješavanja teške socio-ekonomske situacije, unapređenja reforme pravosuđa i javne uprave, kao i daljeg napredovanja zemlje na putu ka članstvu u EU, i dalje se provodi u 2016. godini na državnom i entitetskom nivou sa ohrabrujućim početnim rezultatima.

Strukturirani dijalog o pravosuđu se i dalje bavi otvorenim institucionalnim pitanjima vezanim za funkcionisanje pravosuđa. Konkretno, tokom ministarskih sastanaka u okviru strukturiranog dijaloga održanih u oktobru, decembru, februaru i julu ponuđene su smjernice za reformu državnog pravosuđa.

Po pitanju **zajedničke vanjske i sigurnosne politike (CFSP)** Bosna i Hercegovina se u izvještajnom periodu, po pozivu, uskladila sa 20 od ukupno 26 relevantnih deklaracija EU i odluka Vijeća

(usklađenost 77 %). Bosna i Hercegovina se nije uskladila sa restriktivnim mjerama uvedenim odlukama Vijeća u kontekstu nezakonitog pripajanja Krima Rusiji i događaja u istočnoj Ukrajini. Okvirni sporazum o učešću Bosne i Hercegovine u operacijama Evropske unije za upravljanje kriznim situacijama je na snazi od septembra 2015.

EU i dalje osigurava značajne resurse u Bosni i Hercegovini u okviru Zajedničke vanjske i sigurnosne politike i Zajedničke sigurnosne i odbrambene politike. Pojačano prisustvo, koje zajedno čine EUSR i Delegacija EU u BiH, i dalje predstavlja instrument u komunikaciji prioriteta EU prema građanima i u provedbi ciljeva agende EU u ključnim područjima. Vojna operacija EUFOR-a Althea raspoređuje više od 600 vojnika na terenu i dodatne rezervne snage spremne na pokret. Trupe EUFOR-a su usmjerene na izgradnju kapaciteta i obuku Oružanih snaga Bosne i Hercegovine u skladu sa strateškom namjerom koju je izrazilo vodstvo odbrambenih snaga BiH da se razviju operativne sposobnosti dvostruke namjene za podršku civilnim vlastima za uklanjanje fizičkih ostataka rata ili katastrofa i za raspoređivanje u mirovnim operacijama u inostranstvu. Istovremeno, EUFOR i dalje ima funkciju prevencije sukoba i podrške sigurnom okruženju. Vijeće sigurnosti UN-a je produžilo mandat EUFOR-u do novembra 2016. godine.

Liberalizacija viznog režima za građane Bosne i Hercegovine koji putuju u Šengenski prostor je na snazi od decembra 2010. godine. U sklopu važećeg mehanizma za praćenje liberalizacije viznog režima, Komisija redovno ocjenjuje napredak zemlje u provođenju reformi uvedenih u okviru mape puta za liberalizaciju viznog režima, uzimajući u obzir i korupciju u toj oblasti. Nadzorne aktivnosti također uključuju i mehanizam upozorenja kako bi se spriječila zloupotreba, koji koordinira Frontex. Komisija redovno podnosi izvještaje Evropskom parlamentu i Vijeću o praćenju stanja nakon liberalizacije viznog režima.

Sporazum o readmisiji između Evropske unije i Bosne i Hercegovine je na snazi od januara 2008. godine.

Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovini je odgovorna za provođenje programa **finansijske pomoći**, kao i osiguranje koordinacije pomoći s državama članicama. Organi vlasti u zemlji tek trebaju uspostaviti strukturu potrebnu za indirektno upravljanje fondovima EU. U toku je provođenje državnih IPA programa za period 2008-2013. Novi okvirni program u sklopu programa IPA II, koji obuhvata period 2014.-2017. i osigurava otprilike 160 miliona eura, kao i preko 40 miliona eura za dalje mjere oporavka od poplava, je usvojen u decembru 2014. i u toku je njegovo provođenje. U nedostatku cjelodržavnih strategija u mnogim sektorima, Strateški dokument za zemlju korisnicu programa IPA II je ograničen na period 2014.-2017., u odnosu na puni period 2014.-2020. za IPA II, i na sljedeće sektore: demokratija i upravljanje; vladavina prava i osnovna prava; konkurencija i inovacije, lokalne razvojne strategije; obrazovanje, zapošljavanje i socijalne politike. Usvajanje cjelodržavnih sektorskih strategija je i dalje ključni uslov za Bosnu i Hercegovinu da u bi potpunosti mogla koristiti sredstava programa IPA.

Bosna i Hercegovina učestvuje u sljedećim **programima EU**: Horizon 2020, Kreativna Evropa (koja objedinjuje bivše programe Kultura i Mediji), Fiscalis 2020 i Carine 2020. Zemlja se pridružila programima Evropa za građane i COSME, te je započela svoje učešće u tim programima od 2016. godine. Program COSME još uvijek nije ratificiran.

ANEKS II – STATISTIČKI ANEKS

STATISTIČKI PODACI (od 5.10.2016) Bosna i Hercegovina

	Napomena	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Osnovni podaci							
Broj stanovnika (u hiljadama)	1)	3 833e	3 840e	3 836e	3 832e	3 827e	3 819e
Ukupna površina zemlje (u km ²)		51 209	51 209	51 209	51 209	51 209	:

	Napomena	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Nacionalni računi							
Bruto domaći proizvod (BDP) (u milionima domaće valute)		14 728	26 210	26 193	26 743	27 304	28 540
Bruto domaći proizvod (BDP) (u milionima eura)		7 530	13 400	13 391	13 672	13 959	14 591
BDP (euro po glavi stanovnika)		2 000	3 500	3 500	3 600	3 600	3 800
BDP (u standardima kupovne moći (PPS) po glavi stanovnika)		:	7 300	7 700	7 900	8 000	8 300
BDP (u standardima kupovne moći (PPS) po glavi stanovnika), u odnosu na prosjek EU (EU-28 = 100)		:	28	29	29	29	29
Realna stopa rasta BDP-a: promjene volumena BDP-a u odnosu na prethodnu godinu (%)		3.9	1.0	-1.2	2.5	1.1	:
Rast zaposlenosti (podaci sa nacionalnih računa), u odnosu na prethodnu godinu (%)		:	:	:	:	:	:
Rast produktivnosti rada: rast BDP-a (konstantne cijene) po zaposlenoj osobi, u odnosu na prethodnu godinu (%)		:	:	:	:	:	:
Rast troškova jedinice rada, u odnosu na prethodnu godinu (%)		:	:	:	:	:	:
***trogodišnja promjena (T/T-3) u nominalnoj jedinici indeksa rasta troškova rada (2005 = 100)		:	:	:	:	:	:
Produktivnost rada po zaposlenoj osobi: BDP (u PPS) po zaposlenoj osobi u odnosu na prosjek EU (EU-27 = 100)		:	:	:	:	:	:
Bruto dodana vrijednost po glavnim sektorima (%)							
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (%)		:	8.1	7.4	8.0	7.1	:
Industrija (%)		:	21.5	21.1	21.6	21.3	:
Građevinarstvo (%)		:	4.9	4.7	4.5	4.7	:
Usluge (%)		:	65.6	66.8	65.9	66.9	:
Potrošnja kod krajnjih potrošača, kao udio BDP-a (%)	2)	:	105.1	104.9	102.8	:	:
Bruto stvaranje fiksnog kapitala, kao udio BDP-a (%)	2)	:	17.9	17.5	16.8	:	:
Promjene inventara, kao udio BDP-a (%)	2)	:	0.2	0.5	0.2	:	:
Izvoz roba i usluga, u odnosu na BDP (%)	2)	:	29.9	29.1	30.0	:	:
Uvoz roba i usluga, u odnosu na BDP (%)	2)	:	53.2	52.0	49.8	:	:
Bruto fiksne formacije kapitala općeg vladinog sektora, kao procenat BDP-a (%)		:	:	:	:	:	:

	Napomena	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Poslovanje							
Indeks obima industrijske proizvodnje (2010=100)		:	102.3	98.6	103.8	103.9	107.1
Broj aktivnih preduzeća (broj)		:	:	:	:	:	:
Stopa osnivanja: broj preduzeća osnovanih u promatranom periodu (t) podijeljen s brojem preduzeća aktivnih u t (%)		:	:	:	:	:	:
Stopa gašenja: broj preduzeća ugašenih u promatranom periodu (t) podijeljen s brojem preduzeća aktivnih u t (%)		:	:	:	:	:	:
Osobe zaposlene u MSP kao udio u broju svih zaposlenih osoba (unutar nefinansijske poslovne ekonomije) (%)	3)	:	:	66.4	66.0	69.1b	:
Dodatna vrijednost od MSP (u nefinansijskoj poslovnoj ekonomiji) (u milionima eura)	3)	:	:	3 715	3 513	4 406b	:
Ukupna dodatna vrijednost (u nefinansijskoj poslovnoj ekonomiji) (u milionima eura)	3)	:	:	6 023	5 847	6 738b	:

	Napomena	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Stopa inflacije i cijene kuća							
Indeks potrošačkih cijena (CPI), promjena u odnosu na prethodnu godinu (%)	4)	0.6 73	3.7b	2.0	-0.2s	-0.9	-1.0

**Godišnja promjena u padu indeksa cijena stambenih objekata (2010 = 100)		:	:	:	:	:	:
Platni bilans	Napomena	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Platni bilans: ukupno tekući račun (u milionima eura)	5)	-1 439	-1 270	-1 160	-723	-1 029	-833
Platni bilans tekućeg računa: neto prihod (u milionima eura)	5)	-3 671	-4 131	-4 091	-3 741	-4 142	-3 793
Platni bilans tekućeg računa: neto usluge (u milionima eura)	5)	297	944	945	949	979	1 061
Platni bilans tekućeg računa: neto prihod (u milionima eura)	5)	473	108	104	179	104	69
Platni bilans tekućeg računa: neto prihod (u milionima eura)	5)	1 462	1 810	1 881	1 889	2 030	1 830
od čega vladini transferi (u milionima eura)	5)	298	45	55	62	100	66
** 3 godine unazad prosječno stanje na tekućem računu u odnosu na BDP (%)	5)	-16.5	-7.3	-8.1	-7.8	-7.1	-6.1
**Promjena u zadnjih pet godina u udjelu svjetskog izvoza roba i usluga (%)		:	:	:	:	:	:
Neto direktne strane investicije (FDI) (u milionima eura)	5)	338.0	344.6	258.8	174.6	386.1	221.2
Direktne strane investicije (FDI) u inostranstvu (u milionima eura)	5)	0.0	-4.1	46.4	64.4	6.2	42.8
od čega FDI izvještajne ekonomije u 28 zemalja EU (u milionima eura)		:	:	:	:	:	:
Direktne strane investicije (FDI) u izvještajnoj ekonomiji (u milionima eura)	5)	338.0	340.4	305.2	239.1	392.2	264.0
od čega FDI od 28 zemalja EU u izvještajnoj ekonomiji (u milionima eura)	5)	:	196.5	153.3	122.9	225.8	184.7
** Neto međunarodna investiciona pozicija, u odnosu na BDP (%)	5)	:	-53.0	-55.9	-55.4	-55.4	-53.5
Stopa "godina na godinu" promjena u bruto prilivima doznaka (u nacionalnoj valuti) od radnika migranata (%)	5)	:	1.2	4.2	3.8	6.4	2.9

Javne finansije	Napomena	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Opšti deficit/suficit vlade, u odnosu na BDP (%)		0.7	-1.2	-2.0	-2.2	-2.0	0.7
Opšti bruto dug vlade u odnosu na BDP (%)		27.6	32.8	36.6	37.7	41.6	41.9
Ukupni prihodi vlade kao postotak BDP-a (%)		40.9	43.3	43.8	42.7	43.8	43.2
Ukupni rashodi vlade kao postotak BDP-a (%)		40.2	44.6	45.8	44.8	45.8	42.6

Finansijski pokazatelji	Napomena	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Bruto vanjski dug cijele ekonomije, u odnosu na BDP (%)		:	:	:	:	:	:
Bruto vanjski dug cijele ekonomije, u odnosu na ukupan izvoz (%)		:	:	:	:	:	:
Priliv novca: M1 (novčanice, kovanice, depoziti preko noći, u milionima eura)	6)	1 592	3 163b	3 141	3 423	3 738	4 183
Priliv novca: M2 (M1 plus depoziti sa prispjecom do 2 godine, u milionima eura)	6)	2 810	7 372	7 624	8 229	8 830	9 534
Priliv novca: M3 (M2 plus instrumenti koji se mogu plasirati na tržište, u milionima eura)		:	:	:	:	:	:
Ukupni krediti monetarnih finansijskih institucija stanovništvu (konsolidovani) (u milionima eura)	6)	2 619	7 619	7 947	8 194	8 423	8 624
** Godišnja promjena u obavezama u finansijskom sektoru		9.9	1.3b	1.4	4.8	5.2	4.6
** Tokovi privatnih kredita, konsolidovani, u odnosu na BDP (%)	7)	5.7	2.2	1.5	1.3	0.9	1.4
** Privatni dugovi, konsolidovani, u odnosu na BDP (%)	7)	34.0	52.8	54.3	54.5	54.4	54.1
Kamatne stope: dnevna stopa, godišnje (%)		:	:	:	:	:	:
Kamatna stopa za kredite (1 godina), godišnje (%)	8)	10.87	7.43	7.20	7.23	6.32	5.74
Kamatna stopa za depozite (1 godina), godišnje (%)	9)	1.16	0.12	0.14	0.12	0.09	0.09
Devizni kurs eura: prosjek perioda (1 euro = ... nacionalna valuta)		1.956	1.956	1.956	1.956	1.956	1.956
Indeks ponderiranog efektivnog deviznog kursa (2010 = 100)	10)	:	100.4	99.6	97.8	98.1	97.3
**Trogodišnja promjena(T/T-3) u indeksu ponderiranog efektivnog deviznog kursa, 42 zemlje (2005 = 100)		:	:	:	:	:	:
Vrijednost rezervi (uključujući zlato) (u milionima eura)	11)	1 428	3 284b	3 328	3 614	4 001	4 400

Vanjska trgovina robom

	Napomena	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Vrijednost uvoza: sve robe, svi partneri (u milionima)		:	7 938	7 799	7 756	8 283	8 105
Vrijednost izvoza: sve robe, svi partneri (u milionima)		:	4 204	4 018	4 285	4 439	4 595
Platni bilans: sve robe, svi partneri (u milionima eura)		:	-3 734	-3 781	-3 472	-3 844	-3 510
Uslovi trgovine (indeks izvoznih cijena /indeks uvoznih cijena, * 100) (broj)	12)	:	99p	97p	98p	100p	102p
Udio izvoza u 28 zemalja EU u vrijednosti ukupnog izvoza (%)		:	70.3	72.7	73.5	72.1	71.6
Udio uvoza u 28 zemalja EU u vrijednosti ukupnog uvoza (%)		:	59.7	61.4	60.0	58.9	60.8

Demografija

	Napomena	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Sirova stopa prirodne promjene stanovništva (stopa prirodnog priraštaja): broj rođenih minus umrli (u hiljadama stanovnika)		0.9	-0.9	-0.9p	-1.3p	-1.5p	:
Broj umrle djece mlađe od jedne godine (na 1000 živorođene djece)		7.7	:	5.4	:	:	:
Očekivani životni vijek pri rođenju: muškarci (godine)		:	:	:	:	:	:
Očekivani životni vijek pri rođenju: žene (godine)		:	:	:	:	:	:

Tržište rada

	Napomena	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Ekonomska stopa aktivnosti za osobe u dobi od 20-64 godine: udio stanovništva u dobi od 20-64 koji je ekonomski aktivno (%)		:	58.3	58.7	58.7	59.2	59.2
Stopa zaposlenosti za osobe u dobi od 20-64: udio stanovništva u dobi od 20-64 koje je zaposleno		:	42.5	42.5	42.8	43.2	43.2
Stopa zaposlenosti muškaraca od 20-64 godine (%)		:	53.7	54.2	53.3	54.6	53.9
Stopa zaposlenosti žena 20-64 godine		:	31.4	31.1	32.2	31.9	32.4
Stopa zaposlenosti za osobe u dobi od 55-64: udio stanovništva u dobi od 55-64 koje je zaposleno		:	27.0	27.2	27.7	28.5	28.2
Zaposlenost prema glavnim sektorima							
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (%)	13)	:	:	20.6	18.9	17.1	17.9
Industrija (%)	13)	:	:	21.5	22.2	22.1	22.0
Građevinarstvo (%)	13)	:	:	8.9	7.7	7.9	7.5
Usluge (%)	13)	:	:	48.9	51	52.7	52.4
Osobe zaposlene u javnom sektoru kao udio u ukupnoj zaposlenosti, osobe od 20-64 godina (%)	14)	:	32.5	30.0	32.7	31.9	31.2
Osobe zaposlene u privatnom sektoru kao udio u ukupnoj zaposlenosti, osobe od 20-64 godina (%)	14)	:	62.1	65.3	62.5	63.1	63.2
Stopa nezaposlenosti: udio radne snage koja je nezaposlena (%)	15)	41.6	27.6	28.2	27.6	27.6	27.9
Stopa nezaposlenosti muškaraca (%)		:	26.1	26.5	26.7	25.3	25.9
Stopa nezaposlenosti žena (%)		:	30.0	30.8	29.1	31.2	30.9
Stopa nezaposlenosti mladih: udio radne snage u dobi od 15-24 godine koja je nezaposlena (%)		:	57.9	63.1	59.1	62.7	62.3
Stopa dugoročne nezaposlenosti: udio radne snage koja je nezaposlena 12 ili više godina (%)		:	22.3	23.1	22.9	23.4	22.8
Stopa nezaposlenosti za osobe (u dobi od 25-64) koje imaju barem srednje obrazovanje (ISCED 0-2) (%)		:	29.1	26.8	28.0	31.6	27.7
Stopa nezaposlenosti za osobe (u dobi od 25-64) koje imaju visokoškolsko obrazovanje (ISCED 06) (%)		:	13.5	15.5	15.7	17.2	16.4

Socijalna kohezija

	Napomena	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Prosječne nominalne mjesečne plate i nadnice (domaća valuta)	16)	484	816	826	827	830	830
Indeks realnih plata i nadnica (indeks nominalnih plata i nadnica podijeljen sa CPI/HICP) (2000=100)		:	:	:	:	:	:
Koeficijent GINI — vidjeti definicije		:	33.4	:	:	:	:
Siromaštvo		:	:	:	:	:	:
Rano napuštanje obrazovanja i obuke: udio stanovništva u dobi od 18-24 s nižim srednjim obrazovanjem ili obukom (%)		75	29.9	30.3	25.9	25.2	26.3

Životni standard	Napomena	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Broj putničkih automobila u odnosu na broj stanovnika (broj na hiljadu stanovnika)		:	191.4	196.0	202.5	209.3	217.0
Broj pretplatnika mobilne telefonije u odnosu na broj stanovnika (broj na hiljadu stanovnika)		271.6e	825.8e	873.2e	910.4e	920.7	887.0
Mobilni širokopojasni pristup (na 100 stanovnika)		:	:	:	:	:	:
Fiksni širokopojasni pristup (na 100 stanovnika)		:	:	:	:	:	:

Infrastruktura	Napomena	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Gustina željezničke mreže (linije koje rade, na 1000 km ²)		18.2	20.1	20.1	20.1	20.1	20.1
Dužina autoputeva (u kilometrima)		:	35	48	50	128	128

Inovacije i istraživanja	Napomena	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Javni rashodi u obrazovanju u odnosu na BDP (%)		:	:	:	:	:	:
* Bruto domaći izdaci u oblasti istraživanja i razvoju u odnosu na BDP (%)		:	:	0.27	0.33	0.30	:
Vladina budžetska sredstva ili izdaci za istraživanje i razvoj (GBAORD), kao postotak BDP-a (%) (%)		:	:	:	:	0.05	:
Postotak domaćinstva sa pristupom internetu kod kuće (%)		:	29.8	:	:	:	:

Okoliš	Napomena	2003	2011	2012	2013	2014	2015
*Indeks ispuštanja stakleničkih gasova, ekvivalent CO ₂ (1990 = 100)		:	:	:	:	:	:
Energetski intenzitet ekonomije (kg ekvivalenta nafte na 1000 eura BDP-a na 2010 stalnih cijena)		:	:	:	:	:	:
Električna energija iz obnovljivih izvora u odnosu na bruto potrošnju električne energije (%)		:	:	:	:	44.5	:
Udio putnog teretnog transporta u unutrašnjem teretnom transportu (%)		:	64.0	65.9	68.1	70.3	72.5

Energija	Napomena	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Primarna proizvodnja svih energetske proizvoda (u hiljadama TOE)		3 483	4 618	4 515	4 617	6 046	:
Primarna proizvodnja sirove nafte (u hiljadama TOE)		:	:	:	:	:	:
Primarna proizvodnja čvrstog ulja i lignita (u hiljadama TOE)		2 914	4 061	3 973	3 816	3 768	:
Primarna proizvodnja prirodnog gasa (u hiljadama TOE)		0	0	0	0	0	:
Neto uvozi svih energetske proizvoda (u hiljadama TOE)		-96	653	647	379	1 670	:
Bruto unutrašnja potrošnja energije (u hiljadama TOE)		3 380	5 392	5 112	5 012	7 794	:
Proizvodnja električne energije (u hiljadama GWh)		11.3	15.3	14.1	17.5	16.2	:

Poljoprivreda	Napomena	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Indeks obima poljoprivredne proizvodnje roba i usluga (proizvođačke cijene) (prethodna godina=100)		:	:	:	:	:	:
Korišteno agrarno područje (u hiljadama hektara)	17)	1 722	1 675	1 680	1 670	1 712b	1 728
Stoka: živa goveda (u hiljadama grla, kraj perioda)		:	455	446	447	444	455e
Stoka: žive svinje (u hiljadama grla, kraj perioda)	18)	:	577	539	530	533	564e
Stoka: žive ovce i koze (u hiljadama grla, kraj perioda)		:	1 086	1 070	1 089	1 099	1 093e
Proizvodnja i korištenje mlijeka na farmi (ukupno punomasno mlijeko, u hiljadama tona)		:	688	674	688	686	720e
Prinos biljne proizvodnje: žitarice (uključujući rižu) (u hiljadama tona)		793	1 119	906	1 224	1 081	1 138
Prinos biljne proizvodnje: šećerna repa (u hiljadama tona)		0	0	0	0	0	0
Prinos biljne proizvodnje: povrće (u hiljadama tona)	19)	204	287	265	319	238	290

: : = nije dostupan
b = prekid u seriji
e = procijenjena vrijednost
p = privremeno
s = procjena Eurostata
* = indikator Europe 2020
** = Indeks postupka makroekonomskog debalansa (MIP)
*** = Podaci o deficitu i dugu vlade zemalja proširenja se objavljuju na osnovu proizvoljne procjene i ne garantuju sigurnost u pogledu njihovog kvaliteta i pridržavanja pravila ESA-e.

Fusnote:

- 1) Stanovništvo sredinom godine.
- 2) BDP izračunat po rashodnom pristupu veći od BDP-a izračunatog po proizvodnom pristupu.
- 3) 2013 i 2013: Izuzev fizičkih osoba (preduzetnici).
- 4) 2003: indeks maloprodajnih cijena.
- 5) 2011–15: na osnovu Priručnika MMF-a o platnom bilansu, šesto izdanje
- 6) 2011–15: na osnovu Priručnika MMF-a za monetarnu i finansijsku statistiku, 2000.
- 7) Podaci za MFI 2013-15: zasnovani su na procjeni tromjesečnog BDP-a (proizvodni pristup) dok službene godišnje statističke podatke o BDP-u objavljuje Agencija za statistiku BiH.
- 8) Stope kratkoročnog pozajmljivanja u domaćoj valuti nefinansijskim zadrugama (ponderirani prosjek).
- 9) Stope depozita u domaćoj valuti za domaćinstva (ponderirani prosjek).
- 10) Stvarni efektivni devizni kurs.
- 11) 2003: osim zlata.
- 12) Na osnovu indeksa jediničnih vrijednosti izvoza i uvoza (Paasche formula) u KM (2010 = 100).
- 13) Analiza zaposlenosti po sektorima ne daje rezultat 100%, jer Odsjek U nije uključen.
- 14) Analiza zaposlenosti između javnog i privatnog sektora ne daje rezultat 100%, jer su isključene neke vrste vlasništva.
- 15) 2003: nije izračunato pomoću ILO metodologije; Preuzeto iz Zavoda za zapošljavanje; osim podataka iz Brčko distrikta.
- 16) Neto plata 2003: osim podataka iz Brčko distrikta.
- 17) 2003 i 2011–14: korištena poljoprivredna površina uključuje obradivo zemljište, bašte, stalne usjeve i stalne travnjake prema katastarskim podacima (a ne kao UAA). 2014–15: uključujući ugare.
- 18) 2011: vezano za Odluku Vlade (za sve nivoe u BiH) o otkupu svih količina svinjskog mesa na tržištu od strane velikih industrijskih prerađivača.
- 19) 2003: uključujući suhe mahunarke.